

GAZZE'DE İNSANLIK KRİZİ: ULUSLARARASI HUKUK VE İSRAİL SORUNU SEMPOZYUMU

Tebliğ Kitabı

23 ŞUBAT 2024
TEKİRDAĞ

CİHANNÜMA

CİHANNÜMA DERNEĞİ

GAZZE'DE İNSANLIK KRİZİ: ULUSLARARASI HUKUK VE İSRAİL SORUNU SEMPOZYUMU

TEBLİĞLER KİTABI

23 ŞUBAT 2024
TEKİRDAĞ

COPYRIGHT © 2024

Bu yayının tüm hakları CİHANNÜMA DERNEĞİ'ne aittir.

CİHANNÜMA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (*fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.*) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Cihannüma Yayınları - 22

1.Baskı: 2025

ISBN : 978-625-96897-1-5

Editör : Av. Rıza SAKA, Doç. Dr. Ali Osman Karaoğlu

Mizanpaj -Tasarım : www.crosstheline.com.tr

Baskı : Ankara Ofset Basım Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Zübeyde Hanım Mah.

Sebze Bahçeleri Cad. No: 93/43-44

İskitler- Altındağ/ Ankara

Tel: (0312) 384 50 63

Matbaa Sertifika No: 50648

CİHANNÜMA | CİHANNÜMA DAYANIŞMA VE İŞBİRLİĞİ DERNEĞİ

Hacı Bayram Mah. Haşimi (Kutlu) Sok. No: 12

Altındağ/Ankara – TÜRKİYE

| www.cihannuma.org |

İÇİNDEKİLER

1. OTURUM	23
GAZZE'DE İŞLENEN SOYKIRIM SUÇLARI VE ULUSLARARASI ADALET DİVANINCA VERİLEN İHTİYATİ TEDBİR KARARLARININ ANLAMI	25
2004'TEN 2024'E: ULUSLARARASI ADALET DİVANI DANIŞMA GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE FİLİSTİN MESELESİ VE İSRAİL	29
ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE FİLİSTİN: GENEL BAKIŞ VE GÜNCEL GELİŞMELER	35
İSRAİL'İN KENDİNİ SAVUNMA HAKKI SÖYLEMİ: MEDENİ MİLLETLER, İNSANLIK VE ULUSLARARASI HUKUK KRİZİ	41
2. OTURUM	45
BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN İSRAİL SORUNU'NUN ÇÖZÜMÜNDE ROLÜ VE İŞLEVİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	47
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULUNUN İSRAİL SORUNUNDAKİ ROLÜ: VETO GÖLGESİNDE ÇÖZÜM ARAYIŞI	55
GAZZE'DE UNRWA'NIN YIKIMI VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN MUHTEMEL SONUÇLARI	59
REFAH SINIR KAPISI'NIN AÇILMASI BAĞLAMINDA İNSANCIL HUKUKTA ÜÇÜNCÜ DEVLETİN İNSANİ YARDIMI REDDETMESİ	65
3. OTURUM	71
İŞGAL HUKUKU BAĞLAMINDA İSRAİL'İN YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE İHLALLERİ	73
ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU BAKIMINDAN İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ SINIFLANDIRILMASI VE FİLİSTİNLİ SAVAŞÇILARIN STATÜSÜ	79
FİLİSTİN'DEKİ İNSANCIL HUKUK İHLALLERİ VE SOYKIRIMDAN ÇIKIŞ YOLLARI: İNSANİ MÜDAHALE VE MEŞRU MÜDAFAA	83
ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK BAĞLAMINDA YASAKLI SİLAHLAR VE İSRAİL'İN GAZZE'DEKİ SALDIRILARI	87

AÇILIŞ VE SELAMLAMA KONUŞMALARI

Dr. Hacı Bayram Zengin

Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim!
Adam aldırmada geç git, diyemem aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırim.

Mehmet Akif Ersoy

“Soykırımlar unutulduğu zaman tekrarlanır.”

Aliya Izzetbegoviç

“İnsanı yaşat ki devlet yaşasın.”

Şeyh Edebali

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi

Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi

Kanuni Sulta Süleyman

“Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır.”

Maide Suresi, 32. ayet

Merhum Mehmet Akif Ersoy, Aliya Izzetbegoviç, Şeyh Edebali ve Kanuni Sultan Süleyman'ın veciz ifadeleri ve Yüce Kitabımız Kuran-ı Kerim'in icaz içerikli mesajı ile sözlerime başlıyorum. İsrail veyahut Siyonizm sorunu diyebileceğimiz ve Gazze'de insanlık dramı şeklinde başlık

atmış olduğumuz sempozyumumuza şahsım ve Cihannüma Tekirdağ ailesi olarak hepiniz hoş geldiniz, şeref verdiniz. Şu an sözler üstatlara aittir. Katılımlarınızdan dolayı uzaktan ve yakından gelen bütün dostlara Tekirdağ Cihannüma olarak hoş geldiniz diyorum, selam ve saygılarımı sunuyorum. Allah’a emanet olun.

Av. Ahmet Yılmaz

Hayatımızda acziyet duygusunu yaşadığımız, kendimizi çaresiz hissettiğimiz zamanlar olmuştur. Ben bu duyguyu iki defa çok yoğun bir şekilde yaşadım. İlki 16 yıl önce bir yakınımın kansere yakalandığı ve doktor tarafından en fazla 6-7 aylık bir yaşam süresi öngörüldüğü andır. O çaresizliği hissettim, sevdiğiniz insanın gözlerinizin önünde hiçbir şey yapamadan eriyip gitmesini ve sizden ayrılıp ebediyete kavuşmasını yaşadım. Ben bu acziyet ve çaresizlik duygusunu İsrail'in Gazze'de başlattığı katliam sürecinde tekrar yaşadım. Öyle bir acziyet ki kahroluyorsunuz, fakat hiçbir şey yapamıyorsunuz. Bunun nedenini sorguladığınızda, acaba bu acziyetimizin temel sebebi nedir diye baktığınızda görüyoruz ki ümmet olarak dağınıklığımız, güçsüzlüğümüz imiş.

Ne hazindir ki güçlü olanın haklı olduğu bir zaman diliminde yaşıyoruz. Her ne kadar biz öyle inanmasak da güçlü olanın kuralı koyduğu, dahası kuralı canının istediği gibi değiştirdiği bir dönemden geçiyoruz.

İnsanlık ölmesin, özellikle çocuklar, yaşlılar, kadınlar ölmesin, ibadethaneler bombalanmasın sözlerinin, hukukun ve sistemin oluşturduğu bütün mekanizmaların hiçbir işe yaramadığını, o süslü lafların hiçbir anlam ifade etmediğini, dahası aslında bunun bir ikiyüzlülükten başka bir şey olmadığını bu süreç bize yakinen gösterdi. Açıkça itiraf edebilirim ki sorumluluğumuzu daha da artırdı. Bizler daha çok çalışarak güçlü bir Türkiye oluşturmak mecburiyetindeyiz. Unutmamalıyız ki kendi içimizde birbirimizi daha çok sevmeden bu birlikteliği oluşturamayız.

Belirttiğim üzere Gazze işgali sürecinde kendimi acziyet içerisinde hissettim. Benimle beraber o acziyeti hisseden başkaları olmamış mıdır? Elbette 57 İslam ülkesinin yöneticileri de bu acziyet duygusunu hissetmişlerdir. Ancak İslam İş Birliği Teşkilatı'nda bir araya gelip gözümüzün önünde kardeşlerimizin şehit edilmesine ambargo dahi uygulayarak karşılık vermekten aciz bir İslam İş Birliği Teşkilatı var. Teşkilat ve onu oluşturan 57 ülke ve o ülkenin Müslümanları olarak batımızdaki toplumlara söz söylemeden önce kendimize bir dönüp kendi eleştirimizi yapmak bizim boynumuzun borcudur.

Bu vesileyle Gazze'de şehit olan kardeşlerimize rahmet dilemek istiyorum. Onlar destansı, kahramansı direnişleri ile rahmeti, mağfireti ve cenneti Rabbimizden hak ediyorlar. Ben rahmeti ve mağfireti aslında kendimize yani 57 İslam ülkesine diliyorum. Allah bize rahmet ve mağfiret eylesin. Çünkü biz acziyet içerisinde 30.000 kardeşimizin öldürülmesini seyrettik ve hiçbir şey yapamadık. Umarım bu birliktelikler bizim yeniden dirilişimize vesile olur. Hepinizi hürmet ve muhabbetlerimle selamlıyorum.

Av. Rıza Yorulmaz

Bugün burada “İnsanlık Krizi: Uluslararası Hukuk ve İsrail Sorunu Sempozyumu”nun açılışındayız. Sözlerimin başında sempozyumun Gazze’de yaşanan soykırımın sona ermesine vesile olmasını temenni ediyorum.

Yaşanan olayları tekrar etmeyeceğim. Bugün dünyanın bütün ülkeleri bir araya gelse, ABD istemedikten sonra Gazze’ye bir faydası olmuyor. Peki neden? Çünkü dünyada şu anda uygulanan sistem maalesef dünya beşten de birden de küçüktür anlayışına dayanmaktadır.

Peygamber Efendimiz aleyhissalatu vesselam; “Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanin en zayıf derecesidir.” (Müslim, İman 78.) buyuruyor. Türkiye, devleti ve milletiyle bir bütün olarak bu vahşetin karşısında duran, tepkisini en üst düzeyde gösteren, belki de yegâne ülkelerden birisidir.

Muhterem hazirun, bu sorunun çözümünde, fert fert her birimize, STK’larımıza, akademiye, medyaya, toplumun bütün kesimlerine ve devletimize düşen kısa, orta ve uzun vadeli sorumluluklar bulunmaktadır. 1948’den beri işgal altında bulunan Filistin ve diğer zulüm altında inleyen Müslüman coğrafyalarda yaşananlara karşı meydanlardayız, eylemlerdeyiz ama sonuç alamıyoruz, varız ama yok gibiyiz. 90’lı yıllarda o zor zamanlarda yok hükmünde görülen bizler, Bosna’da, Arakan’da, Çeçenistan’daydık. Paramız, silahımız, atımız, yatımız, katımız yoktu ama ümmetçi bakışımız ve inancımız vardı. Yoktuk ama var gibiydik. Var olmayı nasıl becerdik, o zamanların bereketi neydi, bugün niye bu haldeyiz? Bu soruları önümüze alıp düşünme ve muhasebe etmemiz gereken bir dönemdeyiz.

Bosna özelinde İHH yokluk içinde var olmanın destansı hikayesidir. İsrail zulümlerine karşı sivil toplumun en esaslı eylemi olan Mavi Marmara da sivil toplum eliyle, yine İHH kanalıyla gerçekleşmiştir. Bugün yeni bir hikâye ve yeni bir tarih yazmanın vaktidir. Daha uzun vadede bu sorunların kökten kuruması için gelin biz önce bu ülkenin çocuklarına sahip çıkalım. Mamak’ta, Sultangazi’de uyuşturucu bataklığına, Diyarbakır’da terörün kucığına, Nişantaşı’nda ve Bağdat Caddesi’nde dünya lezzetinin şehvetine saplanmış olan çocuklarımızı kurtaralım ve her bir çocuğumuzun başını şefkatle okşayalım. Önce bu ülkenin çocuklarını kurtaralım. Hep birlikte Türkiye olalım. Bu ülke için tek nefes tek yürek olalım. Anadolu merhamet medeniyetidir. Bizim çocuklarımızı kurtarıp bize kazandı-

ralım. Bu ülkenin çocuklarının her alanda ve her anlamda donanım sahibi olmaları için gayret gösterelim. Yine bu ülkenin evlatları Türkiye'yi her alanda daha güçlü bir hale getirsinler.

İnanıyoruz ki Türkiye güçlü olursa adalet temelinde Yeni Bir Dünya kurmak daha mümkün olacaktır. İşte o vakit Gazze'de akan kan duracak, Kudüs özgürlüğüne kavuşacak, Doğu Türkistan'daki mezalim son bulacaktır. Dünya 5'ten büyük olacaktır. Dünya birden de büyük olacaktır. Hak galip gelecek, batıl zail olacaktır.

Muhterem hazirun, kısa vadede bireysel olarak boykot kurallarını uygulamak ve kendi imkanlarımız nispetinde etki alanlarımızdaki insanların doğru bilgilendirilmesi ve bilinçlenmesine katkı sağlamak durumundayız. Sivil toplum olarak yapılacak eylemlerde güç bölünmesine engel olacak şekilde birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmek, kamuoyunu diri tutmak, sivil bir bakış açısıyla çözüm teklifleri hazırlayarak toplumla ve devlet yöneticileriyle paylaşmak gerekmektedir.

Sorunların çözümü noktasında aslında işin asıl sahibi ve muhatabı devletimizdir. Devletimizin muhakkak attığı ve atacağı adımlar bulunmaktadır. Bunların hepsini bilmemiz mümkün ve doğru da değildir. Bize düşen doğru bildiklerimizi ve çıplak gözle gördüklerimizi lisan-ı münasiple aktarmaktır. Bu çerçevede Cihannüma olarak Gazze konusunda devletimizden beklentilerimize ilişkin tekliflerimizi de huzurunuzda arz ediyorum:

- 1- İsrail'e ambargo uygulanmalı, İsrail ile olan anlaşmalar iptal edilmeli, her türlü ticaret durdurulmalıdır.
- 2- Türkiye'de bulunan ABD üsleri kapatılmalıdır.
- 3- İsrail ve İsrail'e destek olan ülkelerin ürünlerinin boykotuna etkin bir şekilde devam edilmelidir. Ancak boykot ürünler konusundaki dezenformasyona da engel olunmalıdır.
- 4- Türkiye'de mukim ve İsrail politikalarına açık, İsrail'in Gazze politikalarına açık destek veren Yahudi sermayesine yaptırım uygulanmalıdır.
- 5- Çifte vatandaş olup da bu süreçte İsrail'de askerlik yapanların vatandaşlığı iptal edilmelidir.

Muhterem gönül dostlarımız, bir başka boyut itibarıyla, Gazze'de bir direniş tarihi yazılıyor. 6 gün savaşlarında dört ülkeyi dize getiren İsrail, 4,5 aydan bu tarafa Gazze'de bir netice alamadı. Gazze direniyor. Gazzeli kardeşlerimiz esaret altında yaşamaktansa şehadeti yeğliyor. Gazze, Müslümanların izzetini ve şerefini koruyor. İsrail namert birkaç taktikle savaşıyor, uzaktan bomba yağdırıyor, kara savaşına giremiyor. Yiğit er meydanında belli olur. İsrail korkak izbandut gibidir. İsrail askerleri ellerinde otomatik silahlar ile bir çocuğu 10 kişiyle zapt edemiyorlar. Ey na-

mert, korkak ve aciz İsrail, unutma ki zulüm abad olmaz, ebabiller kanat çırpmaya başlamıştır, katlettiğin bebeklerin masum gözlerinden süzülen yaşlarda boğulacaksın. Ey Müslümanların izzeti ve şerefini yükseklere taşıyan Gazzeli kardeşlerim, zafer inananlarındır ve zafer yakındır. Az daha sabredin, az kaldı şafak sökecek, güneş doğacak ve hakikat güneşi zulmü sonsuzluğa kadar karanlığa gönderecektir.

Yokuşlar kaybolur çıkarız düze
Kavuşuruz sonu gelmez gündüze
Sapan taşların yanında füze
Başka alemlerle farkımız bizim.

Muhterem hazirun, bugün burada belki sadra şifa olur düşüncesiyle, bu durumun hukuki ve uluslararası hukuk boyutunu konuşacağız. Her ne kadar bütün hukuk kurallarının yerle yeksan olduğu bir fotoğrafla karşı karşıya olsak da uluslararası hukuk bakımından nelerin yapılabileceğini değerlendireceğiz.

Bu duygu ve düşünceler içerisinde programa katılan bütün haziruna teşekkürlerimi arz ediyorum. Ama özellikle bütün çalışmalarımızda manevi desteğini hiç eksik etmeyen önceki dönem meclis başkanımız Prof. Dr. Mustafa Şentop abime şükranlarımı arz ediyorum. Hususen programın Gazzeli kardeşlerimizin kurtuluşunun, özgür ve bağımsız Filistin'in kuruluşunun müjdecisi olması dileğiyle hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum. Hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Prof. Dr. Celalettin Vatandaş

Bugün burada İsrail'i konuşmak, hukuki açısından nelerin yapılabileceğini konuşmak için toplandık. Bendenizden önce hitap edenleri dinlerken acaba İsrail'in yaptıklarından mı, bildiğimiz, hani o bir kare fotoğrafına bakıp günlerce kendimize gelemediğimiz o vahşetten mi bahsedeyim, diye düşündüm. Sonra o vahşet karşısında dünyanın genel anlamda sistemlerinin duyarsızlığı ve dinleri farklı bile olsa vicdanında hala insanlığa dair bir kıpırtı bulunduranların çabalarından mı bahsedeyim, diye düşündüm. Acaba bu vahşetin insanlığa ve biz Müslümanlara çok farkında olmasak bile kazandırdığı bilinçlerden mi bahsedeyim, diye düşündüm. Ancak neticede acziyet konusunun üzerinden gitmeye karar verdim.

Kendimizi aciz hissediyoruz, yapacağımız bir şey olmadığını düşünüp kahroluyoruz, perişan oluyoruz, ne yapabiliriz diye kıvranıyoruz. Bu konu bana çok özet biçimiyle iki tane örneği hatırlattı. Birincisi 13. yüzyıldaki İslam dünyasını. 1200'lü yıllarda batıdan Haçlı sürüleri doğudan ise Moğollar, İslam dünyasının üzerinden kelimenin gerçek anlamıyla silindir gibi geçiyorlar. İslam dünyası şu anda belki 1400 yıllık bu ümmetin tarihinde eşine rastlanmaz bir dönem yaşıyor. Bahsettiğim dönemde bazı ulema kitaplarına şu notu düşmüşler: "Muhammed ümmetinin de ömrü buraya kadarmış, demek ki bitti." Durum böyle olmakla birlikte bizim umutlarımız ve beklentilerimiz İlahi kattaki planla örtüşüyor veya örtüşmüyor olabilir. Önemli olan bizim umutlarımızı çabalarımızı beklentilerimizi İlahi kattaki planla örtüştürmektir.

Tarihte biz kullar olarak bu iş buraya kadarmış derken 1200'lü yıllarda Söğüt'te bir canlanma başlıyor. O günün şartlarında eminim ki bir Müslümana denilse ki "100 yıl sonra bu dünyanın en güçlü devletlerinden birine sahip olacaksınız." Hiç kimse buna inanmazdı. Ancak Osmanlı tecrübesi 600 yıl bugünkü dünyaya ekonomisiyle, siyasetiyle, kültürüyle, hukukuyla örnek olan bir devlet olarak doğuyor. O felaketin arkasından işte İlahi planla kastettiğim şey budur. Buradan hareketle bugün bizim temel sorumuz şu olmalıdır: Acaba İlahi planla bizim çabalarımız ne kadar örtüşüyor?

İkinci örneğim de şudur: Biraz daha özel olarak çalıştığım bir alan olduğu için söylüyorum, öncesi de olmakla birlikte 1912 ile 1922 yılları arasında Balkan Savaşları ile başlayan mücadele ve devam eden o yoğun savaşlar döneminde Türkiye'deki insanımız gerçek anlamıyla bir demografik felaket yaşamıştır. Aşağı yukarı nüfus 11 milyondur. 1923 civarında hemen hemen çalışabilecek hiç genç nüfus yoktur. Kadın, çocuk ve yaşlı vardır ancak hemen hemen hepsi hastadır, yoksuldur ve o demografik

felaketin getirdiği ekonomik ve kültürel sıkıntılar altındadır. Sadece bir şey söylemek istiyorum. 1930’lu yıllarda başında da Şevket Süreyya Aydemir’in olduğu İaşe Müdürlüğü diye bir müdürlük var. Diyor ki: “İaşe Müdürlüğü’nde Türkiye’nin farklı coğrafyalarından gelen ve açlıktan ölen insanların listelerini tutmaktan bileklerimiz ağrırdı.” Yani açlığın ve sefaletin bu kadar zirve yaptığı bir dönem geçirdik. Şimdi o dönemin insanlarına şunu deseydik, acaba ne kadar inandırıcı bulurlardı. “Türkiye biliyor musunuz 100 yıl sonra bütün zorluklara, bütün eksikliklere rağmen küresel anlamda oyun kuran aktörlerden birisi olacak”. Evet eksiklerimiz, yanlışlarımız var ama artık dünyada hiçbir sorun ve konu Türkiye dikkate alınmadan gündeme getirilemiyor, çözilemiyor. 100 yıl önce hayal bile edemediğimiz bir yere geldik. Ben bir Müslüman olarak inanıyorum ve iman ediyorum. Benim imanım umudu gerektiriyor, umutsuzluk imansızlıktır, imansızlık Allah korusun ebedi felakettir. Eğer umut varsa iman vardır, İman varsa imkân vardır. Bu zorlukları bu ümmet aşacaktır, bu zorlukları bu insanlık aşacaktır.

Önemli olan kendi imkanlarımız ve şartlarımızda nerede durduğumuzla ilgilidir. Onun bilgisi ve onun gerektirdiği çaba içerisinde olursak, her şeyin üstesinden geleceğimizi ve acziyetimizin geçici olduğunu, gerçekçi olmadığımızı daha iyi anlayacağımız inancı içerisindeyim. Sözlerimi burada bitirirken bu sempozyumun hayırlara vesile olmasını diliyorum, teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mustafa Şentop

Değerli gençler, bence bu toplantının dikkat çeken önemli bir yönü kahir ekseriyeti genç akademisyenlerin oluşturmasıdır. Türkiye'nin her yerinde insanlığın bütününe ilgilendiren çok temel konularla ilgili, aslında akademik kariyerleri dikkate alındığında daha erken olduğunu düşündüğümüz derecede hakikaten büyük bir heyecan ve vukufu bu konulara eğilen genç akademisyenler var. Bu toplantının bence bizim için önemli ve ümit verici olan yönü budur.

Tabii bugün 7 Ekim'den bugüne saydığımızda İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği soykırımın insanlık suçlarının 171 günündeyiz. Bu konuda hayli toplantı, konuşma ve miting yapıldı. Dünyanın her yerinde bu konuda konuşmak iyidir, gereklidir. Sözlerin, en azından bugün devam eden soykırım konusunda henüz bir fayda ortaya koymadığı bir sürecin içerisindeyiz. İsmet Özel'in şiirinden hatırlıyorum: "Sözlerim var köprüleri geçirmez, kimseyi ateşten korumaz kelimelerim", diyor. Dolayısıyla bütün konuşmalarımız İsrail'in yaptığı vahşette Gazze'de olan bitende şimdilik bir tesir meydana getirmedi ama büsbütün de bunun faydadan hali olduğunu düşünmüyorum. Bugün Gazze'de bulunan birçok gazeteci, temasta olduğumuz arkadaşlarımızın en önemli mesajı buradaki soykırımı, olanı biteni unutmayın, unutturmayın mesajıdır. Dolayısıyla bu tür toplantılar bizim kalbimizde geçen, kalben buğzetme görevimizin bir vesilesidir.

Malum olduğu üzere İsrail Devleti 19. yüzyıldan sonra 1948'de bir devlet olarak ortaya çıkıyor. Filistin coğrafyasında yaklaşık 1900 yıl süreye Yahudilerin bir devleti yoktur. Müteaddit defalar oradaki devletler ortadan kaldırılmış ve en son Bizans imparatorları tarafından Yahudiler sürülmüştür. Son sürgünde dünyanın her tarafına dağıtılmışlardır. Yahudi Devleti fikri bir siyasi ideoloji olarak formüle edildiği zaman 19. yüzyılın sonlarıdır. Bunun fikir babası Theodor Herzl'dir. Onun 1895'te yazmış olduğu *Yahudi Devleti* kitabıyla beraber fikir olarak ortaya çıkıyor ve daha sonra da özellikle 1. Dünya Savaşı sonlarına doğru İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour 1917'deki deklarasyonu ile beraber teşekkül eden bazı Yahudi kuruluşları Filistin bölgesine, Yahudileri dünyanın muhtelif yerlerinden taşıyorlar. Bir coğrafyada bir devletin varlık şartları için anayasa hukukunda üç husustan bahsedilir: Coğrafya, toprak, halk. Toprak üzerinde insan varlığı, bir de egemenlik. Bu topraklarda esasen bir halk yok, şüphesiz orada yaşayan Yahudiler var ama onlar bir devlet oluşturabilecek, siyasi bir hakimiyet teşekkül ettirebilecek bir sayıda değildir. İşte bunu temin etmek için 1900'lerin başından itibaren, özellikle 1917'den sonra büyük bir nüfus taşıyor. İki dünya savaşı arasında en az 400.000 Yahudi'nin

dünyanın muhtelif yerlerinden bölgeye taşındığını görüyoruz. Prof. Dr. Zekeriya Kurşun'un da çok geniş ve delilli bir şekilde anlattığı üzere oradaki Arapların toprak sattığı hikayesi tamamen uydurulmuştur. Batı aşığı insanların uydurduğu bir hikayeden ibarettir. Böyle bir şey yoktur. Bunlar gasp edilerek zorla oradaki Araplardan alınmış topraklardır.

I. Dünya Savaşı sonlarına doğru Filistin bölgesinde topraklar üzerindeki hakimiyetin üçte ikisi Yahudilerin, üçte biri Arapların olmak üzere bir bölünmüşlüğüümüz mevcuttur. Bu şartlarda 1948'de devlet ilan edilmiştir. Yahudi nüfusunun dünyanın muhtelif yerlerinden taşınması bugün de devam ediyor. Herhalde 1965 ortalarında 2 milyonun üzerinde bir Yahudi nüfusu bölgede oluşturuluyor yani yapay olarak meydana getirilmiş bir halk husule getiriliyor. Toprak yine zorla gasp edilmiş, topraklar ve bunlar üzerinde aşağı yukarı 19 yüzyıldır mevcut olmayan bir devlet yapay bir şekilde kurulmuş durumdadır.

Tüm bu açıklamalardan hareketle İsrail devletinin dünya tarihinde benzeri olmamış bir devlet oluşumu mahiyetinde olduğunu ve bölgede bir süreç içerisinde meydana getirildiğini bilmemiz lazımdır. Tabii tarih boyunca bu bölge çok önemli bir bölgedir. İslam dünyası muhtelif zamanlarda çok büyük krizler ve saldırılar altında bulunmuştur. Bunlardan Cenab-ı Hakk'ın lütfuyla çıkılmış ve çok daha büyük bir güçle dünya sahnesine yeniden dönmüştür. Moğollar ama onun biraz öncesinde Haçlı istilaları dönemi var. Bölgeye baktığımızda Haçlıların 1099'da bugünkü Filistin topraklarının önemli bir kısmını işgal ettiğini görüyoruz. Bu işgal Selahaddin Eyyubi'nin tekrar Filistin'i ve Kudüs'ü fethine kadar yaklaşık 88 yıl devam etmiştir.

Rahmetli Aliya İzzetbegoviç'in 1970 yılında hapiste yazmış olduğu *Müslümanlar ve İsrail* başlıklı bir yazısı var. Bu yazıda Haçlıların Kudüs'ü ve Filistin'i ele geçirmesiyle 638 yılında Hz. Ömer Radiyallahu Anh'ın Kudüs'ü fethi sırasındaki olaylar arasında bir farkı mukayese ediyor. 15 Temmuz 1099'da Haçlılar Kudüs'e girdiği zaman günlerce Kudüs'te sokaklarda kan aktığını söylüyor. Bu çok büyük bir çoğunlukla Müslümanların kanıdır ama orada yaşayan Yahudilerin de kanı vardır. Bu akan kanlar arasında çok büyük bir katliam yaptıklarını, şehirde Müslümanların yine aynı şekilde Yahudilerin de mabetlerini tahrip ettiklerini anlatıyor. Ama Hz. Ömer Radiyallahuanh'ın 638'de Kudüs'ü ve Filistin bölgesini fethettiği sırada fetih yapılmıştır ama şehrin ileri gelenleri anahtarları bizzat kendisine teslim etmek istiyorlar. O da yanında bir yardımcısıyla beraber Medine'den geliyor. Uzunca bir yolculuk sırayla deveye binerek geçiyor. Kudüs'ün anahtarlarını sulhen teslim alıyor ve buna büyük ehemmiyet veriyor. Neden? Çünkü eğer savaş yoluyla aldıkları takdirde şehrin hem

hukuki statüsü farklı olacak, hem de bir tahribat söz konusu olabilecektir. İnsani ve kültürel varlıklar bakımından bunun gerçekleşmesini istemiyor, bu bakımdan sulhen teslim almayı arzu ediyor. Nitekim Hz. Ömer burayı sulhen teslim alıyor ve ondan sonra bölgede diğer din mensuplarının da özgür bir şekilde ve hürriyet içerisinde yaşadıkları bir ortamı tesis ediyor. Orada merhum Aliya İzzetbegoviç şu soruyu soruyor: “Kudüs’ü ve Filistin bölgesini bütün inançlar, ideolojiler, farklı etnik kökenden ve inançtan insanların bir arada özgür olarak yaşayacağı bir bölge şeklinde kim idare edebilir?” Hristiyanların bir tecrübesi var, Haçlı Seferleri sırasında kendilerinden başka inanç sahiplerine hayat hakkı tanımamıştır. Yahudilerin 1970’lerde yeni yeni başlamış bir tecrübeleri var ama şimdi görüyoruz ki onların da farklı inanç mensupları için bölgeyi yaşanabilir halde, asgari şartlarda bile tutma imkanları güçleri yoktur. Ama Müslümanlar 638’den itibaren -kısa bir Haçlı kesintisi dönemini çıkartırsak (88 yılı)- yüzyıllarca bölgede bütün farklı inançtan insanların özgür bir şekilde hürriyet içerisinde yaşayabilecekleri bir ortam tesis etmişlerdir. Bunun teorik sebepleri vardır. Çünkü Müslümanlar hem Hz. İsa’yı hem de Hz. Musa’yı peygamber olarak kabul ederler. Hem İncil’i hem de Tevrat’ı özü itibarıyla kutsal kitap olarak görürler. Dolayısıyla Müslümanların inanç bakımından kuşatıcılıkları var. Halbuki Yahudiler Hz. İsa’yı ve Muhammed aleyhissalatu vesselam efendimizi peygamber, İncil’i ve Kur’an’ı da kutsal kitap olarak kabul etmezler. Hristiyanlar için de aynı şeyi söyleyebiliriz.

Dolayısıyla Aliya, teoride bu dünyadaki iki kültürel dine dayanan bu düşüncelerin ve inançların kültürel yapı olarak kuşatıcı olma ihtimalinin olmadığını belirtir. Ama Müslümanlar için bu tarihi tecrübeye bunu söyleyemeyiz. Az önce ifade ettiğim gibi Hz. Ömer radiyallah anıh döneminden itibaren işte 19. yüzyılın sonlarına kadar yüzyıllarca bölgede Müslümanların hakimiyeti var ama bütün kiliseler, sinagoglar ayakta. Orada yaşayan Hristiyanlar ve Yahudilerin hepsi hürriyet içerisinde yaşamıştır.

Filistin bütün semavi dinler bakımından mukaddes bir bölgedir. Bilhassa Kudüs ve Mescid-i Aksa böyledir. Buranın bütün insanların dikkatini çekmesi, yaşananların orada izlenmesi bakımından önemlidir. Sadece tarihi bakımdan değil yataş olarak da mevzuş bakacak olsak dünyanın birçok yerinde başta Müslümanlar olmak üzere birçok toplulukların şu an Gazze’de yaşananlara benzeyen zulümler altında yaşadığını görüyoruz. Myanmar, Doğu Türkistan ve Arakanlı Müslümanların yaşamış olduğu zulümler bundan aşağı kalır vaziyette değildir. Ayrıca Hindistan’da Müslümanlara yapılanları görüyoruz. Yine Aliya İzzetbegoviç’e atıfla “Bunlar niye böyle kurt oldular? Çünkü biz kuzu olduğumuz için.” Nitekim gerek Filistin’de bir Yahudi nüfusunun oluşturulması ve üzerine Siyonist

bir devletin kurulması, Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve dünya üzerinde söz sahibi olma gücünü kaybettiğimiz dönemlere denk geliyor. Bu sebeple Aliya, karşı tarafın zalimliğine değil İslam dünyası olarak kendi dağınkılığımıza, zayıflık ve güçsüzlüğümüze bakmalıyız vurgusunu yapıyor. İlave olarak bizim bu güçsüzlüğümüz, bunların üzerimizde ameliyat yapmalarına imkân vermiştir, diyor.

Değerli arkadaşlar, Filistin ve Gazze meselesini konuşurken aslında sadece dünyanın herhangi bir yerinde cereyan eden olayları konuşmuyoruz. Bir akademik makale yazıldığında genel olarak şöyle bir usul vardır: Başta özeti başa koyarsınız. Bir de anahtar kelimeler olur. Tabii anahtar kelimeler maalesef her zaman çok başarılı bir şekilde seçilemiyor. İdeal olan şudur: Anahtar kelimeler bir araya getirildiğinde makalenin bütünü hakkında size bir fikir vermelidir. Yani bir nevi metnin özetini teşkil etmelidir.

Çocukluğumuzda noktalar ve sayılardan oluşan bazı bulmacalar vardı. Bunları birleştirdiğimizde karşınıza anlamlı bir şekil çıkıyor. İşte Filistin meselesi de tıpkı bunun gibi sadece bir Filistin meselesi değildir. Burada kastedilen şey aslında iki cihan harbi sonrası dünyada kurulan yeni uluslararası sistemdir. Bunun çok çarpıcı bir özeti ve anahtar kelimeleri Filistin, Kudüs ve Gazze'dir. İşte uluslararası sistemi bir makale gibi düşünersek, o sistemin özeti Filistin, Gazze ve Kudüs'tür. Farkedileceği üzere sistemin anahtar kelimeleri olan Filistin, Kudüs ve Gazze'yi konuşmuyoruz, bu toplantının başlığında da olduğu gibi uluslararası hukuk ve siyasi düzen üzerinden Filistin, Kudüs ve Gazze'yi konuşmaya başlıyoruz. O bakımdan buradaki olaylara dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen olaylar gibi yaklaşamayız. Ve biliyoruz ki dünya sisteminin değişmesi ancak Filistin'deki tablonun değişmesiyle mümkün hale gelecektir. Bu bakımdan bu konuyu konuşurken biz topyekûn bir dünya düzeni konusunu konuştuğumuzu unutmamamız lazımdır.

Bir başka bağlamda şunu ifade etmek isterim: Filistin'deki mesele sadece Filistinlilerin, Arapların ve hatta sadece Müslümanların meselesi değildir. Filistin artık bir insanlık meselesi haline gelmiştir. Bir dünya düzeninden bahsediyorsak orada cereyan edenler bütün insanlığın meselesidir ve burada yükselttiğim itirazlar bu dünya sistemine karşı yapmış olduğumuz itiraz anlamına gelmektedir. Uluslararası düzenin uzun zamandır ortadan kalkmaya, teorikte hızlı pratikte ise yavaş yavaş yıkılmaya başladığını ifade etmeliyiz. Cumhurbaşkanımızın dünya beşten büyüktür ifadesi, uluslararası düzenin sembolik bir yeri olan Birleşmiş Milletlerle ilgili bir ifadedir. Bu düzen savaşın galiplerinin oluşturduğu bir düzendir. Bu düzen önce Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşta iflas bayrağı çekmiştir. Ardından Gazze'de yaşananlar bu sistemin tamamen ölmüş olduğunu,

sadece konuyu yakından takip eden İslam Dünyası tarafından değil bütün bir insanlık tarafından görülmüş oldu. Rahmetli Erbakan hocamızın Siyonizm'e yapmış olduğu vurguyu birçok kişi belki bizler de çok aşırı bir vurgu, mübalağalı bir ifade gibi düşünürdük. O, Nil'den Fırat'a büyük İsrail hedefi ve Siyonizm'in başta uluslararası hukuki ve ekonomik düzeni, kuruluşları olmak üzere birçok bakımdan ne kadar büyük bir hakimiyet teşekkül ettirdiğini anlatırdı. Bu biraz mübalağalı görülürdü ama bugün bakıyoruz ki bu tür konuları toplumun pek çok kesiminden insan belki rahmetli Erbakan hocanın vurgusundan daha büyük bir vurgu ve mübalağa ile anlatıyor ve yazıyor.

I. Dünya Savaşı sonrası sahiplerinin nüfusları çok az olmakla beraber tamamen Siyonist fikre sahip Yahudilerin kontrolü altında bir sistem oluşturulmuştur. Bu sistem, ulaştırmadan para transferlerine, ticaretten bankacılık sistemine değin bütün uluslararası kuruluşlar ve hatta Batı ülkelerindeki iç hukuka göre kurulmuş olan teşkilatlar ve siyasi iktidarlar üzerinde etkili ve güçlü bir hale getirilmiştir. Öyle olduğu için 7 Ekim'den kısa bir süre sonra Almanya, Fransa ve İngiltere gibi Avrupa'nın önde gelen devletlerinin yöneticileri İsrail'e gidip onların yanlarında olduklarını bir fotoğrafla vermek istediler. ABD başkanı Biden ve Dışişleri Bakanı pek çok defa gitti. Bu işin bütün dünyada bir gerçeği göstermesi bakımından bir başka gelişme daha oldu. İsrail'e, Siyonist yöneticilere biat etmek için oraya giden ülke yöneticilerinin kendi başkentlerindeki halklar tehditle ve uygulanan müeyyidelere rağmen sokaklara döküldü. Hatırlarsanız Fransa'da Filistinlilerin atkısını taşımak, hatta taşıyarak meydanlarda toplanırlara katılmak bile yasaklandı. Bunu taşıyan kişilerin deport edileceği, bu tür eylemlere katılanların ikamet izinlerinin iptal edileceği açıklandı. İnsanlığın geleceği bakımından bu yaşananlar bizi ne kadar büyük ümitsizliğe düşürüyorsa da buna karşı gösterilen farklı inanç ve kültürden insanların bu yoğun tepkisi insanlığın geleceği bakımından da bir o kadar ümitlendiriyor.

“Andolsun, Zikir'den (Tevrat'tan) sonra Zebûr'da da, “Yere muhakkak benim iyi kullarım varis olacaktır” diye yazmıştık.” (Enbiya Suresi 21/105). Bu ayetten hareketle yeryüzü zaman zaman çalkalansa da salih kulların iktidar sahibi olacağı bir döneme bizim inanmamız gerekiyor. Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak bunu teyitli olarak ifade ediyor. Ama tabii buradaki incelik “salihler” olmak gerekiyor. Salih insanlar ve toplumlar olmak.

Bu çerçevede bir iki şey daha söyleyerek sözlerimi bitirmek istiyorum. Şüphesiz şu anda İsrail'e çok güçlü bir şekilde zarar verecek, Filistin'de, Gazze'de yaşayan Müslümanlara da faydası olacak her türlü işin destek-

çisi olmalıyız. Başta boykot olmak üzere dünya üzerindeki Siyonizm'e hizmet eden bütün firmalara ve ürünlere karşı boykot başta olmak üzere tüm eylemlere destek olmamız lazımdır. İkincisi tabii orada yaşayanlara ve bilhassa çocuklara sahip çıkmamız gerekmektedir. Onların bölgeden çeşitli sebeplerle başka yerlere götürülmesi belki geçici bir süre için düşünülebilir. Sağlık sebebiyle, tedavi maksadıyla Türkiye'ye gelenler de var ama bunların o topraklara sahip çıkan nesiller olarak varlığını orada sürdürmesi gerekmektedir. Esas mesele de İslam dünyasının bir araya gelmesi ve gücünü ortaya koymasıdır.

Malumunuz İslam İşbirliği Teşkilatı ve onunla beraber kurulan İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Arası Birlik var. Bendeniz bir süre bunun dönem başkanlığını yaptım. Burada 54 ülke var, bunun kuruluş sebebi sadece İsrail karşıtlığı ve Kudüs'e desteklemektir. 1967 Savaşı'ndan sonra bu sebeple kurulmuştur. Ama katıldığım birçok toplantıda biz ortak bildiriler bile yayınlamadık. Bir başka husus birçok uluslararası toplantıda bakıyoruz ki İslam dünyasının tek gündemi var, o da Filistin ve Kudüs'tür. Buna dair öneriler sunuyorlar. Bu önerilerin hiçbirisi kabul edilmiyor. Hepimiz için Kudüs meselesini güçlü bir şekilde gündeme getirip herkesin kabul edebileceği bir desteği sağlayacak çalışmalar yapmamız lazım. Herhangi bir İslam ülkesinden bir parlamenter Kudüs'ü tartışalım, gündem yapalım diyor ama dünyanın birçok başka mevzuu da var. Mesela Covid döneminde aşı tartışmalarına dair bir bahis. Aşılarla ilgili Avrupa'da çok ciddi stoklar, üretimler yapılmış ama Afrika ülkeleri aşıya erişemiyor. İşte böyle bir uluslararası toplantıda 8 ülkenin üye olduğu parlamentolar arası birlik toplantısında Müslümanların çoğunlukta olduğu Afrika ülkeleri, Afrika ülkelerinin aşıya erişimini tartışalım diye bir önerge verdiler. Ama orada İslam ülkesinden bir parlamenter grubu Kudüs meselesini tekrar ortaya attı. Geçmeyeceği belli, bütün ülkeler kendi önerilerini çekmişler. Afrika ülkelerinin bu önergesine destek veriyorlar ama bizimkiler hala Kudüs'le ilgili geçmeyecek bir önergeyi orada gündemde tutmaya çalışıyorlar. Artık içi boşaltılmış bir görüntüye dönüşmüş bu tür çalışmalar. Tabi bunların ciddiyet kazanması biraz daha muhtevanın sahici olması ve doldurulmasıyla ilgilidir.

Son bir örnek daha vererek konuşmamı bitireceğim. Belgrad'da yapılan bir uluslararası toplantıda Türkiye aleyhine bir çalışma yapılmıştı. Bazı Avrupa ülkeleri bizim "Barış Pınarı Harekatı"nın birkaç gün sonrasında yapılan bir toplantıda Türkiye'nin kınanmasına dair bir önerge hazırlamıştı. Biz de ona karşı bir strateji geliştirdik ve Fransa aleyhine biz de önerge vermiştik. Asya parlamenter asamblesi dönem başkanıyım. Oradan da iklim değişikliği ile ilgili bir önerge hazırlattım. Maksadımız Avrupa

ölkelerinin Türkiye aleyhine olan vermiş olduğu önergeyle bizim Fransa aleyhine vermiş olduğumuz önergeyi çarpıştırıp iklim değişikliği ile ilgili önergeyi çıkartmaktı. Toplantıda buna muvaffak olduk. Fakat orada bazı İslam ölkeleri Türkiye'nin yanında yer almadılar. Bunlardan birisi de Afrika'da küçük bir ölkenin meclis başkanıydı. O toplantıdan aylar sonra başka bir toplantıda beraberdik, kendilerinin organize edeceği bir toplantı için bizden destek istedi. Ben de genel olarak geçıştirdim, bazı sözlerle o ısrar etti. Ben de bunu yapmayacağımızı söyledim, ama biz kardeş olduğumuz için böyle bir destek talep ediyoruz, dedi. Ben de dedim ki: Biz sizden bir destek talep etmedik ama 2 ay önce bir toplantıda Türkiye karşıtı bir önergeye destek verdiniz. Durdu dedi ki (akıllı bir adamdı) bağımsızlık var, bağımsızlık var. Yani biz de bağımsız bir ölkemiz Türkiye'nin de bağımsızlığı var. Ama hepsi aynı anlama gelmiyor, dedi.

Gerçekten böyle yani biz sayıyoruz toplamda 57 ölkeler var. Hepsisi de bağımsız İslam ölkesi diyoruz. Ama gün sonunda bağımsızlık var, bağımsızlık var noktasına geliyoruz. Bu bakımdan bu tabloya bakarken sadece görüntüyü dikkate alarak parmak hesaplarıyla hareket etmememiz gerekir. Bu açıdan Türkiye'nin birçok konuda öncülük yaparken yalnız kalması derin anlamlar taşıyor. Bunun tarihi ve bugüne dair sebepleri var. Ancak bu Müslüman olmayan ölkeler de dahil olmak üzere dünyada halkların bu konu karşılarındaki tutumu uluslararası sisteme karşı itirazı çok kıymetlidir Bunların belli bir noktası vardır. O noktadan sonra artık küçük olmaksızın çıkıp bir dönüşümü gerçekleştirecek noktaya varırlar. Dünyanın artık yeni bir düzen ihtiyacı ortadadır. Ama dünyadaki halkların da bu konudaki talepleri bizim açımızdan yakın geleceği işaret ediyor diye düşünüyorum. İnşallah tarihe kayıt olarak düşülecek küçük bir nokta gibi görülen bu toplantılar zaman içerisinde büyük bir dönüşümü gerçekleştirecektir.

Hepinizi saygıyla hürmetle selamlıyorum.

Allah'a emanet olun.

1. OTURUM

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet Hamdi Topal (Kastamonu Üniversitesi Rektörü)

Doç. Dr. Ali Osman Karaoğlu (Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi), Gazze’de İşlenen Soykırım Suçları ve Uluslararası Adalet Divanı’nın Tedbir Kararının Anlamı

Araş. Gör. Sümeyya Murat (Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi), 2004’den 2024’e: Uluslararası Adalet Divanı Danışma Görüşleri ve İsrail

Araş. Gör. Celil Akdoğan (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi),

Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Filistin: Genel Bakış ve Güncel Gelişmeler

Araş. Gör. Dr. Enver Arıkoğlu (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi), İsrail’in Kendini Savunma Hakkı Söylemi: Medeni Milletler, İnsanlık ve Uluslararası Hukuk Krizi

GAZZE'DE İŞLENEN SOYKIRIM SUÇLARI VE ULUSLARARASI ADALET DİVANINCA VERİLEN İHTİYATI TEDBİR KARARLARININ ANLAMI

Doç. Dr. Ali Osman Karaoğlu

Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Uluslararası hukukta en bilinen *jus cogens* normlardan biri Soykırım yasasıdır. Raphael Lemkin tarafından kavramsallaştırılan Soykırım yasası yine Lemkin'in de içinde bulunduğu bir komisyonun öncülüğünde bağlayıcı bir uluslararası antlaşma haline getirilmiş ve 1948'de "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi" (Soykırım Sözleşmesi) olarak imzaya açılmıştır. Sözleşme'nin 2. maddesi Soykırım sayılabilecek ve özel kast ile işlenebilecek eylemleri şu şekilde sıralamıştır: "Bu Sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir gruba, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri soykırım suçunu oluşturur: a) Gruba mensup olanları öldürmek; b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar vermek; c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığının ortadan kalkacağı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek; d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek". Sözleşmenin 9. maddesi ise Sözleşmeden kaynaklı uyuşmazlıklarda Uluslararası Adalet Divanı'nı (UAD) yetkili kılmaktadır.¹ Bu anlamda Güney Afrika 7 Ekim sonrasında

¹ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948, 78 U.N.T.S. 276, art.2 and 9. (entered into force 12 January 1951). Çeviri için bakınız: https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093827bm_11.pdf (erişim tarihi 30.12.2024).

Soykırım Sözleşmesinden kaynaklanan *erga omnes* yükümlülükler çerçevesinde İsrail'i Divan önünde dava etmiştir. Aynı davada Güney Afrika ihtiyati tedbirlere (provisional measures)² hükmedilmesini talep etmiş ve Divan birtakım ihtiyati tedbirlere karar vermiştir. İhtiyati tedbir UAD Statüsü'nün 41. maddesiyle Divan'a verilmiş bir yetkidir.³ Statü'nün 41. maddesine göre: 1) Divan, şartların gerektirdiği kanaatine varırsa, her bir tarafın hakkını korumak için herhangi bir ihtiyati tedbire karar verebilir. 2) İşbu öngörülen tedbirler, nihai karardan önce, taraflara ve Güvenlik Konseyi'ne bildirilir.⁴ İhtiyati tedbirlerin amacı dava sonuçlanıncaya kadar tarafların haklarını korumaktır. Divan *Balıkçılık Davası*'nda da ihtiyati tedbirin amacının onarılamaz bir zararın ortaya çıkmasını önlemek ve tarafların haklarının korunmasını sağlamak olduğunu vurgulamıştır.⁵ Öte yandan ihtiyati tedbirlerin bağlayıcılığı meselesi tartışma konusu olmuşsa da Divan 2001 tarihli *LaGrand* kararında bu tartışmayı bitirerek ihtiyati tedbirlerin bağlayıcı olduğuna hükmetmiştir.⁶

Soykırım şüphesi doğuran eylemler de onarılamaz zararlar doğurabilecek eylemlerdir. Divan ihtiyati tedbire karar verebilmek için birtakım hususları ele almıştır. Divan öncelikle ihtiyati tedbir talebi bakımından Güney Afrika'nın yetkisi olup olmadığını *prima facie* olarak incelemiştir. Divan'a göre; Soykırım Sözleşmesi kapsamında ilgili yükümlülüklerle uyum konusunda ortak menfaat, herhangi bir Taraf Devlet'in, diğer bir Taraf Devlet'in *erga omnes partes* yükümlülüklerinin ihlal edildiği iddiasını ileri sürme hakkına sahip olduğunu kabul etmeyi gerektirir.⁷ Daha sonra Divan talep edilen tedbirler ile korunması istenen haklar arasında makul ve mantıklı bir bağlantı aramıştır. Divan'a göre; Divan bu yetkisini ancak, ihtiyati tedbir talebinde bulunan tarafın ileri sürdüğü hakların en azından makul bir temele dayandığına kanaat getirdiği takdirde kullanabilir.⁸ Ancak Divan, ihtiyati tedbirler belirleme yetkisini yalnızca aciliyet durumunda kullanacaktır. Aciliyet koşulu, telafisi imkânsız zararlara yol

² Birtakım kaynaklarda geçici tedbirler ya da geçici önlemler şeklinde de kullanılmaktadır.

³ Statute of the International Court of Justice, 24 October 1945, 33 UNTS 993, art. 41.

⁴ Statute of the International Court of Justice, 24 October 1945, 33 UNTS 993, art. 41.

⁵ Fisheries Jurisdiction Case (UK v. Iceland), Interim Measures, ICJ Reports 1972, p. 12, para. 16.

⁶ LaGrand Case (Germany v United States), Provisional Measures, 1999, ICJ Rep 1999, para.107-109.

⁷ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2022 (II), pp. 516-517, paras. 107-108 and 112.

⁸ Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Provisional Measures, Order of 16 March 2022, I.C.J. Reports 2022 (I), p. 223, para. 50.

açabilecek eylemlerin, Divan'ın davaya ilişkin nihai kararından önce herhangi bir anda gerçekleşebilecek nitelikte olması durumunda sağlanmış kabul edilir.⁹

Soykırım yasağının ihlal edilmeye çalışıldığı olaylar çok ağır insani krizler yarattığından Divan'ın verdiği ihtiyati tedbir kararlarının da etkili olması beklenmektedir. Divan'ın kararlarının etkinliği Gazze davasında tartışma konusu olmuştur. Zira Divan ilkin askeri operasyonların durdurulması yönünde kesin bir emir vermek yerine İsrail'e soykırım sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülüklerine uygun şekilde hareket etmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Bu da bir yandan zımni olarak askeri operasyonları durdurma emri olarak yorumlanırken diğer yandan Divan'ın soykırım sözleşmesini ihlal etmemek kaydıyla askeri operasyonlar ile ilgili sessiz kaldığı şeklinde yorumlanmıştır. İsrail ise soykırım şüphesi uyandıran eylemlerine devam etmiş ve Divan ikinci kez ihtiyati tedbirlere hükmederek ilk kararına ek birtakım kararlar almıştır. Özellikle insani krizin önlenmesine ilişkin olan bu kararlar da etkili olmamış ve İsrail askeri operasyonlarını durdurmadığı gibi Refah bölgesine sıkışan Gazze halkını bombalamakla tehdit etmiştir. Bunun üzerine Divan üçüncü kez ihtiyati tedbirlere hükmederek İsrail'e Refah bölgesindeki askeri operasyonlarını durdurmasını emretmiştir. Buna göre; "İsrail Devleti, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerine uygun olarak ve Refah bölgesindeki sivilin kötüleşen yaşam koşulları ışığında; Refah bölgesindeki Filistin grubuna, kısmen ya da tamamen fiziki yıkımına yol açabilecek yaşam koşulları dayatabilecek askeri saldırısını ve diğer tüm eylemlerini derhal durdurmalıdır. Acil olarak ihtiyaç duyulan temel hizmetlerin ve insani yardımın kapsamlı ve engelsiz bir şekilde sağlanabilmesi için Refah sınır geçişinin açık kalmasını temin etmelidir."¹⁰

Divan'ın ilk kararında askeri operasyonları durdurma emri vermemesinin ve bu emri üçüncü tedbirlere kadar ertelemesinin nedeni bilinmemektedir. Oysa Divan Soykırım davası mı yoksa kuvvet kullanma davası mı olduğu tartışmalı olan Ukrayna kararında dahi içinde hiç soykırım ifadesi geçmeyen tedbirlere hükmetmiş ve Rusya'nın askeri operasyonlarını derhal askıya alması gerektiğine karar vermiştir.¹¹ Hatta Ukrayna kararında

⁹ Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Provisional Measures, Order of 16 March 2022, para.66.

¹⁰ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel) - Provisional measures, Orders of 26 January 2024, 28 March 2024 and 24 May 2024.

¹¹ Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the

Yargıç Bennouna, karara eklediği ayrık görüşünde davanın Soykırım davası olduğuna ikna olmadığını ancak Ukrayna halkının trajedisine kayıtsız kalamayarak Mahkeme'nin savaşı sonlandırma çağrısına katılmak zorunda hissettiğini ifade etmiştir. Gazze davasında ise dava konusu tartışma yaratmamasına rağmen Divan'ın askeri operasyonları durdurma kararı ancak üçüncü tedbirde ve Refah ile sınırlı olarak gelmiştir. Buna rağmen nihai düzlemde İsrail Gazze saldırılarına devam etmiş ve Divan'ın üç tedbir kararına da uymamıştır. Bu aşamada yapılması gereken Güvenlik Konseyi'nin Divan'ın kararlarını uygulatması idi ancak ihtiyati tedbirler bakımından bu yol tartışmalı olmakla birlikte ABD'nin vetosu nedeniyle gerçekçi görülmemiştir. Divan'ın kararları hala İsrail'e uygulatılamamıştır. Bu durum da Divan'ın tedbir kararlarının etkisizliğinden tedbir kararlarının uygulatılması sorununa kadar bir dizi tartışmayı yeniden gün yüzüne çıkarmıştır. Bu tebliğde mevzubahis tartışmalar Gazze için verilen ihtiyati tedbir kararları çerçevesinde ele alınmıştır.

Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Provisional Measures, Order of 16 March 2022, para.86.

2004'TEN 2024'E: ULUSLARARASI ADALET DİVANİ DANIŞMA GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE FİLİSTİN MESELESİ VE İSRAİL

Araş. Gör. Sümeyya Murat
Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

“Sessizlik, zalime şeriklidir.”

Mahmud Derviş

Birleşmiş Milletler'in (BM) yargı yetkisini haiz organı olan Uluslararası Adalet Divanı (Divan), devletlerarası uyuşmazlıkların çözümünde oynadığı başat rolün yanı sıra hukuki meselelere ilişkin, talep edilmesi üzerine, vermiş olduğu danışma görüşleri ile de uluslararası hukukun yorumlanmasına ve uygulanmasına önemli ölçüde katkı sunmaktadır. BM Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve yetkilendirilmiş diğer organlarca çeşitli meselelere ilişkin hukuki soruları içerecek şekilde Divan'dan talep edilebilen danışma görüşleri, devletlerarası uyuşmazlıklara ilişkin verilen kararlardan farklı olarak hukuken bağlayıcı değildir. Dolayısıyla talep eden organlar yahut devletler açısından doğrudan bağlayıcı herhangi bir hüküm içermemektedirler. Buna karşın, Divan'ın kendi ifadesiyle de bu danışma görüşleri büyük bir yasal ağırlık ve ahlaki otorite taşımaktadır. Dolayısıyla danışma görüşlerinin bir anlamda devletlerin barışçıl ilişkiler kurması yönünde önleyici diplomasi enstrümanı olarak kullanılabileceğini de ifade etmek mümkündür.

Günümüze kadar pek çok farklı konuda danışma görüşü veren Divan'ın, Filistin meselesine ilişkin verdiği görüşler ise bu bağlamda özel bir

önem ihtiva etmektedir. Bu çerçevede, Divan'ın 2004 tarihli Duvar Danışma Görüşü¹, Filistin meselesinin ilk kez uluslararası bir yargı organının gündemine taşınması bakımından tarihsel bir dönüm noktası niteliğindedir. Ayrıca, söz konusu görüş; meselenin hukuki boyutunu ele alışı, ortaya koyduğu tespitler ve ulaştığı sonuçlar bakımından meselenin uluslararası hukuk veçhesine kayda değer katkılar sunmuştur. Danışma görüşüne giden süreçte İsrail, 2002 yılında güvenlik gerekçesiyle sınır çizgisi olarak belirlenmiş Yeşil Hat'a (Green Line) oldukça yakın ve yer yer onu kesecek şekilde bir duvarın İsrail ve Batı Şeria olarak adlandırılan Filistin toprakları üzerinde inşa edilmesine karar vermiştir. Duvarın her ne kadar güvenlik gerekçeleriyle inşa edildiği iddia edilse de gerek bu duvarın hendekler, hareket algılayan sensörler ve giriş çıkışı engelleyecek mekanizmalardan müteşekkil kompleks yapısı nedeniyle gerekse de güzergahı nedeniyle Filistin halkının mülkiyetindeki arazilerin haczedilmesi ve Filistin halkının yerinden edilerek duvar güzergahı boyunca giriş çıkışların izinlere tabi tutulması nedeniyle adeta Filistin topraklarını bir açık hava hapishanesine çevirmiştir. Bunun yanı sıra Filistin halkının eğitim, sağlık, seyahat ve çalışma gibi en temel hak ve özgürlüklerine erişimi neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Mevcut durumun giderek bir insani krize dönüşmesi üzerine BM Güvenlik Konseyi nezdinde bazı girişimlerde bulunulsa da daimî üyelerin veto yetkisi nedeniyle sonuç alınamamış, BM Genel Kurulu bunun üzerine aldığı karar ile Divan'dan 'duvarın hukuki sonuçlarına' ve bu sonuçlar çerçevesinde İsrail'in, BM'nin ve üçüncü devletlerin ne tür sorumlulukları olacağına ilişkin bir danışma görüşü talebinde bulunmuştur. Divan, usule ilişkin değerlendirmeleri neticesinde bu danışma görüşünü vermeye yetkili olduğunu ve bu yetkinin kullanılmaması yönünde herhangi bir zorlayıcı nedenin de bulunmadığını tespit etmesinin akabinde meselenin esasına ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Divan öncelikle mevzuubahis Filistin topraklarının İsrail işgali altında olduğunu ve İsrail'in de işgalci bir kuvvet olarak bu topraklarda bulunduğunu tespit etmiştir. İsrail'in işgalci kuvvet olarak işgali altındaki bu topraklarda inşa etmiş olduğu bu duvarın ve bu duvarla bağlantılı olarak uygulamış olduğu idari rejimin *de facto* bir ilhak teşkil edebileceğini ve bu durumun da kuvvet kullanımı yoluyla toprak kazanımı yasağının ihlali anlamına geldiğini belirtmiştir. İsrail'in işgalci kuvvet sıfatı çerçevesinde gerek tarafı olduğu gerekse de teamül hukuku haline geldikleri için uygulamakla yükümlü olduğu Cenevre Sözleşmeleri'nin, Lahey Düzenlemeleri'nin, Medeni ve

¹ ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion) ICJ Reports 2004, 136.

Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin ve de Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilgili hükümlerinin de uygulanabilir olduklarını tespit eden Divan, İsrail'in uluslararası insan hakları hukuku ve insancıl hukuk kapsamındaki bu yükümlülüklerini ihlal ettiği sonucuna ulaşmıştır. Filistin halkının self determinasyon hakkına ilişkin olarak bu hakkın mevcudiyetine yönelik herhangi bir tartışmanın söz konusu olmadığını belirten Divan, duvarın inşasının Filistin halkının bu hakkı icrası önünde engel teşkil ettiğini ifade etmiştir. Self determinasyon hakkının *erga omnes* karakterine de dikkat çeken Divan, hakkın icrasına engel olan bu eylemlerin sonlandırılması açısından uluslararası toplumun bu noktadaki sorumluluklarını da hatırlatmıştır. Divan, İsrail'in duvarın inşasına yönelik meşru müdafaa bağlamındaki argümanlarını ise ikna edici bulmamış, meşru müdafaa hakkının ancak başka bir devletin silahlı saldırısına karşı kullanılabileceğini ifade etmiştir. Son olarak İsrail'in bu kapsamdaki sorumluluklarına ilişkin Divan, devam eden duvar inşasının bir an önce durdurulması, tamamlanan kısmın derhal yıkılarak eski haline getirilmesi ve bu duvar ile bağlantılı idari ve hukuki rejimin de sonlandırılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca İsrail'in duvarın inşası nedeniyle sebep olduğu tüm zararları da tazmin ve onarım yükümlülüğü altında olduğu da belirtilmiştir.

Duvarın günümüzde de giderek artan uzunluğu ile mevcudiyetini koruması Divan'ın bazı değerlendirmelerinin hukuki açıdan yetersiz kalışı, gerek BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'unun gerek diğer devletlerin karar neticesinde ciddi bir aksiyon alamayışı bu anlamda danışma görüşünü ve etkilerini zayıflatırsa da o dönem için Filistin meselesinin ilk kez uluslararası bir yargı organı tarafından ele alınmış olması, hukuki çerçevesi ve danışma görüşü ile ilgili yönlerine ilişkin değerlendirmeleri her ne kadar yetersiz de olsa self determinasyon hakkına işaret etmesi ve işgali resmen tanınması, duvarın meşru müdafaa kapsamında inşa edildiği iddiasını geçersiz kılması gibi kazanımları da göz ardı etmemek gerekmektedir. Zira danışma görüşü muhteviyatı gereği talepte bulunan BM organına bir anlamda izleyeceği yolu işaret etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda beklentiye doğru şekillendirmek gerekmektedir.

Duvar Danışma Görüşü'nden yaklaşık 20 yıl sonra Divan, bu kez işgalci kuvvet İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında gerçekleştirdiği eylemler ve uyguladığı politikalara ilişkin bir danışma görüşü talebi BM Genel Kurulu tarafından Divan önüne getirilmiştir. Genel Kurul'un 2022 yılının aralık ayında Divan'a yöneltmiş olduğu sorular kapsamında 'İsrail'in Filistin halkının self determinasyon hakkını süregelen ihlalinden; demografik yapının, kutsal kabul edilen Kudüs'ün kimliğinin ve statüsünün

değiştirilmesine yönelik alınan önlemler de dahil olmak üzere 1967 yılından beri İsrail'in gerçekleştirdiği uzun süreli işgalden, ilhaktan ve yerleşimler ile ayrımcı düzenlemeler ve önlemlerden doğan hukuki sonuçları' ve bu sonuçların işgalin statüsüne etkilerini, BM ve diğer devletlerin bu kapsamdaki sorumluluklarının tespiti talebinde bulunmuştur.² Divan tarihinde daha önce benzerine rastlanmamış bir yoğun katılımın söz konusu olduğu danışma görüşünün yazılı beyan aşamasında 52 devlet ve üç uluslararası örgüt beyanda bulunmuştur. Bu katılıma, 7 Ekim 2023'te başlayan Gazze'ye yönelik İsrail saldırılarının sebep olduğu insanlık krizinin de önemli ölçüde etkisi olmuş, bunun yanı sıra İsrail'in, Güney Afrika tarafından Soykırım Sözleşmesi'ni ihlali nedeniyle Divan önünde yargılanması talep edilmiştir.

26 Şubat 2024'e kadar devam edecek olan sözlü aşamaya aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok devlet katılım sağlayacağını beyan etmiş, İsrail ise sözlü aşamaya katılım sağlamayıp hukuki açıdan oldukça zayıf ve meselenin esasından ziyade Divan'ın danışma görüşü verme yetkisine yönelik usulî itirazlardan oluşan kısa bir yazılı beyan sunmakla yetinmiştir. Buna karşın Filistin'in iletmiş olduğu hacmi oldukça büyük ve sağlam hukuki argümanlara dayalı yazılı beyan, 19 Şubat'ta başlayan sözlü aşamalar esnasında oldukça yetkin uluslararası hukukçulardan müteşekkil bir ekip tarafından başarıyla savunulmuştur. Sözlü aşama esnasında Divan'ın yargı yetkisi ve uygulanabilirlik meselelerine ilişkin İsrail'in de aralarında olduğu birkaç devlet tarafından iletilen itirazlara cevap verilmiş ve meselenin esasına ilişkin de Divan'a oldukça önemli hususlar beyan edilmiştir. İlk olarak işgalin geçici süreli karakterine aykırı bir 57 yıllık işgalin söz konusu olduğu, Batı Şeria ve Kudüs'ün kuvvet kullanma yoluyla toprak kazanımı yasağına aykırı olarak ilhak edildiği, yerleşimcilerin sayısının ve yerleştirildikleri toprakların her geçen gün arttığı ve bu durumun artık hukuksal bir oksimorona dönüştüğü ifade edilmiştir. Ayrıca mevcut işgalin bir apartheid rejimine dönüştüğü, İsrail'in her türlü eylem ve politikasının ırksal ayrımcılık ve işkence yasağını ihlal ettiği belirtilmiştir. Self determinasyon hakkına yönelik de oldukça detaylı bir değerlendirmede bulunan Filistin, iki devletli çözüm önerisine atıfta bulunarak 1967 öncesi sınırlar üzerinden sınırları tayin edilecek bir bağımsız Filistin devletinin self determinasyon hakkı kapsamının icrası neticesinde kurulması gerekliliğini vurgulamıştır. Filistinliler'in ayrı bir halk oldukları, diğer tüm halklar gibi kendisi tarafından seçilen ve kendisine karşı sorumlu olan yöneticiler aracılığıyla kendi kendini yönetme ve kendi kaderlerini tayin

² United Nations General Assembly (UNGA) (2003) A/RES/77/247, para. 18

haklarını haiz olduğu, bu hakkın mevcudiyetinin tartışmasız olduğu ve icrası kapsamında: kendi toprakları ve doğal kaynakları üzerinde kontrolü olması, üçüncü tarafların demografik yapıyı manipüle etmesi durumundan muaf olma ve kendi siyasi statülerini, ekonomik kalkınmalarını tayin etme gibi gerçek ve pratik sonuçların söz konusu olduğu ifade edilmiştir.

Divan'ın sözlü aşamanın tamamlanmasının ardından nasıl bir karar vereceği merak konusudur³ zira yaklaşık 20 yıl önce 2004 tarihli Duvar Danışma Görüşü ile tespit edilen İsrail'in işgalci kuvvet statüsünün bu kez meşruiyeti tartışmaya açılmış olup Divan'ın hem bu kapsamdaki hem de bu self determinasyon hakkına bu uzayan işgalin etkilerinin tespitlerinin gerek BM ve diğer devletlerin alacakları aksiyonlar gerekse de işgal hukukuna ilişkin doktrinde süregelen tartışmalar üzerinde oldukça önemli etkileri olacaktır. Divan önünde devletlerin gerçekleştirdiği sözlü beyanların neredeyse tamamında işgalin hukuka aykırılığının vurgulanarak bu işgalin bir an önce sonlandırılması ve Filistin halkına self determinasyon hakkı icrası noktasında alan açılması taleplerinin yer alması, İsrail'in müttefiklerinin dahi bu işgalin hukuka aykırılığına ilişkin bir savunmada bulunmayarak yalnızca müzakere vurgusu yapmaları bir paradigma değişiminin belki de yaşanması ihtimalinin o kadar da imkansız olmadığını göstermektedir. Ayrıca İsrail'in uluslararası hukuku da arkasına alarak oluşturmaya çalıştığı meşruiyet zeminin giderek sarsılması ve bunun akademik çalışmalara da yansımış olması da önemli bir gelişme olarak görülebilecektir.

Her ne kadar danışma görüşlerinin tek başına bir bağlayıcılığından söz edilemeyecekse de Filistin'in de yazılı savunması kapsamında atıfta bulunduğu Chagos Adaları Danışma Görüşü⁴ kapsamında adeta bir hukuk zaferi elde eden Mauritius, ilgili uyuşmazlığın danışma görüşü neticesinde uluslararası hukuk perspektifi kazanmasıyla ABD'yi ve Birleşik Krallık'ı müzakere masasına oturtabilmiş, bu takımda üzerinde yeniden egemenliğini tesis edebilmiştir. Bir diğer danışma görüşü zaferi ise 1971 tarihli Namibya Danışma Görüşü⁵ neticesinde Güney Afrika hukuka aykırı-

³ Sempozyum'un gerçekleştiği 23 Şubat 2024 tarihinde henüz ilgili danışma görüşü yayınlanmamış olup ilgili danışma görüşü Divan tarafından 19 Temmuz 2024'te yayınlanmıştır. Karar için bkz.: ICJ, Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, (Advisory Opinion) ICJ Reports 2024, 186.

⁴ ICJ, Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965 (Advisory Opinion), ICJ Reports 2019, 95.

⁵ ICJ, Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (Advisory Opinion), ICJ Reports 1971, 16.

rı işgali altındaki Namibya'dan çekilmiş ve Namibya halkı bağımsızlığını elde edebilmiştir. Dolayısıyla bu danışma görüşleri kümülatif olarak değerlendirildiğinde esasında Filistin meselesine yönelik uluslararası hukukun normatif kapasitesini ortaya koyması, Filistin meselesini uluslararası hukuk gündeminde tutmaya ilişkin kararlı bir iradenin varlığına işaret etmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Zira uluslararası hukukun mümkünlerini ve imkansızlıklarını birçok açıdan sınavan Filistin meselesinin, uluslararası yargı organları aracılığı ile gerek danışma görüşleri gerekse de farklı yargılamalar çerçevesinde gündemde tutulması uluslararası hukukun, uluslararası toplumu harekete geçirebilecek ortak değerler etrafında bir araya getirme gücünü muhafaza ettiğini kanıtlamaktadır.⁶

⁶ Filistin meselesine ilişkin üçüncü bir danışma görüşü talebinde daha bulunulmuş olup BM Genel Kurulu tarafından 19 Aralık 2024'te Divan'a "İsrail'in, bir işgalci güç ve Birleşmiş Milletler üyesi bir devlet olarak; Birleşmiş Milletler'in (kurum ve organları dahil), diğer uluslararası kuruluşların ve üçüncü devletlerin işgal altındaki Filistin topraklarındaki varlığı ve faaliyetleriyle ilgili olarak; Filistin halkının hayatta kalması için acil ihtiyaçların, temel hizmetlerin, insani ve kalkınma yardımlarının kesintisiz biçimde ulaştırılmasını sağlama ve kolaylaştırma yükümlülükleri ile, Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkını destekleme konusundaki sorumlulukları nelerdir?" sorusunu yöneltmiştir. Henüz Divan tarafından danışma görüşü yayınlanmamış olup ayrıntılı bilgi için bkz.: ICJ, Press Release No. 2025/13, (Çevrimiçi), <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/196/196-20250312-pre-01-00-en.pdf>, Erişim Tarihi 13 Mart 2024.

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE FİLİSTİN: GENEL BAKIŞ VE GÜNCEL GELİŞMELER

Ar. Gör. Celil Akdoğan

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tarihin her döneminde insanlık için büyük kayıplar meydana getiren soykırım suçunun önlenmesi adına Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 9 Aralık 1948 tarihli ve 260 A (III) sayılı kararıyla Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi kabul edilmiştir. İmzaya ve onaya veya katılmaya sunulan Sözleşme, 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin 2'nci maddesinde soykırım suçunu oluşturan eylemler sıralanmış, 3'üncü maddesinde ise soykırımda bulunma, soykırımda bulunulması için işbirliği yapma, soykırımda bulunulmasını doğrudan ve aleni surette kışkırtma, soykırımda bulunmaya teşebbüs etme ve soykırıma iştirak etme eylemlerinin cezalandırılacağı belirtilmiştir.

Sözleşme'nin 6'ncı maddesinde soykırım fiilini veya 3'üncü maddede belirtilen fiillerden birini işlediğine dair hakkında suç isnadı bulunan kimselerin, suçun işlendiği ülkedeki devletin yetkili bir mahkemesi veya yargılama yetkisini kabul etmiş olan sözleşmecî devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanacağı hüküm altına alınmıştır. Mezkûr maddede bahsi geçen uluslararası ceza mahkemesi yaklaşık elli yıl sonra, 1998 yılında toplanan Roma Konferansı neticesinde Uluslararası Ceza Mahkemesi ismi ile kurulabilmiştir. 60'ıncı onay belgesinin BM Genel Sekreterliği'ne tesliminden 60 gün sonra yürürlüğe girmesi öngörülen Statü'nün 11 Nisan 2002 tarihinde 66 devlet tarafından onaylanmasından sonra Mahkeme, 11 Temmuz 2002 tarihi itibarıyla faaliyetine başlamıştır.

Mahkeme; soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçunda yargı yetkisine sahiptir. Mahkeme, yetkisine giren suçlarla ilgili olarak suçu bizzat işleyen, işlenmesini emreden, isteyen ya da özendiren, suçun işlenmesine yardımcı ya da ortak olan ya da herhangi bir biçimde suçun işlenmesine ya da teşebbüsüne katılan, soykırım suçu ile ilgili olarak da bu suça doğrudan ve kamu önünde özendiren kişileri yargılayabilmektedir. İmzacı olmayan devletler Statü'nün 12'nci maddesi uyarınca Statü'ye taraf olarak ya da Statüye taraf olmadan Mahkeme'ye bir bildirim yaparak belirli bir suç için Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul edebilmektedirler.

Filistin, Statü'nün imzacı devletlerinden değildir. Bu sebeple Filistin'in Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisini tanıması için statüde belirtilen yolları takip etmesi gerekmiştir. Filistin, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisine ilişkin ilk bildirimini 2008-2009 yıllarında İsrail'in Gazze'ye yapmış olduğu saldırılar neticesinde meydana gelen ihlallerin soruşturulması adına 2009 yılında yapmıştır. Burada Filistin, eylemlerin geriye dönüş bir şekilde incelenip cezalandırılması amacı ile Mahkeme'nin yargılama yetkisini Statü'nün 12'nci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca 1 Temmuz 2002 yani Statü'nün yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla tanıdığına bildirmiştir. Filistin'in bu başvurusu, yaklaşık 3 sene sonra Mahkeme tarafından reddedilmiştir. Mahkeme ret gerekçesinde sadece devletlerin Statü'ye taraf olabileceği, buna karşın Filistin'in ne Taraf Devletler Meclisi'nde ne de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda devlet statüsünde olduğunu belirtmiştir.

Bu ret kararından kısa bir süre sonra Filistin; 2012 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gözlemci olan kuruluş statüsünden gözlemci devlet statüsüne, 2014 yılında ise Taraf Devletler Meclisi'nde devlet statüsüne yükseltilmiştir. Mahkeme'nin Filistin'in ilk başvurusunu reddetme gerekçesi bu iki gelişmelerden sonra bir nevi ortadan kalkmıştır. Bunun üzerine Filistin, Mahkeme'nin yargılama yetkisini tanımak adına iki farklı bildirimde bulunmuştur. Geriye dönük eylemlerin de incelenmesi ve ilgililerinin cezalandırılması adına ilk bildirimini Statü'nün 12'nci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca yapan Filistin, Mahkeme'nin yargı yetkisini 13 Ocak 2014 itibarı ile tanıdığını bildirmiştir. Sadece bir gün sonra yaptığı ikinci bildirimde ise Filistin, Statü'ye taraf olmak sureti ile Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisini tanıdığını beyan etmiş ve nihayetinde Mahkeme'nin yargı yetkisini tanıyan 123'üncü devlet olarak kayıtlara geçmiştir.

Filistin'in yapmış olduğu bildirimleri sonrasında İsraili yetkililerinin Gazze'de işlemiş olduğu suçlara ilişkin soruşturma ancak altı sene son-

ra, 2021 senesinde başlatılabilmıştır. Bu altı senelik süre zarfı içerisinde Filistin'in Mahkeme'nin yargılama yetkisini tanıyıp tanıyamayacağı ve tanıyabilecek ise Mahkeme'nin Filistin'in hangi bölgelerinde ve hangi gerekçeler ile yetkili olacağına ilişkin inceleme yapılmıştır.

Mahkeme'nin yargı yetkisi; zaman bakımından yetki, yer bakımından yetki ve konu bakımından yetki olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır. Mahkeme'nin hangi tarihler arasındaki ihlalleri inceleyeceği hususu zaman bakımında yetkinin, hangi toprak parçaları üzerindeki ihlalleri inceleyeceği hususu yer bakımında yetkinin ve hangi suçları inceleyeceği hususu ise konu bakımından yetkinin içeriğini oluşturmaktadır.

Filistin'in durumu zaman bakımında yetki açısından incelendiğinde 2015 senesinde yapılan ilk ihbar ile beraber Mahkeme'nin 13 Ocak 2014 tarihinden itibaren Filistin topraklarında zaman bakımından yetkili olduğu anlaşılmaktadır. Mahkeme'nin Filistin'in işlendiğini iddia ettiği suçlar açısından 2021 senesinde başlattığı soruşturma uyarınca konu bakımından yetkisi de vardır. Yer bakımından inceleme yapıldığında ise bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Zira Filistin'in tam olarak belli olan sınırlarından bahsetmek biraz zordur. Öyle ki bazı kaynaklar Filistin'in sınırlarını 1947 sınırları olarak kabul etmekte iken bazıları ise 1967 sınırlarını kabul etmektedirler. Bu belirsizlik pratikte de bazı çıkmazlara sebep olmaktadır. Örneğin 7 Ekim 2023 tarihinde yaşanan olaylar neticesinde İsrail Gazze bölgesini de işgal etmiş iken Mahkeme burada da yer bakımında yetkili olacak mıdır?

Bu aşamada Mahkeme'nin yer bakımında yetkili olduğu sınırları belirlmesi önem arz etmiştir. Öyle ki “Rotamız Filistin, Yükümüz Özgürlük” sloganıyla Gazze'ye insani yardım götürmek amacıyla yola çıkan “Gazze Özgürlük Filosu”nda yer alan Mavi Marmara gemisine İsrail'in 31 Mayıs 2010'da düzenlediği saldırı neticesinde bu geminin bayrak devleti olan Komor Adaları Mahkeme'ye başvurmuştur. Mahkeme, her ne kadar başvuruyu reddetmişse de Gazze'nin de Filistin topraklarına dâhil olduğunu kabul etmiştir.

Belirttiğimiz üzere, 2015 senesinde yapılan bildirimler neticesinde 2021 senesinde başlatılan soruşturma henüz sonuçlanmış değildir. Fakat Mahkeme'nin yer, zaman ve konu bakımından yargılama yetkisini haiz olduğu açıktır.

Filistin tarafından 2015 senesinde Mahkeme'ye yapılan başvuru haricinde bir de 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan olaylar neticesinde Gazze'de yaşananlar açısından da Mahkeme'nin yer ve zaman açısından yetkili olduğu ortadadır. Zira 7 Ekim olayları neticesinde İsrail'in uluslararası

hukuku ihlal eden fiillerinin gerçekleştiği yer olan Gazze'nin Filistin'in bir parçası olduğu ve Mahkeme'nin burada yer bakımından yetkili olduğu bizzat Mahkeme tarafından teyit edilmişti. Yine 2015 senesinde yapılan bildirim sebebi ile zaman bakımından da Mahkeme'nin yetkili olduğu yukarıda izah edildi.

7 Ekim 2023 tarihinden bu yana İsrail'in bölgede işlediği suçların da yine Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlar olduğu açıktır. Roma Statüsü'nün "soykırım" başlıklı 6'ncı maddesinde ulusal, etnik, ırki ya da dini bir grubu kısmen veya tamamen yok etmek amacıyla grup üyelerini öldürmek, grup üyelerine ciddi bedensel ya da ussal zarar vermek, fiziksel olarak kısmen ya da tamamen yok etmek kastıyla grubu ağır yaşam koşullarına maruz bırakmak soykırımı kapsayan eylemler olarak sıralanmıştır.

Her ne kadar şu an, hukuki bir değerlendirmenin nihai sonucu olarak bir soykırımdan bahsetmek mümkün olmasa da İsrail'in " Hamas'a karşı mücadele" kılıfı altında sivilleri, sadece ve sadece Filistinli oldukları için hedef aldığı ortadadır. Sivillerin hedef alındığına dair eleştirilere karşılık başta bölgedeki operasyonları yöneten dönemin İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın "İnsansı hayvanlarla savaşıyoruz ve ona göre hareket edeceğiz." ifadesi olmak birçok İsrailli yetkilinin tavır ve tutumları, sivil statüsünde olmalarına rağmen bir çok Filistinli'nin sadece dinleri ve ırkları sebebi ile ayırım gözetmeyen saldırılara maruz bırakıldığına işaret etmektedir.

Statü'nün ayrıntılı bir şekilde kaleme alınan 7'nci maddesinde sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen öldürme, toplu yok etme ya da nüfusu sürgün edilmesi veya zorla nakli eylemlerinin insanlığa karşı suçlardan olduğu belirtilmiştir. 7 Ekim 2023 tarihinden bu yana meydana gelen saldırılarda 50 binden fazla sivilin vefat ettiği, 100 bin civarında ise yaralının olduğu kayıtlara geçmiştir. Yine bölgede yaşayan sivillerin, İsrail ordusunun bombardımana maruz bırakma tehdidi ile Gazze'nin güneyine zorla göç ettirildikleri, bununla kalınmayıp en temel insani ihtiyaçlardan mahrum bırakıldıkları da bilinen bir gerçektir.

Yine Statü'nün 8'inci maddesinde savaş suçları ele alınmıştır. İlgili maddede çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivil bireylere ya da sivil nüfusa karşı kasten saldırı yöneltilmesi savaş suçu kabul edilmiştir. Halbuki İsrail'in saldırıları neticesinde vefat edenlerin çoğunluğu, kadınlar ve çocuklardan oluşan sivillerdir. Saldırılarda vefat eden çocuk sayısı 20 bini geçmiştir.

8'inci maddenin bir diğer bendine göre savunmasız veya askeri hedef oluşturmayan kent, köy, yerleşim yeri ve binaların bombalanması veya bu

yerlere herhangi bir araçla saldırılması da savaş suçunu oluşturmaktadır. Fakat İsrail tarafından yapılan bombardımanlarda özellikle sivil bölgelerin hedef alındığı hatta boşaltılan bölgelerin buldozerler ile yıkıldığı görülmektedir. Aynı maddede askeri amaçları olmaması koşuluyla din, eğitim, sanat, bilim ve yardım amaçlarıyla hastanelere veya yaralıların toplandığı alanlara saldırı düzenlemesi de savaş suçu kabul edilmiştir. Halbuki Gazze'ye yönelik saldırılarda hastanelerin ve okulların özellikle hedef alındığı, hastane çalışanlarının gözüaltına alındığı, ambulansların bombalandığı malumdur.

Peki tüm bu hususlar bizi nasıl bir sonuca götürüyor? Mahkeme, İsraili yetkilileri cezalandırabilecek mi? Burada Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin nasıl bir yol izleyip ne yönde karar vereceği merak konudur. İsrail'in bölgede işlediği suçlar malum iken 2015 senesinde yapılan bildirimden ancak altı sene sonra soruşturma başlatılabilmektedir. Mahkemenin bu altı senelik süre zarfını niçin beklediği de merak konusudur. Diğer taraftan 7 Ekim 2023 tarihinden bu yana Gazze'de yaşananlar ortada iken Mahkeme'nin, Benjamin Netanyahu ve Yoav Gallant hakkında ancak 21 Kasım 2024 tarihinde yakalama kararı çıkartabilmiş olması da yine gecikmiş bir yakalama kararı olduğu eleştirilerine maruz kalmıştır. Fakat Mahkeme'nin bir çeşit samimiyet testinden geçtiği bu süreçte yakalama kararı vermemesi de beklenildiğinden gecikmiş de olsa bir yakalama kararının verilmiş olması çoğunlukla memnuniyetle karşılanmıştır.

Bu aşamada Statü'ye taraf olan devletler, ülkelerine gelmeleri durumunda hem Benjamin Netanyahu'yu hem de Yoav Gallant'ı yakalama yükümlülüğü altındadır. Benjamin Netanyahu ve Yoav Gallant'ın Statü'ye taraf devletler tarafından ya da bizzat İsrail tarafından Mahkeme'ye teslim edilmeleri durumunda bu kişilerin yargılamaları başlayabilecektir. Bu durum elbette Benjamin Netanyahu ve Yoav Gallant'ın seyahatlerini de ciddi manada kısıtlamak zorunda oldukları manasına geliyor. Ayrıca yakalamanın bir şekilde gerçekleşmesi ve yargılamanın yapılması neticesinde ilgili kişilerin suçlu bulunması halinde, bu suçların işlenmesi süresince kendilerine silah desteği veren ABD ve bazı batılı ülkelerin de uluslararası sorumlulukları doğacaktır.

İSRAİL'İN KENDİNİ SAVUNMA HAKKI SÖYLEMİ: MEDENİ MİLLETLER, İNSANLIK VE ULUSLARARASI HUKUK KRİZİ

Dr. Enver Arıkoğlu

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Uluslararası hukuk, başlangıç olarak Avrupa Hristiyan devletlerinin oluşturduğu Avrupa kamu hukuku olarak ortaya çıkmıştır. Sonradan buna Osmanlı, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya gibi devletlerin katılımıyla evrenselleşmiştir. Uluslararası hukukun tarihi anlatılırken Avrupa'da din ve iktidar mücadelelerinden kaynaklı Orta Çağ'daki kanlı savaşlar sonrası varılan Westfalya barış süreci esas alınır. Hristiyan devletler arasında haklı savaş-haksız savaş ayrımı ve birbirlerine karşı uyacakları kurallar oluşturulmuştur. Ancak kendileri dışında bu kuralların kimlere uygulanacağı başlangıçta tartışılmıştır. Mesela haçlı seferlerinde sarasinler/sarakenler (saracens) olarak nitelendirilen Hristiyan olmayanlara, özellikle Müslümanlara karşı haklı savaş kurallarının uygulanmayacağını, benzer şekilde yeni keşfedilen kıtalardaki yerlilerin insan olup olmadığını tartışarak, barbar/vahşi (savages) oldukları için bunlara karşı da kuralların uygulanmayacağını, topraklarının sahipsiz toprak olarak kabul edilerek ele geçirilebileceğini kabul etmişlerdir. Sekülerleşmeyle birlikte her devletin eşit ve egemen olması, herkese, her dine, her düşüncedeki insana eşit olarak uygulanacak evrensel kurallar olması gerektiği düşünürlerce ileri sürülmüştür. II. Dünya Savaşı sonrası oluşturulan BM sistemi ile de bu eşitlik temelli düzen kurulmuştur. Aslında bu bir söylemde kalan düzendir. Böyle bir eşitlik, hem devletler düzeyinde hem de bireyler düzeyinde hiçbir zaman gerçekte tam olarak hayata geçmemiştir. Medeni, yarı

medeni ve barbar ayrımı çok uzun süre uluslararası hukuk kitaplarında kullanılmaya devam etmiştir. Günümüzde sömürgecilği değişik yollarla sürdürmek için toplumları yönlendirmeye yönelik kullanılan bir araç olduğu tartışılmaktadır. Dünya bağımsız devletlerin var olduğu bir sistem olarak gözükmekle beraber, gerçekte içte ve dışta tam olarak bağımsızlığını sağlamış devlet sayısı çok azdır. Ekonomik, askeri ve siyasi güç olarak bu bağımsızlığın sağlanması en başta toplumları oluşturan bireylerden başlar. Çünkü biz kendi zihin dünyamızda bu bağımsızlığa sahip olursak ancak toplum ve sonrasında devlet olarak tam egemen ve bağımsız olabilir veya en azından onun mücadelesini verebiliriz. Bugün dünya düzenine hakim olan ve kendilerini gelişmiş medeni milletler olarak tanımlayanlarca dünyaya kabul ettirdikleri bir paradigma, bir düşünme şablonu var. Medeni olabilmek için bilimsel yaklaşım göstererek, her türlü inançtan sıyrılarak meselelere bakmanız gerekir. Yani insan haklarına saygılı, işte objektif değerler üzerinde karar veren, olayları kişileri hep bu çerçevede değerlendiren bir anlayışa sahipseniz ancak medeni olabilirsiniz. Ama aslında kastedilen Avrupa merkezli inanç, değer ve kültürü esas alan bir yaklaşımdır. Eğer bu Avrupa merkezli değerler dışındaki değerlerden sıyrılamıyorsanız sizin yaklaşımınız bilimsel ve objektif olamaz. Gerçi bu medeni devletlerin eğer can alıcı çıkarlarına ve güvenliklerine karşı bir tehdit söz konusuysa hiçbir kural ve değere tabi olmaksızın karşısındakini ötekileştirerek, insandışılaştırarak kendilerini sınırlandıran değerlerinden de ayrılmalari kolay olmaktadır. Bugün Filistinlere yaşatılanlar karşısında devletler olarak sergiledikleri yaklaşım da bunun göstergesidir. Filistini savunanlara karşı ifade özgürlüğü kavramının anlamını yitirdiği medeni milletler maskesinin düştüğünü gösteren bir yaklaşım sergilenmektedir (Benzer durum Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik işgalinden sonra Ruslara karşı gösterilmiştir).

Medeni milletler kavramı, günümüzde halen bir kavram olarak uluslararası hukukta varlığın sürdürmektedir. Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde, uluslararası hukukun kaynağı olarak hukukun genel ilkelerinden bahsedilirken, “medeni milletlerce kabul edilen hukukun genel ilkeleri” ifadesi yer almaktadır. Medeni, yarı medeni ve barbar ayrımının II. Dünya Savaşı sonrası galip devletlerce oluşturulan ama diğer devletlerin de tabi olduğu kâğıt üzerinde (BM Şartı ve insan haklarını korumaya yönelik uluslararası andlaşmalarla) oluşturulan her devletin ve her bir bireyin hiçbir ayrıma tabi olmaksızın eşit olduğu, kuvvet kullanmayı yasaklayan barışçıl dünya düzenine uygun olarak artık geçerliliğini yitirdiğini, bu sebeple medeni milletler kavramının eski bir ifade olduğu için ya hiç yokmuş gibi ya da günümüze uygun olarak insan haklarına saygılı

devletleri kastettiği yönünde yorum yapılması gereği yönünde uluslararası hukukçularca değerlendirilmeler yapılmaktadır.

Ancak arka planda bu ayrımcı yaklaşımın her zaman varlığını sürdürdüğünü gösteren örnekler vardır. Uluslararası hukuk krizi dediğimiz şey aslında bu arka planda yatmaktadır. Ortaçağa dönüşü hatırlatan önemli kırılma 11 Eylül 2001 terör saldırısından sonra ortaya çıkan söylem ve yaklaşımlarda kendini göstermektedir. Açıkça dillendirilmeyen ama arka planda hep var olan bu ayrımcılık bugün artık saklanma ihtiyacı duyulmadan ortaya konmaktadır. 11 Eylül ile birlikte ABD Başkanı George W. Bush haçlı seferi ifadesini de kullanarak, haydut devletler (rough states), hukukdışı savaşçılar (unlawful combatants) kavramlarını ortaya atarak, bunlara karşı hiçbir uluslararası hukuk kuralına uymadan her türlü mücadele yöntemini kullanacaklarını ifade etmiştir. Dünyanın neresinde olursa olsun Amerikan değerlerine karşı tehdit oluşturan herkese karşı bir savaş başlatmıştır. Sonrasında ABD tarafından Afganistan ve Irak işgal edilmiş, insanlar Guantanamo'da hiçbir hukuka tabi tutmadan yıllarca alıkoyup işkenceye tabi tutulmuştur.

İsrail'in kendini savunma hakkı vardır diyerek koşulsuz şartsız İsrail'i destekleyenler de aslında zihin dünyalarının kökeninde yatan ayrımcılığa dayanmaktadır. Çünkü uluslararası hukuktaki meşru müdafaa hakkının sınırları ve uyulması gereken şartları var. Hâlbuki İsrail'in hiçbir kural tanımayan etnik temizlik ve soykırıma varan eylemleri karşısında bile hala bunlara destek vermeleri ve bunu da İsrail'in kendini savunma hakkı var söylemiyle meşrulaştırmaya çalışmalarının ardında İsrail'in medeni bir devlet olarak karşısındaki barbar/vahşi, gayri medeni Filistinler karşısında hiçbir kurala tabi olmadan her istediğini yapabileceği anlayışı var. Çoğu zaman da bunu açıkça dile getirdiklerine şahit oluyoruz. Biden ABD ve İsrail'i demokratik devletler olarak tanımlarken aslında haydut devlet, hukukdışı savaşçılar ayrımına atıf yapmaktadır. Çünkü demokratik yani medeni bir devlet olarak İsrail karşısındaki hukukdışı savaşanlara istediğini yapabilir. İsrailli yetkililerin açıklamalarında sıklıkla Hamas-İŞİD/DAEŞ, Filistinliler-Amalek benzetmelerini yaparak bu insandışılaştırma ve ötekileştirdiklermeyi bilinçli olarak yapmakta ve yaptıkları her şeyin meşru olduğunu söylemektedirler. Zaman zaman bu devletlerce İsrail'in pervasızca tüm dünyanın gözü önünde soykırım yapması karşısında belli sınırlar koyar gibi ve Filistinlilerin de haklarını savunur gibi yaptıkları söylemler de ortaya konmaktadır. Ancak bu, arada medeni milletler maskesini taktıkları samimi olmayan bir yaklaşımdır. Çünkü bu devletler iki devletli çözümü savunduklarını söylerken, İsrailli yetkililerin açıkça iki devletli çözümü reddettiklerini beyan etmeleri karşısında İsrail'i destek-

leyen tutumlarında bir değişiklik olmamaktadır. İnsani yardımlar konusunda veya Refah bölgesine girilmemesi gerektiği gibi belli sınırlar koyma girişimleri karşısında İsrail'in yine meydan okurcasına bu sınırları yıkıp geçmesine rağmen yine desteklerini sürdürmektedirler. İsrail'in hastane bombalaması karşısında medeni milletler olarak böyle bir davranışın kabul edilemez olduğunu zaten İsrail'in bunu yapmayacağı, yapsa yapsa bu eylemi vahşi/barbar Hamas'ın kendisinin yapacağını savunurken, sonrasında İsrail'in tüm hastaneleri yakıp yıkması karşısında yine maskelerin düştüğü ve İsrail'in kendini savunma hakkına dayanarak koşulsuz destek vermeye devam edildiği görülmektedir. İsrail'in kendini savunma hakkı var denirken aslında, tıpkı keşfedilen kıtalardaki yerliler gibi Filistinliler de terörist (aslında kastedilen barbar/vahşi/seracens) bu sebeple topraklarına el konulması ve hiçbir kurala uyulmaksızın onlarla savaşılmaması meşrudur denilmektedir. İsrail'in Suriye toprağı olan Golan Tepelerini ilhak etmesini ABD'nin İsrail'in güvenliği için gerekli olduğu gerekçesiyle tanınması da göstermedir ki artık II. Dünya Savaşı sonrası kurulan BM düzeninin çöküşü aleniyet kazanmaktadır. Uluslararası hukukun ortaya çıktığı kabul edilen ilk zamanlardaki çatışmacı, sömürgeci ve ayrımcı yaklaşımlar artık rahatlıkla dillendirilebilmektedir.

2. OTURUM

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Selman Karakul (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Araş. Gör. Hamza Yüce (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi), BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail Sorunu'nun Çözümünde Rolü ve İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme

Araş. Gör. Muhammed Enes Bayrak (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Hukuk Fakültesi) BM Genel Kurulu'nun Harekete Geçmesi: Onuncu Acil Olağanüstü Oturum (Çevrimiçi)

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Basri Bülbül (Boğaziçi Üniversitesi Hukuk Fakültesi) Gazze'de UNRWA'nın Yıkımı ve Uluslararası Hukuk Açısından Muhtemel Sonuçları

Araş. Gör. Şerife Sena Poçanoğlu (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi) Refah Sınır Kapısının Açılması Bağlamında İnsancıl Hukukta Üçüncü Devletin İnsani Yardımı Reddetmesi

BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN İSRAİL SORUNU'NUN ÇÖZÜMÜNDE ROLÜ VE İŞLEVİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Arş. Gör. Hamza Yüce

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın galiplerinin kurmuş olduğu Birleşmiş Milletler (BM), günümüzde dünya barışının sürdürülebilmesi hususunda en etkili ve güçlü uluslararası örgüt olarak bilinmektedir. Yakında seksen yılını devirecek olan San Francisco'da oluşturulmuş bu düzen, selefi Milletler Cemiyeti'nin ulaşamadığı şekilde her bir devletteki her bir meseleye dair karar alabilecek çok güçlü bir yapı haline gelmiştir. Bu yapı BM sistemi olarak adlandırılmaktadır.

BM sisteminin merkezinde ise BM Güvenlik Konseyi yer almaktadır. BM Güvenlik Konseyi bu rolüne uygun olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması noktasında birincil sorumluluğa sahiptir.¹ BM Güvenlik Konseyi bu sorumluluk kapsamında çeşitli yetkilerle donatılmıştır. Uyuşmazlıkların çözümünü de içeren bu yetkiler BM Şartı'nın VI. ve VII. Bölümlerinde düzenlenmiştir. BM Şartı'nın VI. Bölümüne göre süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığın bulunması halinde BM Güvenlik Konseyi gerekli gördüğü takdirde tarafların görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yollarına başvurmaları için tavsiyelerde bulunabilecektir.

¹ BM Şartı, Madde 24.

Daha etkili olabilecek yöntem ise VII. Bölümde ortaya konulmuştur. Buna göre, BM Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı durumunu saptarsa 41. ve 42. maddelerde belirtilen önlemleri alma yetkisine sahiptir. İlk adım olarak görülebilecek 41. maddeye göre ekonomik ve diplomatik ilişkilerin ve iletişimin kesilmesinin kararlaştırılabileceği gibi bunların yetersiz kalması durumunda ise silahlı kuvvet kullanma içeren önlemler alınabilmektedir.

Dolayısıyla, BM Şartı'na göre BM Güvenlik Konseyi, gerekirse silahlı kuvvet kullanarak uluslararası barış ve güvenliği koruyabilmektedir. Tüm bu yetki ve güç, İsrail sorunu söz konusu olduğunda tüm dikkatlerin BM Güvenlik Konseyi'ne çevrilmesine neden olmaktadır. Fakat, bu hususta BM Güvenlik Konseyi'nin karnesi tartışmalıdır.

Tüm bu değerlendirmeleri yapmadan önce BM Güvenlik Konseyi'nin içerisinde bulunduğu çarpık durum da izah edilmelidir. Halihazırda 10'u geçici ve 5'i daimi olmak üzere 15 üye devletten teşekkül eden BM Güvenlik Konseyi, esasa ilişkin karar alırken hem 9 üyenin olumlu oyuna ihtiyacı vardır hem de bu 9 olumlu oyun yanında 5 daimi üyenin de bu karara karşı vetoya başvurmaması gerekmektedir. Bu durum Filistin'e ilişkin karar alınıp alınmamasında karar alma süreçlerini doğrudan etkilemektedir.

İsrail'in 7 Ekim 2023 Tarihinden Beri Gazze'ye Yönelik Gerçekleştirdiği Saldırlara Dair BM Güvenlik Konseyi'nin Harekete Geçirilmesi

İsrail'in bölgede uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ve hatta bozan bir aktör olması İsrail'in bağımsızlık ilanına kadar geriye götürülebilecektir. Fakat, bu çalışmada daha ziyade 7 Ekim 2023 ve sonrasında yaşanan gelişmeler merkeze alınacaktır.

İsrail, 7 Ekim 2023 tarihinden beri Gazze'ye yönelik yoğun saldırılar gerçekleştirmektedir. Çok kısa süre içerisinde binlerce çocuk, kadın, yaşlının katledildiği saldırılarda herhangi bir ayırım gözetilmektedir. Gazze'de yaşanan bu insanlık dramına karşı BM Güvenlik Konseyi erken tepki verememiştir. İlk karar tasarısını da ancak 16 Ekim 2023 tarihinde görüşebilmiştir. Türkiye'nin de ortak sponsorlarından biri olduğu karar tasarısında derhal ve kalıcı insani ateşkes talep edilirken sivillere yönelik tüm saldırılar ve terör eylemleri kınanmış ve tüm rehinelere serbest bırakılması ve insani yardımın geçişi ve dağıtımı çağrısında bulunulmuştur.² Fakat tasarı sadece beş olumlu oy almıştır. Fransa, ABD ve İngiltere ise olumsuz oy

² İlgili karar tasarısı için detaylı bkz.: UN Security Council Draft Resolution S/2023/772, 16 October 2023.

kullanmıştır. ABD, olumsuz oy kullanırken, İsrail'in meşru müdafaa hakkının vurgulanmasını ve Hamas'ın eylemlerinin ise terör eylemi olarak addedilip kınanması çağrısında bulunmuştur.³ Dolayısıyla, bu üç daimi üyenin vetoya başvurması nedeniyle bu girişim başarılı olamamıştır.

Daha sonra, 17 Ekim'de El Ehli Hastanesine yapılan saldırı uluslararası toplumda infiale neden olurken Brezilya, BM Güvenlik Konseyi'ne görüşülmek üzere yeni bir karar tasarısı sunmuştur. İlgili tasarıda sivillere yönelik tüm saldırılar ve terör eylemleri kınanırken Hamas'ın saldırıları da bu kapsamda terör eylemi kabul edilerek kınanmış ve tüm rehinelere serbest bırakılması ve tüm taraflara insani yardım erişimine izin verilmesi çağrısı yapılmıştır.⁴ Rusya ise bu tasarıya hem derhal insani ateşkes çağrısı eklenmesini hem de El Ehli Hastanesine yönelik saldırı başta olmak üzere Gazze'deki saldırıların kınanmasını eklemek istemiştir. Fakat yapılan görüşmelerde Rusya'nın talebi yeterli oya ulaşamazken Brezilya'nın tasarısına karşı ise ABD vetoya başvurmuştur.⁵ Bu yüzden bu girişimden de sonuç alınamamıştır.

Bu iki girişimin veto ile akamete uğraması ve İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarını artırarak devam ettirmesi uluslararası toplumda BM Güvenlik Konseyi'nin çalışmamasına yönelik bir tepkiye neden olurken bu sefer de ABD 25 Ekim'de bir karar tasarısı hazırlamıştır. İlgili tasarıda, tüm devletlerin meşru müdafaa hakları teyit edilmekte, Hamas'ın saldırıları terör eylemi olarak görülmekte ve insani yardımın geçişi ve dağıtımı için insani duraklama çağrısı yapılmaktadır.⁶ Tasarının ateşkes çağrısı içermemesi, Filistinli sivillere yönelik yapılan saldırıları kınamaması ve mevcut haliyle İsrail'in saldırılarını devam ettireceğine yönelik bir meşruiyet sağlayacağı gerekçesi tepkiye neden olmuştur. Bu yüzden Rusya ilgili tasarıya karşı vetoya başvurmuştur. Bunun yerine ise insani ateşkes çağrısı içeren bir karar tasarısı hazırlamıştır.⁷ Fakat bu tasarı yeterli olumlu oyu alamamıştır.⁸

³ İlgili oylama tutanağı ve ABD temsilcisinin açıklamaları için detaylı bkz.: UN Security Council Provisional Verbatim Record of the 9439th Meeting, S/PV.9439, 16 October 2023, s. 2-4.

⁴ İlgili karar tasarısı için detaylı bkz.: UN Security Council Draft Resolution S/2023/773, 18 October 2023.

⁵ İlgili oylama tutanağı için detaylı bkz.: UN Security Council Provisional Verbatim Record of the 9442nd Meeting, S/PV.9442, 18 October 2023, s. 3.

⁶ İlgili karar tasarısı için detaylı bkz.: UN Security Council Draft Resolution S/2023/792, 25 October 2023.

⁷ İlgili karar tasarısı için detaylı bkz.: UN Security Council Draft Resolution S/2023/795, 25 October 2023.

⁸ İlgili oylama tutanağı için detaylı bkz.: UN Security Council Provisional Verbatim Record of the 9453rd Meeting, S/PV.9453, 25 October 2023, s. 4-7.

BM Güvenlik Konseyi 7 Ekim 2023'te başlayan ve şiddetli şekilde devam eden İsrail saldırılarına karşı ancak 15 Kasım 2023'te cevap verebilmiştir. Malta'nın hazırladığı ve İngiltere, ABD ve Rusya'nın en azından çekimser kalarak vetoya başvurmadağı karar tasarısı bir ateşkes çağrısı içermemektedir. İsrail'in saldırılarını da kınamamaktadır. Tasarı bu yönlerden beklentileri karşılayamamış olsa da insani duraklamalar ve koridor çağrısı içermesi bakımından dikkate değerdir.⁹

Ateşkes çağrısı içermeyen bir kararın İsrail'in saldırılarını durdurmayacağı öngörülmüştür. Gerçekten de karardan sonra İsrail saldırılarını yoğunlaştırarak devam ettirmiştir. Bu yüzden, Türkiye'nin de ortak sponsorlarından olduğu ve ateşkes çağrısı içeren yeni bir karar tasarısı 8 Aralık'ta BM Güvenlik Konseyi'nde oylanmış fakat ABD bu tasarıya karşı da vetoya başvurarak kararın çıkmasını engellemiştir.¹⁰ Bununla birlikte, ABD ve Rusya'nın çekimser kalması sayesinde, tüm rehinelerin derhal serbest bırakılması, insani yardımın ulaştırılması ve tarafların uluslararası insancıl hukuk kuralları kapsamındaki yükümlülüklerine uymaları çağrısı içeren bir karar 22 Aralık 2023 tarihinde alınabilmiştir.¹¹

İsrail'in Refah'a yönelik saldırıları artarken BM Güvenlik Konseyi Şubat ayında yeniden harekete geçirilmeye çalışılmıştır. Cezayir'in sponsorluğunda hazırlanan ve derhal insani ateşkes çağrısı içeren karar tasarısına karşı ABD tekrar vetoya başvurmuştur.¹² Bu durum BM Güvenlik Konseyi'ne yönelik tepkileri artırmıştır. Nitekim, Gazze'de İsrail'in saldırılarının beşinci ayı geride kalırken daimi üyelerin vetoya başvurusu nedeniyle BM Güvenlik Konseyi hareket geçmekte zorlanmaktadır.

BM Güvenlik Konseyi'nin Tarihi Süreci İçerisinde İsrail Sorunu'nun Çözümünde Başarısızlığı

BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail sorununun çözümü noktasında genellikle başarısız kaldığı görülmektedir. Aslında, BM Güvenlik Konseyi, BM Şartı'nın 39. maddesi kapsamında barışa yönelik bir tehdidi ilk defa 1948 savaşında tespit etmiştir. Dolayısıyla sorunu da yakından tanımaktadır. Nitekim, 1967 savaşında ateşkes çağrısı içeren bir karar alabilmiştir. Fakat ateşksten sonra İsrail'in bölgede işgal ettiği topraklardan çekilmesini sağlayacak bir karar alınamamıştır.

⁹ İlgili karar için detaylı bkz.: UN Security Council Resolution 2712, 15 November 2023.

¹⁰ İlgili karar tasarısı için detaylı bkz.: UN Security Council Draft Resolution S/2023/970, 8 December 2023.

¹¹ İlgili karar için detaylı bkz.: UN Security Council Resolution 2720, 22 December 2023.

¹² İlgili karar tasarısı için detaylı bkz.: UN Security Council Draft Resolution S/2024/173, 20 February 2024.

1973 savaşında ise BM Güvenlik Konseyi haftalarca ABD vetosu nedeniyle hareket edemezken nihayet karar aldığı da İsrail'in saldırganlığına karşı bir adım atılamadığı görülmüştür. İşgal altındaki topraklarda İsrail'in sivillere baskısı arttıkça uluslararası toplum BM Güvenlik Konseyi'nin harekete geçmesini beklemiştir. BM Güvenlik Konseyi ise kınama kararları almaktan öteye geçememiştir. Nitekim, İkinci İntifada'da yaşanan olaylardan sonra BM Güvenlik Konseyi'nin önüne işgal altındaki topraklarda bir barış gücü konuşlandırılmasına gidecek süreci başlatmaya dair bir karar tasarısı getirilmiş olsa da yeterli olumlu oyu alamadığı için bu tasarı karar haline gelmemiştir.¹³

BM Güvenlik Konseyi daha sonraki süreçte kınama kararları bile alamamaya başlamıştır. 2014 yılındaki saldırılarda ise karar bile alamamıştır. Bunun yerine Başkanlık Açıklaması yapmakla yetinmiştir. Yine bu dönemde Filistin'in BM'ye tam üyelik talebinin ABD tarafından veto edildiği görülmektedir.

Daha sonra yine de İsrail sorununa dair bazı kararlar alınabilse de bunların İsrail'e yönelik bir yaptırım öngörmediği görülmektedir. Dolayısıyla etkili olmaktan uzaktır. Sonuç olarak özellikle ABD'nin vetoya başvurusu nedeniyle BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail sorununun çözümünde işlevsiz kaldığı görülmektedir. ABD ise bu vetoların gerekçesini sadece bir tarafın menfaatlerinin gözetildiği bir karar ile müzakereleri tehlikeye atmamak, sahada diplomasiye yer vermek olarak ifade etmiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin Merkezde Olduğu Bir Çözüme Dair Değerlendirme

Dolayısıyla, BM Güvenlik Konseyi'nin mevcut halini bir kenara bırakarak farklı durumların konuşulması gerekmektedir. Normalde, BM Güvenlik Konseyi'nin Körfez krizinde Irak'a yaptığı gibi İsrail'e yönelik olarak da silahlı kuvvet kullanma içerecek şekilde bir barışı zorlama kararı alması beklentisi mevcuttur. Gerçekten de İsrail sorununun bu yönde bir yaptırım kararından geçtiği ileri sürülebilir. Fakat, bu kararın alınmasının ABD vetosu nedeniyle mümkün olmadığı aşıkardır.

BM Güvenlik Konseyi'nin bir yandan da Uluslararası Adalet Divanı'nın almış aldığı geçici tedbir kararının uygulanması noktasında zorlayıcı tedbirler alma imkanı vardır. Zira, İsrail'in bu kararın gereklerine uygun hareket etmediği görülmektedir. Fakat, buna ilişkin bir kararın da veto nedeniyle alınması ihtimallerin dışında addedilmektedir.

¹³ İlgili karar tasarısı ve oylama tutanağı için detaylı bkz.: UN Security Council Draft Resolution S/2000/1171, 18 December 2000; UN Security Council Provisional Verbatim Record of the 4248th Meeting, S/PV.4248, 18 December 2000, s. 9.

İsrail'in neredeyse seksen yıldır sürdürdüğü bu ihlalleri başka bir devlet yapsa, BM Şartı'nın 6. maddesi uyarınca işletilecek usulle o devletin üyelikten çıkarılması gündeme getirilebilirdi. Ancak söz konusu devlet İsrail olunca BM Güvenlik Konseyi mekanizmaları yine işlevsiz kalmaktadır. Zira, bu usulün işletilebilmesi için de daimi üyelerin bu yönde alınacak bir karara karşı vetoya başvurmaması gerekmektedir. Bu yüzden bu hususta da BM Güvenlik Konseyi'nin etkisiz kalacağı zaten anlaşılmaktadır.

BM Güvenlik Konseyi'nin işlevsiz kalması nedeniyle BM Genel Kurulu'nun harekete geçirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, uluslararası barış ve güvenliğin korunması noktasında birincil sorumluluğu olan BM Güvenlik Konseyi'nin tamamen bir kenara bırakılması da isabetli olmayacaktır. Bunu harekete geçirmeye yönelik çözümler üzerine tartışılmalıdır.

BM Güvenlik Konseyi'nin Harekete Geçmesini Engelleyen Sorunların Çözümüne Dair Bir Öneri: Hukuki Denetim

Harekete geçemeyen BM Güvenlik Konseyi'nin karar alma süreçlerinin ıslahı ile hem işlevselliğinin artırılması hem de bunun denetiminin sağlanması üzerine tartışılabilir. Nitekim, mevcut durumda sadece siyasi denetimden bahsedilmektedir. Fakat, hukuki denetimin oluşturulması gerekliliği de burada bazı noktalardan öne sürülebilir. Gerçekten de BM Güvenlik Konseyi Gazze'de sessiz kalarak bir meşruiyet krizine girmiştir ve sadece siyasi denetim mekanizmalarının işletilmesi bu krizi daha da derinleştirmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek için hukuki denetim mekanizmalarının oluşturulması ve harekete geçirilmesi gerekmektedir.

Bu mekanizma özellikle soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçları ve emredici normlarının ihlalinin söz konusu olduğu durumlarda BM Şartı'nın VII. Bölümü kapsamında alınan kararlarda yardımcı olacaktır. Gazze örneği ise bu mekanizmanın hayata geçirilmesi bakımından önemlidir. Nitekim, İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği ihlaller sadece kuvvet kullanma yasağı çerçevesinde değerlendirilmemektedir. Soykırım olarak nitelendirilecek eylemlerin varlığı da tartışılmaktadır.

Bu noktada öncelikle belirtilmelidir ki BM Güvenlik Konseyi, BM Şartı'nın ve uluslararası hukukun üzerinde değildir. BM Güvenlik Konseyi, BM Şartı'na ve uluslararası hukuk kurallarına riayet etmelidir. Dolayısıyla, uluslararası hukukun emredici normlarına da uygun hareket etmesi gerekmektedir. Bu kurallar BM Güvenlik Konseyi'ni de bağlayacaktır.

Bu çerçevede, devletlerin, emredici normların ihlallerinin önlenmesine yönelik girişimlerde vetoya başvurarak BM Güvenlik Konseyi'ni çalışamaz hale getirmeleri kabul edilemez durumdadır. Vetoya başvuru söz ko-

nusu tasarılar belki doğrudan soykırım yasağı kapsamında bir soykırımı önlemeye yönelik girişimler olarak anlaşılmayabilir. Zira, ilk etapta sadece kuvvet kullanmayı durdurmayı amaçladıkları görülmektedir. Fakat, Gazze'de saldırıların durdurulması soykırımı durdurmaya yönelik de ilk adım olacaktır. Bu yüzden her ne kadar sadece kınama ve insani ateşkes çağrısı içerse de vetoya başvuru bu karar tasarıları soykırımı durdurma konusunda ilk adımları oluşturmaktadır.

ABD'nin bu süreçte Gazze'ye ilişkin insani ateşkes kararı içeren tasarılar karşı vetoya başvurusu aynı zamanda sorumluluk açısından da tartışmalıdır. Uluslararası Hukuka Aykırı Eylemlerden Dolayı Devletlerin Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddeler'in emredici kurallara ilişkin 41 (2). maddesinde de belirtildiği üzere hiçbir devlet, ciddi bir ihlalin oluşturduğu bir durumu hukuka uygun kabul etmeyecek ve bu durumun sürdürülmesine destek ve yardım sağlamayacaktır.

Bu yüzden söz konusu veto kullanımlarının tek başına soykırım eylemi olarak değerlendirilemeye de süregelen bir soykırımı önleme noktasında soruna işaret ettiği anlaşılmaktadır.

BM Güvenlik Konseyi'nin Hareketsizliğine Karşı Dar Çerçeve Yapıcı Bir Reform Önerisi

BM Güvenlik Konseyi'nin içerisinde bulunduğu tüm bu çarpık vaziyet aynı zamanda reform tartışmalarını gündeme getirmektedir. Daha önce daimi üyelerden Fransa'nın da dikkat çektiği üzere soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarına ilişkin durumlarda daimi üyelerin vetoya başvurmamasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilmelidir.

Aslında, daimi üyelerin vetoya başvurmalarını ellerinden almaya yönelik girişimler de değerlidir. Fakat, vetodan bir anda hepten vazgeçmenin BM sistemini reform etmeye çalışırken yıkma riski de bulunmaktadır. Bunun yerine, nüfusunun çoğu Müslüman olan devletlerin temsili üzerinde tartışmalar da yapılabilir. Şu an BM Güvenlik Konseyi'nde İslam devletlerini temsil edecek bir üye mevcut değildir. Ara ara geçici üye olarak gelen İslam devletlerinin ise bu yönde bir doğrudan temsil görevi bulunmamaktadır. Fakat, Bosna'dan Arakan'a, Irak'tan Afganistan'a, Suriye'den Gazze'ye ve uzatabileceğimiz daha birçok yerde İslam coğrafyalarının geçmişte ciddi krizler yaşadığı ve yaşamaya devam ettiği görülmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin ise bu noktada sorunların çözümü hususunda gerekli adımları atmadığı gözlemlenmektedir.

Bu yüzden, en azından veto kullanımının tamamen ortadan kaldırılmasına kadar geçecek sürede İslam devletleri adına İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) nezdinde bir üyenin vetoya başvurma kapasitesine sahip bir şekilde

temsili tartışılabilir. Bu mümkün olmayacaksa da en azından İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi devletlere yönelik alınacak kararların İİT içerisindeki bir mekanizmada onaylanması şartı sağlanabilir.

Sonuç

Sonuç olarak BM Güvenlik Konseyi, İsrail'in 7 Ekim 2023 tarihinden beri Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği silahlı saldırılara karşı işlevsel ve etkili adımlar atamamaktadır. Bu saldırıların BM Şartı'nın 2 (4). maddesindeki kuvvet kullanma yasağını ve Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni ihlal ettiği ve birçok savaş suçunun ve insanlığa karşı suçların ihlalini de içerdiği yönünde ciddi değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu noktada, uluslararası barış ve güvenliği koruma hususunda birincil sorumluluğa sahip olan BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerin vetoya başvurusu nedeniyle hareketsiz kalması hem eleştirilmekte hem de BM sisteminin meşruiyeti sorgulatur hale gelmektedir.

BM Güvenlik Konseyi'nin içerisinde bulunduğu bu durum yüzünden süreç içerisinde BM Genel Kurulu'nun harekete geçirilmek istendiği de görülmektedir. Fakat, tüm üye devletlerin uyması gereken zorlayıcı kararlar alabilecek bu tür bir organın tamamıyla bir kenara bırakılmaması gerekmektedir. Zira bunun yerine BM Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirecek veya harekete geçtiğinde hukuki denetimi sağlayacak mekanizmaların oluşturulması gündeme getirilmelidir. Bu yönde bir hukuki denetim mekanizması artık savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçları ve emredici normlarının ihlalinin söz konusu olduğu durumlarda BM Şartı'nın VII. Bölümü kapsamında alınan kararlarda devreye sokulmalıdır. Bu aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi'nin BM Şartı'na ve uluslararası hukuk kurallarına uygun hareket etmesi gerekliliği ile de yakından ilgilidir.

Son olarak tüm bu girişimlerin istenen başarıyı getirmemesi ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden BM sistemini yıkmayacak dar çerçevede reformların da gündemde tutulması önem arz etmektedir. Buna uygun olarak soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarına ilişkin durumlarda daimi üyelerin vetoya başvurmamasına dair düzenleme teklifleri dikkate değerdir. Ayrıca, Gazze vakiasından hareketle, İslam devletlerini temsilen İİT üyesi bir devletin vetoya başvurma imkanına sahip bir şekilde BM Güvenlik Konseyi'nde bulunması tartışılmalıdır. Bunun mümkün olmaması durumunda ise en azından İİT üyesi devletlere yönelik alınacak kararlarda İİT içerisindeki bir onay mekanizmasının oluşturulması sağlanmalıdır. Tüm bu çabalar uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında bu konuda en yetkili organ olan BM Güvenlik Konseyi'nin işlevinin ve etkinliğinin ve aynı zamanda son yıllarda iyice düşen meşruiyetinin artırılmasını açısından önem arz etmektedir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULUNUN İSRAİL SORUNUNDAKİ ROLÜ: VETO GÖLGESİNDE ÇÖZÜM ARAYIŞI

Arş. Gör. Muhammed Enes Bayrak

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Uluslararası barışın sağlanması için tasarlanan bir sistem, veto yetkisi nedeniyle barışın önündeki en büyük engel hâline gelebilir mi? Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin veto yetkisi, İsrail'e yönelik alınmak istenen kararları engelleyerek bu soruyu gündeme getirmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrası uluslararası hukuk, Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında şekillenmiş ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında birincil sorumluluk BM Şartı gereği Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. Ancak daimî üyelerin sahip olduğu veto yetkisi, birçok uyuşmazlığın çözümsüz kalmasına neden olmaktadır. BM'nin varlık sebebi bu tür uyuşmazlıkların çözümünü gerektirirken, sistemin bu açmazı uluslararası hukukun temel sorunlarından birini oluşturmaktadır. İşte bu noktada, Genel Kurul'un alternatif bir çözüm mekanizması olarak öne çıkması, uluslararası toplumun dikkatini çekmektedir.

Veto sebebiyle oluşan çıkmaza bir çözüm yolu bulmak amacıyla Genel Kurulun öne çıkartılması ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında ikincil fonksiyona sahip bu organ tarafından kararların alınması, BM'nin kurulmasından hemen sonra, Kore Savaşı esnasında, Barış İçin Birlik Kararının alınması ile gün yüzüne çıkmıştır. Bugüne değin, Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde özel bir toplanma usulü olan Acil Olağanüstü Oturumlar 11 kez gerçekleşmiş olup sonuncusu Rusya-Ukrayna savaşına dairdir. Bu oturum ile 10. Acil Olağanüstü Oturum açık şekilde

durmaktadırlar ve Genel Kurul üyeleri toplanarak oturuma devam edip kararlar alabilmektedir.

10. Acil Olağanüstü Oturumun başlığı *İşgal Altındaki Doğu Kudüs ve Filistin Topraklarında İsrail'in Yasadışı Eylemleri*'dir. İsrail'e ilişkin meselelerde, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Güvenlik Konseyi'ne sunulan yaptırım içeren taslak kararlarını neredeyse sistematik bir şekilde veto ettiği bilinmektedir. Bu husus 7 Ekim 2023 olayları sonrasındaki süreçte de gözlemlenmiş, Genel Kurulda alınmak istenen kararlar ABD'nin veto suna takılmıştır. Bu durum, Güvenlik Konseyi'nin mevcut yapısı ve veto yetkileri nedeniyle İsrail sorununun çözümsüzlüğünü şiddetlendirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Genel Kurul'un daha etkin bir rol üstlenmesinin gerekliliği aşikârdır. Nitekim, Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesine karşın, Genel Kurul tüm Birleşmiş Milletler üye devletlerini içermesi sebebiyle daha kapsayıcı bir temsile sahiptir. Genel Kurul kararları bağlayıcı olmasa da uluslararası kamuoyunun ortak iradesini yansıtarak önemli bir meşruiyet zemini oluşturmaktadır. Ancak bu rol, uygulama gücü eksiklikleri nedeniyle sınırlı kalmaktadır.

10. Acil Olağanüstü Oturum, 1997 yılında Katar'ın talebiyle başlatılmış olup, temel olarak İsrail'in Doğu Kudüs ve işgal altındaki topraklarda yeni yerleşim yerleri kurmasına odaklanmıştır. Alınan kararlar, ağırlıklı olarak işgal altındaki topraklarda İsrail'in yerleşim faaliyetlerinin yasa dışılığını vurgulamakta, 4. Cenevre Sözleşmesi'ne sıkça atıf yapmakta ve sivillerin korunmasını talep etmektedir. Ayrıca, İsrail'in ne Güvenlik Konseyi ne de Genel Kurul kararlarına uyduğuna dikkat çekilmektedir. Bu süreçte, İsrail'in Kudüs'teki mevcut yapıyı değiştirme çabalarının hukuken geçersiz olduğu da belirtilmiştir.

Genel Kurul aynı zamanda uluslararası toplumdan şiddetin sonlandırılmasını ve insani yardımların ulaşmasını talep etmiş; İsrail'in BM kuruluşlarının çalışmalarına yönelik engellemelerini durdurmasını istemiştir. Dikkate değer bir karar, İsrail'den duvar inşasını durdurma talebine ilişkindir. İsrail'in bu talebi reddetmesi üzerine, Genel Kurul, Uluslararası Adalet Divanı'ndan danışma görüşü talep etmiş ve Divan, İsrail'in eylemlerini hukuka aykırı bulmuştur. İsrail'in bu kararlara ve danışma görüşüne uymadığı da kararla vurgulanmıştır. Daha sonraki kararlar, Gazze Şeridi'ndeki İsrail güçlerinin çekilmesi, insani yardımın sağlanması ve sivillerin korunması gibi konuları içermektedir. Özellikle 2017'de Kudüs'te diplomatik misyon kurulmasının engellenmesine yönelik çağrı ve 2018'de Filistinli sivillerin korunması konusundaki kararlar dikkat çekmektedir.

7 Ekim olayları sonrası süreçte alınan ilk kararda Genel Kurul, İsrail'in ayırım gözetmeyen saldırılarını kınamış ve uluslararası hukuka uyulması

çağrısı yapmıştır. Ayrıca Gazze halkına temel hizmetlerin sağlanması ve zorla yerinden edilme girişimlerine son verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bağımsız soruşturmaların yürütülerek devlet sorumluluğuna ilişkin adımlar atılması gereği de ifade edilmiştir. Aralık 2023'te alınan karar ise insancıl ateşkesin sağlanması ve tüm esirlerin salınması çağrısını içermektedir. Mayıs 2024'te Filistin BM üyeliğine yönelik bir karar ve Eylül 2024'te, sene içerisinde Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği danışma görüşüne İsrail'in uymasının istendiği bir karar alınmıştır. Bunu Aralık 2024'te alınan Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı'nın yetkisine destek kararı ve Gazze'de ateşkes talebini içeren karar takip etmiştir.

Genel Kurul'un İsrail'e ilişkin aldığı kararların etkisi sınırlı kalmıştır. Her ne kadar bu kararlar uluslararası kamuoyunun ortak görüşünü yansıtsa ve İsrail'in eylemlerinin uluslararası hukuka aykırılığını vurgulasa da İsrail'in bu kararlar doğrultusunda eylemlerini değiştirmedeği açıktır. Güvenlik Konseyi'nin bağlayıcı nitelikteki kararlarını dahi göz ardı eden İsrail'in, Genel Kurul kararlarına uyum göstermemesi şaşırtıcı değildir. Bu durum, Genel Kurul'un daha etkili kararlar alıp alamayacağı sorusunu gündeme getirmektedir.

Barış İçin Birlik Kararı kapsamında Genel Kurul, kuvvet kullanma dâhil geniş kapsamlı kolektif önlemler tavsiye etme yetkisine sahiptir. Ancak bu tür kararların uygulanabilirliği ve uluslararası hukuka uygunluğu, kuvvet kullanma yasağıyla uyumu bağlamında ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Örneğin, Genel Kurul'un kuvvet kullanımı tavsiyesini içeren bir kararını devletler uygulamaya konduğunda, bu eylemlerin hem meşruiyeti hem de uluslararası hukuk normlarıyla ilişkisi sorgulanacaktır. Nasıl ki BM Şartı'nın 7. Bölümü çerçevesindeki Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi ile gerçekleştirilen eylemler BM adına gerçekleşiyorsa, Genel Kurul'un kuvvet kullanmayı içeren tavsiye kararlarına dayanan eylemlerin meşruiyet zemini için benzer bir teorik düzlem oluşturulabilir. Bu nedenle bu tür kararların kapsamı ve etkisi dikkatle değerlendirilmelidir.

Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin veto yetkisinin sınırlandırılması ve Genel Kurul'un bağlayıcı kararlar almasını sağlayacak hukuki düzenlemeler, BM'nin etkinliğini artırmak için kritik reformlardır. Genel Kurul'un Barış İçin Birlik Kararını etkin kullanması, kuvvet kullanımı gibi önlemlere hukuki meşruiyet sağlayarak uluslararası barış için yeni bir yol açabilir. Genel Kurul'un İsrail sorunundaki rolü, sadece mevcut çatışmaların çözümünde değil, aynı zamanda uluslararası hukuk sisteminin gelecekteki işleyişi açısından da bir test niteliğindedir.

GAZZE'DE UNRWA'NIN YIKIMI VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN MUHTEMEL SONUÇLARI

Dr. Öğretim Üyesi Hasan Basri Bülbül
Boğaziçi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

UNRWA, tam adıyla, Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı, *Nekbe* akabinde 1949 yılında Filistinli mültecilere insani yardım ve temel hizmetlerin sağlanması amacıyla kurulmuştur. UNRWA'nın faaliyet alanı oldukça geniş olup eğitimden sağlığa, korumadan barınmaya, istihdamdan kalkınmaya kadar Gazze'deki sivil hayatın her alanında çok ciddi bir rol oynamaktadır. Gazze halkının %75'ten fazlasının mültecilerden oluştuğu düşünüldüğünde UNRWA'nın Gazze'deki hayati rolü daha kolay anlaşılabilir. Zira Gazze halkının büyük bir kısmı, yarım asırdan fazladır bu kurumun faaliyetlerine ciddi anlamda bağımlı olarak hayatlarını sürdürögelmişlerdir.

Güney Afrika'nın İsrail'e karşı Uluslararası Adalet Divanı'nda açtığı soykırım davasında 26 Ocak 2024 tarihinde mahkeme bir takım ihtiyati tedbirlere hükmetmiştir.¹ Bunlar arasında, Gazze Şeridi'ndeki Filistinlilerin karşı karşıya kaldığı olumsuz yaşam koşullarının giderilmesi için acilen ihtiyaç duyulan temel hizmetlerin ve insani yardımın sağlanmasını mümkün kılacak acil ve etkili tedbirlerin alınması da bulunmaktadır. Çarpıcı bir şekilde, bu kararın hemen ardından birçok Batılı devlet UNRWA'ya yapmış

¹ International Court of Justice, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (*South Africa v. Israel*), Order of 26 March 2024.

oldukları yardımı askıya aldıklarını açıkladılar.² Bu kararın temelinde ise bazı UNRWA çalışanlarının 7 Ekim saldırılarına katılmış olabileceğine dair İsrail tarafından ortaya atılmış birtakım iddialar yer aldı.

Aksa Tufanı Operasyonu'ndan sonra İsrail'in Gazze'de başlattığı saldırılar halihazırda UNRWA'yı yıkımın eşiğine getirmişti. UNRWA başkanı Philippe Lazzarini 35 yıllık görev hayatında UNRWA'nın bir gün çökebileceğinin asla aklından bile geçmediğini, ancak mevcut durumda UNRWA'nın tümünden bir çöküşün eşiğinde olduğunu açıklamıştı.³ Hal böyleyken, kesilen yardımlar karşısında UNRWA ciddi bir varoluş kriziyle karşı karşıya kalmıştır. UNRWA'nın yıkımı, basit bir olgu olmayıp çok boyutlu sonuçlara gebe dir. Bu çalışma, daha ziyade 1948 Soykırım Sözleşmesi bağlamında uluslararası hukukta devletlerin sorumluluğu meselesine odaklanmaktadır.

Baştan belirtmek gerekir ki, UNRWA'nın çöküşüne sebep olacak şekilde fonların kesilmesi esasen Gazze'deki tüm sivil hayatın yıkımına destek vermek anlamına gelmektedir. Bu hususun vurgulanması gerekir, zira soykırım suçu 1948 Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme'nin 2. maddesinde tanımlandığı şekliyle yalnızca belli bir grubun üyelerini öldürerek değil aynı zamanda "grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracak hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek" şeklinde de işlenebilmektedir. Zaten en temel ihtiyaçların bile giderilmesinin neredeyse imkânsız hale geldiği, açlık, kıtlık ve salgın hastalıkların yaygınlaştığı Gazze'de Batılı devletlerin aldığı böyle bir karar, 1948 Soykırım Sözleşmesi'nden kaynaklanan bazı yükümlüklerin ihlalini teşkil etmektedir.

UNRWA'ya yardımların kesilmesi, 1948 Soykırım Sözleşmesi'nden doğan sorumluluklar ve Uluslararası Adalet Divanı'nın ihtiyati tedbir kararından doğan sorumluluklar olarak tasnif edilebilir. 1948 Soykırım Sözleşmesi'nde çok çeşitli yükümlülükler bulunmaktadır. Devletlerin soykırım işlememe yükümlülüğü olduğu gibi soykırımı teşebbüsten ve soykırımda işbirliği ve iştiraktan kaçınma, soykırımı kışkırtmama ve soykırımı engelleme yükümlülükleri de mevcuttur. O halde soru şudur: Devletler tarafından UNRWA'ya yapılan gönüllü yardımların herhangi bir za-

² 'UNRWA's Lifesaving Aid May End Due to Funding Suspension' (UNRWA) <<https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/unrwa%E2%80%99s-lifesaving-aid-may-end-due-funding-suspension>> accessed 28 January 2024.

³ 'Letter from UNRWA Commissioner-General Philippe Lazzarini to the UN General Assembly President Mr. Dennis Francis' (UNRWA) <<https://www.unrwa.org/resources/un-unrwa/letter-unrwa-commissioner-general-philippe-lazzarini-un-general-assembly>> Erişim Tarihi 24 January 2024.

manda kesilmesi yukarıdaki yükümlülüklerden herhangi birini ihlal eder nitelikte midir?

İsrail saldırılarında şimdiye kadar 150'den fazla UNRWA personeli öldürüldü, onlarcası yaralandı. UNRWA'ya ait pek çok sivil mülk tahrip edildi. 50.000'den fazla insan katledildi. 1.9 milyon Gazzeli ise yerinden edildi. Yerinden edilen kişilerin ihtiyaçları ise öncelikli olarak yine UNRWA'nın sorumluluğunda olup UNRWA tarafından karşılanmak durumunda kalındı. Zaten bu krizle mevcut imkanlarla baş etmenin nerdeyse imkansız olmasından dolayı acziyet halinde olan UNRWA'nın bir de fonlarının kesilmesi suretiyle hedef alınması, Filistinlilerin yaşam koşullarını onların varlığını kısmen de olsa ortadan kaldırmaya sebep olacak derecede değiştirmek anlamına gelebilecek vahim bir durumdur. Zira UNRWA bu süreçte Gazze'de Filistinlilerin varlığını sürdürebilmesi için hayati bir konumdadır.

Özellikle 26 Ocak 2024 kararlarından sonra yapılması gereken şey ancak Gazze'deki insani yardım, gıda ve sağlık sisteminin tam kalbinde yer alan UNRWA ile işbirliğini mevcut olandan çok daha öteye taşımak iken ilgili devletlerin attığı bu adımın 1948 Soykırım Sözleşmesi'nden kaynaklanan soykırımı engelleme yükümlülüğünü ihlal ettiğini söylemek mümkündür. İhtiyati tedbir kararları yalnızca davaya taraf olan devletler için bağlayıcı olsa da, soykırımın engellenmesi tüm taraf devletler üzerinde bir yükümlülüktür. Türkiye'nin *Güney Afrika v. İsrail* davasına sunduğu müdahale dosyasında belirttiği üzere, soykırımı engelleme yükümlülüğü en azından bir soykırım tehdidinin var olduğunu tespit eden 26 Ocak tarihli ihtiyati tedbir kararından itibaren başlamıştır.⁴ Bu bağlamda devletlerin kendi kapasitelerince soykırımı engelleme yükümlülüğü vardır. Soykırımı engellemenin bir yolu da, mahkeme kararında belirtildiği üzere, acilen insani yardımın sağlanmasıdır.

Bu bağlamda Nikaragua, Gazze'de yaşanan soykırımı ilişkin UAD'de Almanya'ya karşı bir dava açmış ve Almanya'nın UNRWA'ya yaptığı yardımları kesmesinin 1948 Soykırım Sözleşmesi'nin ihlali olduğunu iddia etmiş ve buna karşı ihtiyati tedbirler talep etmiştir. İhtiyati tedbir talebine ilişkin kararda mahkeme UNRWA'ya sağlanan fonun ihtiyari niteliğini belirtmiş, bununla birlikte kısa bir süre sonra Almanya'nın kuruma fon sağlamaya devam ettiğini de not etmiştir. Böylece Mahkeme Nikaragua'nın ihtiyati tedbir taleplerini reddetmiştir. Dava ise derdesttir.

Belirtmek gerekir ki Mahkeme ihtiyati tedbire ilişkin kararda esasa

⁴ ICJ, *South Africa v. Israel* Declaration of Intervention by the Republic of Türkiye <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240807-int-01-00-en.pdf>, p. 51.

ilişkin detaylı bir şekilde inceleme imkanına sahip değildir. Davanın esasına ilişkin incelemede Mahkeme'nin UNRWA meselesini yeniden değerlendirmesi gerekecektir. Bu incelemede ise Mahkeme'nin UNRWA'ya yapılan yardımların yalnızca gönüllü niteliğini vurgulayıp sorunu yüzeysel bir şekilde kapatması bir hata olacaktır. Mahkeme, UNRWA'nın soykırım şartlarında gördüğü işlevi kurumun tarihsel bağlamını da gözetenek etrafıca değerlendirmelidir.

UNRWA Gazze'deki insani yardım sisteminin kalbidir. Diğer insani yardım kuruluşları Gazze'de UNRWA altyapısına dayanarak faaliyetlerini gerçekleştirebilmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres, UNRWA'ya yapılan saldırılar karşısında işgal altındaki Filistin topraklarında insani yardım ve hizmetlerin sağlanması için UNRWA'nın hiçbir alternatifi olmadığını açıkça ifade etmiştir.⁵ Amerika Birleşik Devletleri hükümet sözcüsü de UNRWA'nın Gazze'de yeri doldurulamaz bir işlev gördüğünü belirtmiştir.⁶ Dahası, Alman hükümeti UNRWA için şu ifadeleri kullanmıştır: “Şu anda hiçbir kuruluş, UNRWA'nın Gazze ve bölge genelinde hayat kurtarıcı insani yardım faaliyetlerinin yerini alamaz.”⁷ Bu açıdan UAD tarafından tespit edilen Gazze'de yakın ve gerçek soykırım tehdidi, UNRWA'nın hedef alınmasıyla ve etkisizleştirilmesiyle ancak perçinlenmiştir. Her ne kadar UNRWA'ya devletler tarafından yapılan yardım gönüllülük esasına dayansa da, 75 yıldır tüm sivil hayatın üzerine inşa edildiği Gazze'nin en kritik sivil kurumuna yapılan yardımın en kritik anda kesilmesi soykırımı engelleme yükümlülüğünün bir ihlali niteliğindedir.

Tarihsel bağlamda ele alındığında ise BM'nin İngiltere'nin sömürgeci projelerini hayata geçirmek üzere 181 sayılı Genel Kurul kararıyla Filistin'i haksız bir şekilde taksim etmeye giriştiği; bu planın ise -daha sonra meydana gelecek silahlı çatışmalar öngörülmesine rağmen- dayatıldığı bilinmektedir. Neticede Filistinlilerin büyük bir bölümü yerinden edilirken BM Genel Kurulu adeta bir kefarete borcunu ifa edencesine Filistinli mülteciler için UNRWA'yı kurmuştur. Filistin topraklarında İsrail bir devlet olarak hızlıca BM'ye kabul edilmiş ve İsrail'in uluslararası bir aktör olması

⁵ ‘Gaza: There Is No Alternative to UNRWA, Guterres Declares | UN News’ (12 Temmuz 2024) <<https://news.un.org/en/story/2024/07/1152046>> Erişim Tarihi 20 Eylül 2024.

⁶ US ‘deeply Concerned’ by Israel’s Legislation to Ban Unrwa, State Department Says (Directed by Guardian News, 2024) <<https://www.youtube.com/watch?v=KkFyDyixUu4>> Erişim Tarihi 30 Ekim 2024.

⁷ Auswärtiges Amt, ‘Statement of Germany during the United Nations General Assembly Informal Briefing on UNRWA, 6 Kasım 2024.’ (Permanent Mission of the Federal Republic of Germany to the United Nations) <<https://new-york-un.diplo.de/un-en/2683464-2683464>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2024.

sağlanmış, Filistinlilere ise bir insani yardım kuruluşu tahsis edilmiştir.⁸ Böylece Filistinliler kendi ayakları üzerinde duramayan, kendi kaderini tayin etme hakkını icra etmesine izin verilmeyen, siyasi bir yapıya sahip olmaktan mahrum ve sürekli insani yardıma muhtaç mağdurlar olarak uluslararası sistemde bir aktör değil nesne konumuna indirgenmiştir.⁹

Bu sömürgeci yaklaşım bugün halen tüm canlılığıyla devam etmektedir. Filistinlileri disiplin altına alma girişimi UNRWA üzerinden de kendini göstermekte, işgale karşı direnişi savunanlar UNRWA yardımlarından mahrum bırakılmaktadır.¹⁰ Sömürgeci güçler, medeni olmayan madunu(!) disiplin etme arzularını madun soykırımı yaşarken dahi terk etmemişlerdir.¹¹ Gazze'de 2 milyon insan yakın ve gerçek bir soykırım tehdidi altındayken, Batılı güçler, temel insani yardım sağlamak yerine, UNRWA'yı hedef almaktadırlar. Filistin halkı, yalnızca birkaç kişinin meşru direniş eylemlerine karıştığına dair iddialar nedeniyle açlığa mahkûm edilmiştir. Batı dünyasının toplu cezalandırma uygulamalarına son vermediği açıktır.¹² Fon kesildiği sırada bu kişilerin İsrail için herhangi bir tehdit oluşturmadığı gerçeği de böyle bir tedbirin ne kadar ölçsüz olduğunu gözler önüne sermektedir.

Eğer bir düzen, bir grup insanı daimi olarak insani yardıma mahkûm ve mecbur edip, ilgili yardımı da dilediği gibi kesebileceğini iddia ediyorsa bu düzenin meşruluğu sorgulanmalıdır. Bu açıdan, Uluslararası Adalet Divanı, esasa ilişkin yapacağı muhakemede meselenin tarihi arka planını da göz önünde bulundurmalı, insani yardıma muhtaç bırakılmış bir halk soykırım tehdidi altında iken keyfi olarak ilgili yardımın kesilemeyeceğini değerlendirmelidir. Bu durumun soykırımı engelleme yükümlülüğüyle bağdaşmadığı ortadadır. Nikaragua bunun ayrıca soykırım suçuna iştirak ve faillerle işbirliği niteliğinde olduğunu da iddia etmiştir. Bu hususlar da mahkeme tarafından ayrıca değerlendirilecektir.

Son olarak fon kesme eyleminin 26 Ocak tarihli ihtiyati tedbirlerle birlikte ayrıca ele alınması gerekmektedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın tedbir kararları bağlayıcıdır. İsrail bu kararlara uymakla yükümlüdür.

⁸ Hasan Basri Bülbül and Hüseyin Dişli, 'Rethinking International Law After Gaza Symposium: The Double-Edged Sword of Humanitarianism – UNRWA and Struggle for Palestinian Agency in the Colonial Context' (*Opinio Juris*, 9 October 2024) <<https://opiniojuris.org/2024/10/09/rethinking-international-law-after-gaza-symposium-the-double-edged-sword-of-humanitarianism-unrwa-and-struggle-for-palestinian-agency-in-the-colonial-context/>> Erişim Tarihi 24 Ekim 2024.

⁹ ibid.

¹⁰ ibid.

¹¹ ibid.

¹² ibid.

Ancak süreç içerisinde İsrail, yeterli insani yardımın Gazze'ye girişini engelleyerek bu yükümlülüğünü ihlal etmiştir. Böylece İsrail, bağlayıcı mahkeme kararlarına uymamakla yeni bir uluslararası haksız fiil işlemektedir. Uluslararası sorumluluk hukuku çerçevesinde haksız fiil işleyen bir devlete yardım eden devletin de uluslararası sorumluluğu doğmaktadır. Devletlerin Uluslararası Haksız Fiillerinden Kaynaklanan Sorumluluğunu Düzenleyen Maddeler'den 16. madde bu durumu ortaya koyar: uluslararası haksız bir fiilin işlenmesinde başka bir devlete yardım eden veya destek olan bir devlet uluslararası haksız fiilin koşullarından haberdar olarak bunu yaparsa uluslararası sorumluluğu doğar. Bu bağlamda, UNRWA'yı yok etme hedefini gizlemeyen İsrail'in talebi üzerine UNRWA fonlarını kesme eylemini -Gazze'de yol açacağı durumu da bilerek- gerçekleştiren Batılı devletler uluslararası hukuku bu açıdan da ihlal etmişlerdir.

REFAH SINIR KAPISI'NIN AÇILMASI BAĞLAMINDA İNSANCIL HUKUKTA ÜÇÜNCÜ DEVLETİN İNSANİ YARDIMI REDDETMESİ

Arş. Gör. Şerife Sena Poçanoğlu Demircan
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

7 Ekim’de başlayan operasyonlar boyunca İsrail, özellikle sivillere karşı ayırım gözetmeyen saldırılar gerçekleştirerek insancıl hukuk ihlallerinde bulunmuştur. İsrail’in söz konusu saldırıları neticesinde ilk günlerden itibaren ağır insani kriz tablosu ortaya çıkmıştır. Öncelikle belirtmek gerekir ki İsrail’in Gazze’de işgalci güç olarak hem 1907 tarihli Lahey Sözleşmeleri hem de 1949 tarihli IV No’lu Cenevre Sözleşmesi ve 1977 tarihli Ek Protokol I uyarınca sivillere gerekli olan gıdayı, tıbbi maddeleri ve yaşam için gerekli olan diğer malzemeleri sağlaması gerekmektedir¹. Ancak İsrail’in bu yükümlülüklerini yerine getirmediği, insancıl hukuku ihlal ettiği açıktır. İsrail yükümlülüklerini yerine getirmekte isteksiz olduğundan dolayı çatışmanın tarafı olmayan devletler veya uluslararası kuruluşlar insani yardım malzemelerini sivillere ulaştırmayı teklif edebilir. IV No’lu Cenevre Sözleşmesi’nin 59. maddesinin 1. fıkrasına göre işgalci devlet, işgal ettiği bölgedeki halkı yetersiz iâşe ettiği herhangi bir durumda yardım faaliyetleri teklifine rıza vermek zorundadır, yalnızca bilgisi ve kontrolü altında yardım faaliyetlerinin gerçekleşmesini talep etme hakkı vardır. Uluslararası toplum ise İsrail’in insancıl hukuk ihlallerinin siville-

¹ Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 12 August 1949, 75 UNTS 287; Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I), 8 June 1977, 1125 UNTS 3.

re yönelik etkisini azaltmak amacıyla çatışmaya taraf olmayan devletler ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla sivillere insani yardım ulaştırmaya odaklanmıştır.

İnsani yardım kavramına bakıldığında ise çatışma ve afetlerden sonra uluslararası toplumda temel bir mesele olarak değerlendirildiği görülmektedir. Uluslararası insancıl hukuka dair kaynaklarda insani yardım kavramı farklı şekillerde tanımlanmış olmakla birlikte evrensel bir amacı vardır. Bu amaç, küresel çapta savaş, çatışma, hastalık ve doğal afetlerin patlak vermesi halinde mağdurların hayatta kalmasına yönelik ve yalnızca insani nitelikteki acil insan hakları ihtiyaçlarını karşılamaktır. Öte yandan insani yardımın sivillere güvenli ve hızlı bir şekilde ulaştırılabilmesi, malzemelelerin ve personelin zarar görmemesi için insani yardımın sevkiyatını sağlayacak devletlerin bazı görev ve yükümlülükleri vardır. Bu kapsamda Gazze ile Mısır arasında yer alan Refah Sınır Kapısı'nın açılmasının zorunluluğu gündeme gelmiş, dolayısıyla gözler Mısır'a çevrilmiştir. Zira İsrail, Filistin'e uyguladığı ablukadan dolayı Gazze Şeridi'ni karayla çevrili bölgeye dönüştürmüş ve Gazze sınırındaki yedi adet sınır kapısından altı tanesini kontrolü altına almıştır. Sivillerin yaşadığı insani krizin önlenmesi için Gazze halkına insani yardım yapılmasının tek yolu Refah Sınır Kapısı'nın açılmasıdır. Dolayısıyla Mısır'ın insancıl hukuk kuralları bağlamında insani yardımın sevkiyatına ilişkin yükümlülüğünü değerlendirmek mümkündür.

Sınır kapısının açılması ve insani yardım sevkiyatının kontrolü hususunda ilk akla gelen Mısır ile İsrail arasında sınır kontrolüne ilişkin yetki paylaşımının var olup olmadığıdır. Nitekim 1979 yılında imzalanan Mısır-İsrail Barış Andlaşması'ndan² beri süregelen bir durum söz konusudur. Sözleşme'ye göre Refah şehri uluslararası sınır ile ikiye bölünmüş ve Sina Yarımadası A, B, C, D olmak üzere dört bölgeye ayrılmıştır³. Refah Sınır Kapısı'nın Mısır ve Filistin tarafının da yer aldığı D bölgesinde yalnızca İsrail'in dört piyade taburu bulundurulmasına izin verilmiştir⁴. İsrail'in Gazze Şeridi'ndeki güçlerini çekme kararının⁵ ardından İsrail ile Mısır arasında 2005'te, D bölgesi dikkate alınarak Philadelphia Andlaşması⁶ imzalanmıştır. Andlaşma uyarınca Mısır ile Gazze arasındaki sınır boyunca 14 km

² Treaty of Peace Between the Arab Republic of Egypt and the State of Israel, 26 March 1979, 1136 UNTS 116.

³ ibid, art. 2.

⁴ ibid, art. 2/1(d).

⁵ "Israel's Disengagement Plan: Selected Documents Ministry of Foreign Affairs", <https://www.gov.il/en/pages/israeli-disengagement-plan-20-jan-2005#Document%2017> (Erişim Tarihi 03.06.2025); The Disengagement Plan Implementation (Gaza Strip) Order – 2005, Govt. Regulations 2005 No. 6371, p. 449.

⁶ Brooke Neuman, "A New Reality on the Egypt-Gaza Border (Part I): Contents of the New Israel-Egypt Agreement," Washington Institute for Near East Policy, 2005.

uzunluğunda ve 100 m genişliğinde Philadelphia Koridoru adıyla bir tampon bölge kurulmuştur. Andlaşma'yla birlikte Mısır, Gazze'ye silah veya diğer malların kaçakçılığının, sınırdan sızmaların önlemek ve terörle mücadele etmek amacıyla Koridor'da 750 sınır muhafızı konuşlandırma yetkisine sahip olmuştur. Aynı yıl Refah Geçişi İçin Mutabık Kalınan İlkeler⁷ düzenlenerek Filistin Yönetimi ve Mısır'ın, Refah'ın kendi taraflarını işleteceği kabul edilmiştir. Ancak bu yalnızca 2 ay uygulanmıştır. Zira 2006'da Hamas parlamento seçimlerini kazanarak Gazze'de yönetimi devralmış ve İsrail, Hamas'ı tanımadığı için geçiş kontrolünü tekrar fiilen ele geçirmiştir. Sonuç olarak İsrail bu bölgede işgalci olduğundan dolayı yalnızca sınırdan geçen malları kontrol edebilir, işgalci gücün geçişlere izin verme yetkisine ilişkin herhangi bir düzenleme yoktur. Sınır kapısının egemenliği ise Mısır'a aittir. Dolayısıyla insani yardımın sevinde üçüncü devlet olarak Mısır'ın yükümlülüğü doğrudan ele alınabilir. Nitekim IV. No'lu Cenevre Sözleşmesi m. 59/3'e göre işgal durumunda Sözleşme'ye taraf devletlerin, insani yardımın geçişine izin vermesi ve geçiş güvenliğini sağlaması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte Ek Protokol I m. 70/2'ye göre Sözleşme'ye taraf devletlerin, insani yardım malzemelerinin, ekipmanlarının ve personelinin geçişini kolaylaştırması, hızlı ve engelsiz geçişi sağlaması gerekmektedir. Dolayısıyla ilgili hükümler uyarınca Mısır'ın, Gazze'ye yapılacak insani yardımın serbestçe geçişine izin vermesi, herhangi bir sebeple geçişi reddetmemesi ve hatta geçişi kolaylaştırması, İsrail'in saldırılarına rağmen geçiş güvenliğini sağlaması gerekmektedir. Öte yandan m. 59/1 uyarınca sivillerin yardıma muhtaç olduğu hallerde işgal eden devletin yardım faaliyetlerine rıza göstermesi zorunludur. Bu kapsamda Mısır'ın insani yardımın geçişi için tek taraflı iradesini kullanmasını yeterlidir, işgal söz konusu olduğundan dolayı çatışmanın taraflarının rızasını alması gerekmemektedir.

Bütün bunlara ek olarak insani yardıma ilişkin Birleşmiş Milletler organlarının çeşitli kararları vardır⁸. IV No'lu Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokol I, çatışmaya taraf olmayan üçüncü devlete yönelik hükümler içermesine ek olarak söz konusu kararlarda, Mısır gibi, insani yardımın ulaştırılacağı devlete komşu devletlerin de yükümlülüklerinin vurgulandığı görülmektedir.

⁷ Agreed Principles for Rafah Crossing, 15 November 2005, S366/05.

⁸ UN General Assembly, Strengthening of the coordination of humanitarian emergency assistance of the United Nations, Res. 46/182; UN Security Council, Statement by the President of the Security Council [on "The situation concerning Rwanda"], S/PRST/1994/21, 30 April 1994; UN Security Council, Protection of civilians in armed conflicts, 19 April 2000, S/RES/1296(2000).

İlgili uluslararası hukuk belgeleri uyarınca Mısır, yardım malzemele-
rinin ve personelin Gazze Şeridi'ne hızlı ve engelsiz bir şekilde geçişine
izin vermekle ve güvenli geçişini sağlamakla yükümlüdür. Ancak Mısır'ın
2006'dan başlayarak düzenli olarak Refah Sınır Kapısı'nı kapattığına iliş-
kin veriler mevcuttur⁹. Öte yandan İsrail insani yardımın sivillere ulaşma-
sı için her türlü çabayı gösterdiğini, tıkanıklığı aşmaya çalıştığını, insani
yardımın ulaşmaması hususundaki sorunun kendisinden kaynaklanmadı-
ğını, zira Mısır'ın Refah Sınır Kapısı'nı açmadığını iddia etmiştir. Bunun
üzerine Mısır, sınır kapısını önlemsiz şekilde sürekli olarak açtığını an-
cak Gazze tarafının İsrail işgal otoritesinin kontrolü altında olduğunu ve
İsrail tarafından yardımların sivillere dağıtılmasının engellendiğini ileri
sürmüştür. Anlaşıldığı üzere devletlerin açıklamaları çelişkilidir. Bunun-
la birlikte Mısır'ın Refah Sınır Kapısı'nı kapatarak uluslararası hukuktan
kaynaklı yükümlülüğünü yerine getirmemesinin açık olması durumunda
sorumluluğu doğabilir.

Mısır'ın sorumluluğu, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırıl-
ması Sözleşmesi (Soykırım Sözleşmesi)¹⁰ ve Devletlerin Uluslararası Hak-
sız Fiillerinden Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddeler'de (ARSIWA)¹¹
yer alan ilgili hükümler bakımından değerlendirilebilir. Soykırım Sözleş-
mesi m. 3(e)'de düzenlenen cezalandırılacak eylemler arasında devletle-
rin soykırımı iştirak etmesi vardır. Uluslararası Adalet Divanı, 2007 tarih-
li Bosna/Sırbistan davasında, “suçun işlenmesini mümkün kılacak veya
kolaylaştıracak araçların sağlanmasını içerir” şeklinde iştiraki tanımlamış
ve iştirak eyleminin unsurlarını belirtmiştir¹². İsrail'in sivillerin hayatta
kalması için gerekli olan insani yardımın Gazze'ye girişine izin vermemesi
veya sivillere ulaşmasını engellemesinin, soykırım oluşturan “Grubun bü-
tünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracak hesaplanarak,
yaşam şartlarını kasten değiştirmek” eylemini teşkil ettiği şüphesi vardır.
İsrail'in soykırım suçunu işlediğine dair karar çıktığı takdirde, Mısır'ın
Refah Sınır Kapısı'nı kapatması halinde bu suçun işlenmesini mümkün

⁹ “Gaza crossings: movement of people and goods”, <https://www.ochaopt.org/data/crossings> (Erişim Tarihi 03.06.2025).

¹⁰ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948, 78 UNTS 276.

¹¹ Articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts, 10 August 2001, UN Doc. A/RES/56/83 (2001), 53 UN GAOR Supp. (No.10)43, Supp. (No.10)A/56/10 (IV.E.1).

¹² ICJ, Case concerning application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment of 26 February 2007 (Bosnia v Serbia), para. 419.

kıldığı veya kolaylaştırdığı ve böylece soykırıma iştirak ettiği iddia edilebilir. Böylece iştirak eyleminin unsurları dikkate alınarak inceleme yapılabilir. Öte yandan ARSIWA m. 16'ya göre, bir devletin uluslararası hukuka aykırı bir eylemde bulunmasına yardım eden veya destek olan bir devlet; haksız fiilin koşullarını bilerek bunu yapması ve eylemin söz konusu devlet tarafından işlenmesi durumunda da uluslararası hukuka aykırı olması halinde bu eylemden sorumlu olur. Somut olayda ise;

- İsrail'in sivillere yaşamları için gerekli olan temel malzemeleri sağlamayarak insani yardımın sivillere ulaşmasını engellemesinin uluslararası haksız fiil olduğundan,
- Divan tarafından Güney Afrika'nın talebi üzerine verilen ihtiyati tedbir kararında 'haklara telafisi mümkün olmayan zararlar verileceğine dair gerçek ve yakın bir risk' olduğu tespitinin yapılması,¹³ Mısır dahil olmak üzere devletlerin söz konusu haksız fiilin koşullarını bildiği anlamına geldiğinden,
- İnsani yardımı engellenmesi eyleminin Mısır tarafından işlenmesi durumunda da uluslararası haksız fiil teşkil edeceğinden dolayı ARSIWA'nın 16. maddesindeki bütün unsurların var olduğu anlaşılmaktadır.

Böylece Mısır'ın, insani yardımın Refah Sınır Kapısı'ndan sevkini reddetmesi halinde, insani yardımın engellemesinden doğan uluslararası haksız fiili İsrail'in işlenmesine yardım etmesi ve destek olması sebebiyle sorumluluğuna gidilebilecektir.

Sonuç olarak olağan durumda sınır kapısından geçişlerin yönetimi ve kontrolü Mısır'ın egemenliğinde olsa dahi Mısır, işgalci İsrail'in Gazze'deki ihlallerinden dolayı uluslararası hukuktan doğan yükümlölükleri uyarınca Refah Sınır Kapısı'ndan insani yardımın sevkini reddetmemelidir. Refah Sınır Kapısı'nı kapatması halinde uluslararası düzeyde sorumluluğunun doğması mümkündür.

¹³ ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel), Request for the Indication of Provisional Measures, Order of 26 January 2024, para. 74.

3. OTURUM

Oturum Başkanı: Av. Rıza Saka (Cihannüma Derneği)

Araş. Gör. Seniha Begüm Şentop (*İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi*), İşgal Hukuku Bağlamında İsrail'in Yükümlülükleri ve İhlalleri

Beyzanur Arslan (*İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi*), *Uluslararası Silahlı Çatışma Hukuku Bakımından İsrail-Filistin Çatışmasının Sınıflandırılması ve Savaşçıların Statüsü*

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Celal Kul (*Bolu Abant Baysal Üniversitesi Hukuk Fakültesi*), İnsancıl Hukuk İhlalleri) (Çevrimiçi)

Feyza Gül Keskin (*Newcastle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Doktora Öğrencisi*), *Uluslararası İnsancıl Hukuk Bağlamında Yasaklı Silahlar ve İsrail'in Saldırıları Özelinde Bir Değerlendirme* (Çevrimiçi)

İŞGAL HUKUKU BAĞLAMINDA İSRİL'İN YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE İHLALLERİ

Arş. Gör. Seniha Begüm ŞENTOP ATICI
Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi

7 Ekim 2023'te İzzeddin El Kassam Tugayları'nın Aksa Tufanı ile başladığı iddia edilen ve İsrail'in meşru müdafaa üzerine kurguladığı savunmalarını öne sürdüğü süreçte 2025 yılı itibarıyla İsrail saldırılarında 47 bine yakın Gazzeli hayatını kaybetmiştir.¹ 19 Ocak 2025'te başlayan ateşkes, İsrail tarafından birçok kez ihlal edilmiş olmasına karşın devam etmektedir. Sürecin incelemesi çeşitli hukuki açılardan ele alınmıştır. Bu çerçevede çatışma boyunca ortaya çıkan ve İsrail'in Roma Statüsü bağlamında savaş suçu, insanlığa ve barışa karşı suç ve soykırım suçlarını işlediğine dair ciddi göstergeler mevcuttur. Halihazırda Uluslararası Adalet Divanı'nda (UAD) Güney Afrika tarafından İsrail'in Gazze'de soykırım suçu işlediğine dair açılan ve 13 ülkenin müdahil olduğu dava devam etmektedir. Diğer taraftan UAD 19 Temmuz 2024 tarihinde İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarını işgalinin hukuki sonuçlarına ilişkin bir danışma görüşü de yayınlamıştır. Bu bağlamda İsrail'in Filistin topraklarını işgali eski olduğu kadar güncel bir meseledir. Tüm bu gelişmelerde işgal terimi sıklıkla kullanılırken işgalin hukuki kapsamının tespiti önemlidir. Zira esasen Gazze'nin halen işgal altında olup olmadığı dahi tartışmalıdır. Bu

¹ The Lancet dergisinde yayınlanan analizde uzmanlar sadece 7 Ekim 2023 ile 30 Haziran 2024 tarihleri arasındaki ölü sayısının dahi en az 64 bin 260 olduğunu, travmatik yaralanmalar sonucu ölümlerle bu sayının çok daha yüksek olduğunu belirtmiştir. bkz. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(24\)02678-3/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(24)02678-3/fulltext)

doğrultuda tebliğde öncelikle işgalin varlığı için gerekli koşulları ortaya konulduktan sonra Gazze'nin durumu ve işgal hukuku bağlamında işgalcinin yükümlülükleri ele alınmıştır.

İşgalin tanımı bir sözleşmede yer almamakla birlikte 1907 Lahey Düzenlemeleri 42. maddesindeki unsurların işgalin tanımını verdiği kabul edilir. Maddeye göre “*fiilen düşman ordusunun otoritesi altına alınmış toprak işgal edilmiş kabul edilir. İşgal ancak, bu otoritenin kurulduğu ve kullanılabildiği toprakları kapsar.*”² Buna göre işgalin unsurları işgalcinin yabancı topraklar üzerinde etkin kontrol sağlaması, söz konusu kontrole ev sahibi egemen devletin rızasının bulunmaması ve işgalin geçici olması şeklinde sıralanabilir.³ İşgalin varlığından söz edebilmek için işgalcinin ele geçirdiği topraklarda etkin kontrole sahip olması gerektiği genel olarak kabul edilmektedir. Etkin kontrol bağlamında da işgalcinin ele geçirdiği topraklarda otorite sağlaması ya da makul sürede bu otoriteyi sağlama yeteneği olmasını temel alan potansiyel kontrol (potential control) testi uygulanmaktadır.⁴ İşgalcinin işgal ettiği topraklarda fiziken varlık göstermesi gerekliliği ise tartışmalı olmakla beraber teknolojik gelişmeler sayesinde toprak üzerinde işgalcinin fiziki mevcudiyetine ihtiyacı en aza indirdiği savunulmaktadır.⁵

Öyle ki İsrail 1967’de işgal ettiği Gazze’den 12 Ekim 2005 tarihi ile tüm askeri birliklerini çekmiş olmasına rağmen Gazze’nin tüm sınırları, hava sahası, karasuları; insanların ve malların dolaşımı, hatta insani yardımlar üzerinde tam kontrolünü devam ettirmiştir. İsrail Gazze sınırlarından nelerin geçebileceğine karar vermekte, bu geçişlere istediği şekilde müdahale etmektedir ki Gazze’deki krizi silahlı çatışmadan belki de daha fazla derinleştiren, İsrail’in insani yardımlar da dahil olmak üzere Gazze sınırlarındaki ablukasıdır. İşgalin varlığını Gazze’deki Filistinlilerin işgale karşı direnişi ya da Hamas’ın otoritesi de değiştirmemektedir. Ayrıca Gazze’nin coğrafi durumu da İsrail’in Gazze topraklarında askeri kuvvetleri fiilen bulunmadan Gazze’yi uzaktan kontrol etmesine imkân sağlamakta-

² Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land, (adopted 18 October 1907)

³ İşgalin unsurlarına ve doktrindeki tartışmalara ilişkin ayrıntılı inceleme için bkz. Seniha Begüm Şentop, *BM İnsan Hakları Sözleşmeleri Perspektifinden İşgal ve İnsan Hakları* (Kadim Yayınları 2022) 17-37.

⁴ International Committee of the Red Cross, ‘Expert Meeting Report: Occupation and Other Forms of Administration of Foreign Territory’ (March 2012) 19.; Gerhard von Glahn, *The Occupation of Enemy Territory: A Commentary on the Law and Practice of Belligerent Occupation* (University of Minnesota Press, 1957) 10.

⁵ Hanne Cuyckens, *Revisiting the Law of Occupation* (Brill-Nijhoff 2018) 31.

dır. Teknolojik olanakları sayesinde İsrail'in makul sürede Gazze topraklarına yeniden girmesi mümkün olmaktadır ki Ekim 2023 sonrasındaki süreçte İsrail kara harekâtını da gerçekleştirmiştir.⁶ Nitekim UAD 2024 tarihli danışma görüşünde, yukarıda belirtilen sebeplerle, Gazze'nin halen işgal altında olduğunu ve Ekim 2023 itibarıyla bu durumun daha da belirginleştiğini ifade etmiştir.⁷

Bu anlamda Gazze'nin işgalinin uzaktan kontrol edilen bir işgale (remotely controlled occupation) dönüştüğü ifade edilmiştir.⁸

İşgal hukukuna dair kurallar üç temel ilkeye dayanmaktadır. Bu ilkeler, işgalcinin işgal ettiği topraklarda egemen olmaması, işgalcinin geçici süreli idareci görevinde olması ve işgalin askeri gereklilikleri ile yerel halkın ihtiyaç ve menfaatleri arasında denge kurmasıdır. İşgal hukuku bir yandan işgalciye işgal ettiği toprakları geçici süre ile idare etme yetkisi verirken diğer yandan bu topraklardaki yerel halkın refahını sağlamaya yönelik kurallar içerir. Bu anlamda yerel halkın menfaatlerinin gözetilmesi, işgalcinin geçici idareciliğinin sınırlarını da oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Lahey Düzenlemeleri 43. maddesi ve IV. Cenevre Sözleşmesi⁹ 64. maddesi işgal edilen bölgelerde mevcut statükonun mümkün olduğunca korunmasını öngörmektedir. Dolayısıyla, işgalci, geçici bir yönetici olarak, herhangi bir gerekçeyle işgal altındaki topraklarda köklü değişiklikler yapma yetkisine sahip değildir. Gazze bakımından ise mevcut durumda İsrail'in işgalci niyetlerini de açıkça dillendirdiği görülmektedir; öyle ki İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, “Filistin yönetiminin Gazze’yi geçmişte “askerden ve radikallikten arındırma” konularında başarısız olduğunu, savaş sonrası Gazze’de “yeniden yapılandırılmış bir sivil otoritenin” devreye sokulacağını” ifade etmişti.¹⁰ 5 Şubat 2025’te ise ABD Başkanı Donald Trump, Gazze’nin ABD kontrolüne bırakılacağı, Gazzelilerin tahliye edilerek Gazze’nin yeniden inşa

⁶ Ayrıntılı tartışma için bkz. Safaa Sadi Jaber and Ilias Bantekas, ‘The Status of Gaza as Occupied Territory Under International Law’ (2023) 72 International & Comparative Law Quarterly 1069.

⁷ ICJ, Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, Advisory Opinion of 19 July 2024, para. 93-94.

⁸ Gross, Aeyal, “Reducing the Friction: A Functional Analysis of the Transformed Occupation of the Gaza Strip”, (Ed. Kiswanson, Nada / Power, Susan), Prolonged Occupation and International Law: Israel and Palestine, Brill-Nijhoff, 2023, s. 70-71.

⁹ Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949.

¹⁰ The New York Times, ‘Netanyahu Sees No Near-Term Role for Palestinian Authority in a Postwar Gaza’, <https://www.nytimes.com/2023/11/12/world/middleeast/netanyahu-gaza-hamas-palestinian-authority.html>

edileceği şeklinde bir plan açıklamıştı.¹¹

1967'den beri devam eden işgalinde İsrail, işgalcinin işgal ettiği topraklarda mevcut düzeni mümkün olduğunca koruması emrine aykırı şekilde Filistinlilerin birçok hakkına ilişkin pek çok işlem ve eylem tesis etmiştir. Bu düzenlemelerde en çok soruna neden olan hakların başında mülkiyet hakkı gelmektedir. İsrail tarafından yerinden edilen Filistinliler, gittikleri yerlerde mülteci durumuna düşerken sürüldükleri mülklerindeki haklarına müdahaleler İsrail tarafından şehir planlama, imar düzenlemeleri, genellikle de fiili el koyma ve yıkım şeklinde ortaya çıkmıştır. İsrail, işgal altındaki Filistin topraklarında güvenlik gerekçeleri ve kaçak yapıları engellemeyi öne sürerek geniş çaplı tahribatlar gerçekleştirerek Filistinlilerin mülkiyet hakkını ihlal etmektedir. Ancak, bu tahribatların esas amacı, Filistinliler için bölgeyi yaşanmaz hale getirip İsrailli yerleşimcileri bu topraklara yerleştirmektir. Batı Şeria'daki güvenlik duvarı gibi projeler, İsrailli yerleşimcilerin güvenliğini sağlamayı amaçlarken Filistinlilerin mülkiyet haklarını ihlal etmekte ve yaşam alanlarını daraltmaktadır.¹²

İsrail, işgalin başında 1967 tarihli askeri emirler ile Filistin topraklarındaki tüm su kaynaklarını askeri denetime almıştır. Bunun yanı sıra Gazze'deki atık su arıtma tesislerine, kuyulara, su depolarına ve su altyapısına yönelik saldırılar ile Batı Şeria'daki su ve kanalizasyon altyapısına verdiği zararlarla, su kaynaklarına karşı kasıtlı ve sistematik bir tahribat politikası izlemektedir. İsrailli yerleşimcilere su temin ederken Filistinlilerin suya erişimini kısıtlamakta ve tarımsal sulama önünde engeller çıkarmaktadır.¹³ Bununla yanı sıra İsrail, Gazze de dahil olmak üzere işgal altındaki Filistin topraklarının doğal kaynaklarını işgal idarecisi yükümlülük ve sınırlamalarına uymamaktadır. Gazze kıyılarında önemli petrol ve doğal gaz yatakları bulunmasına rağmen, İsrail 2006 yılından bu yana Gazze'ye deniz blokajı uygulayarak kaynak keşfini engellemekte, hatta Gazze kıyısındaki deniz bloklarını petrol ve doğal gaz kaynak araştırmaları için açık artırma ile satmaktadır. İsrail'in deniz blokajı nedeniyle Filistin Devleti, enerji ve güç temininde tamamen İsrail'e bağımlıdır ve bu durum, İsrail'in petrol ve doğal gaz ithalatı üzerinden uyguladığı gümrük ve ek vergiler nedeniyle önemli gelir kayıplarına yol açmaktadır.¹⁴ İsrail'in bu faaliyet-

¹¹ Söz konusu planın uluslararası hukuk açısından değerlendirmesi için bkz. Yücel Acer, "Uluslararası Hukuk Açısından Trump'ın Gazze Planı", SETA, <https://www.seta.org/odak/uluslararasi-hukuk-acisindan-trumpin-gazze-planı>

¹² Ünlü, s. 175-176.

¹³ UNGA, *Human rights situation in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, with a focus on access to water and environmental degradation*, A/HRC/40/73, p. 46-53.

¹⁴ UNGA, *Human rights situation in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem*,

leri işgal hukuku bağlamında işgalcinin geçici idareci vasfı ile sivil halkı korumaya yönelik yükümlülüklerine ihlal teşkil etmektedir. Esasen işgalci sıfatıyla İsrail'in sivil halkın yaşamını sürdürmesi için gerekli tedbirleri alması emredilirken işgal ettiği bu toprakları sömürmektedir.

Filistin topraklarında bir örneği görülen uzayan işgallerde, yani geçicilik vasfını yitirmiş makul süreyi aşmış işgallerde, işgal altında yaşayan sivillerin refahının sağlanması için oluşturulması gereken yasal düzenlemelere, sosyal ve ekonomik reformlara duyulan ihtiyacın artması söz konusu olacaktır. Bu bakımdan işgalcinin sahip olduğu yetkinin de bu refahını sağlamaya müsait olması gerekirken diğer yandan işgalin uzamasının işgalcinin gücünün sınırlanması gerekliliğini de artırmaktadır. Bu noktada İsrail Yüksek Mahkemesi Gazze'de İsrail ordusu ile Filistinli savaşılar arasındaki çatışmanın yaşandığı bölgedeki sivillere ilişkin 2004 tarihli bir kararında, işgalcinin yükümlülüklerine değinmiştir. Kararda bir askeri operasyondan zarar görmesi muhtemel sivil halkın temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında işgalcinin hazırlıklı olması gerektiğini, sivil halka yönelik insani yükümlülüklerin hesaba katılarak öngörülebilir temel ihtiyaçlarının gözetilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁵ Bu anlamda işgalci yükümlülüklerinin tespitinden önce işgalci statüsünün devam edip etmediğini ortaya koymak gerekmektedir. Nitekim silahlı çatışmalarda tarafların insancıl hukuk kurallarıyla bağlı olduğuna şüphe yokken işgal hukukunun uygulanabilmesi için ortada olgusal anlamda işgal bulunmalıdır. Bu bakımdan Gazze'yi de işgal altındaki Filistin toprakları arasında görmekteyiz.

Sonuç olarak uluslararası hukuk anlamında işgal, ahlaki bir kavram değil olgusal bir durumdur. İşgalin unsurlarını gerçekleştirmesi nedeniyle işgalci sıfatını alan devletin bu sıfatı kabul edip etmemesi, işgalci sorumlulukları için bir önem arz etmez. Bu bakımdan işgal hukuku da işgalin hukuki ile değil, olanla ilgilenir; işgal durumunun mevcudiyetinin tespiti ile oluşan yeni durumun hukuki hak ve yükümlüklerini ortaya koyar. Bu açıdan İsrail'in Gazze'de işgalci bir devlet olarak 1967'den beri var olduğunun kabulü, bu topraklarda egemenlik hakları iddia etmesine temel oluşturmazken işgalcinin geçici idarecilik vasfı nedeniyle kendisine sivil halk açısından ek yükümlülükler yüklemektedir.

with a focus on access to water and environmental degradation, A/HRC/40/73, p. 56, 59.

¹⁵ Ömer Ünlü, "Uluslararası İşgal Hukuku Temelinde Filistin'de İsrail İşgal İdaresi", Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2023, s. 113-114.

ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU BAKIMINDAN İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ SINIFLANDIRILMASI VE FİLİSTİNLİ SAVAŞÇILARIN STATÜSÜ

Arş. Gör. Beyzanur Arslan
Milli Savunma Üniversitesi

İsrail ile Filistin arasındaki çatışmanın doğru bir şekilde sınıflandırılması, uygulanacak hukuk kurallarının kapsamının, kişilerin statülerinin, savaşanların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi ve ihlallerin tespit edilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çerçevede, silahlı çatışma hukuku (SÇH) iki çatışma tipi öngörür: uluslararası ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar. Uluslararası silahlı çatışmalar, birden fazla devletin silahlı kuvvetlerinin karşılıklı şiddet eylemleri gerçekleştirdiği durumları ifade ederken uluslararası nitelikte olmayan çatışmalar, taraflardan en az birinin devlet dışı aktör olduğu uzun süreli silahlı şiddet halidir.¹ Ancak İsrail-Filistin çatışmasının bu kategorilerden birine dahil edilmesi durumun kendine özgü gerçeklikleri karşısında pek kolay görünmemektedir. Filistin'in devlet statüsünün tartışmalı oluşu ve İsrail'in Filistin'i devlet olarak tanınamaması, Filistin hükümet yapılanmasının Batı Şeria'da uluslararası kamuoyu tarafından tanınan Fetih yönetimi ile Gazze'de fiili otoriteyi elinde bulunduran Hamas arasında bölünmüş olması, İsrail'in 2005'te askeri birliklerini geri çekmesi sebebiyle Gazze'de işgalci sıfatıyla bulunmadığı iddiaları sınıflandırmayı zorlaştırmaktadır.

Bu ikili ayrım İsrail ve Filistin'in müştereken taraf olduğu andlaşmalar gereğince uluslararası silahlı çatışmaların Cenevre Konvansiyonları (CK)

¹ ICTY, Prosecutor v Tadić (Decision on Jurisdiction), IT-94-1-AR72, 1995, [70].

kapsamında daha ayrıntılı ve koruyucu düzenlemelere sahip olmasıyla önem kazanmaktadır. Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda yalnızca CK Ortak Madde 3 uygulama alanı bulmakta, bu da pek çok hukuki meselenin muğlak kalmasına ve tarafların kendi uygulamasına bırakılmasına yol açmaktadır. Örneğin muharip statüsü sadece uluslararası çatışmalarda mevcut olup savaşıtlara yakalandıklarında savaş esiri statüsü ve SÇH'ye uygun olarak gerçekleştirdikleri şiddet eylemlerinden dolayı yargılamadan bağışıklık yani muharip dokunulmazlığı sağlar. Uluslararası nitelikte olmayan çatışmalarda ise böyle bir statü bulunmadığından savaşıtlar alıkoyan devletin iç hukukuna göre cezalandırılabilir. İsrail'in hukuki pozisyonuna bakıldığında çatışmaya ilişkin kesin bir tasnif yapmaktan kaçınıldığı görülmektedir, ki bunun muhtemel sebebi Hükümet ve Yüksek Mahkeme arasında görüş ayrılığı bulunmasıdır.

İsrail Hükümeti ve bazı Batı devletlerindeki hâkim söylem, Hamas ve diğer direniş hareketlerinin eylemlerinin herhangi bir devlete atfedilemez olduğu gerekçesiyle durumun uluslararası nitelikte olmayan çatışma olduğuna yöneliktir. Ancak bu görüş silahlı çatışma hukukunda atfedilebilirliğin, devletlerin sorumluluğu bahsindeki atfedilebilirlikten daha geniş ve daha gayri resmî biçimlerde gerçekleşebileceğini göz ardı etmektedir. Gerek Filistin Otoritesi Başkanı Abbas gerekse Başbakanı İştıyye'nin 7 Ekim'den sonra yaptığı açıklamalarda söz konusu askeri grupların eylemleri reddedilmemiş, Filistinlilerin işgalcilere ve yerleşimcilere karşı meşru savunma hakkı olduğu ifade edilmiş ve faaliyetleri Filistin davası içerisinde mütalaa edilmiştir. Bu da savaşıtların Filistin arasında ilişkisinin zımnen kabul edildiğine, dolayısıyla atfedilebilirlik bulunduğu işaret etmektedir.

Öte yandan çatışmanın uluslararası olduğu görüşü birbirine paralel birden fazla argümanla temellendirilmektedir. İlki Filistin'in devlet olma niteliğinin özellikle 2012'den sonraki süreçte artık tartışmalı olmadığı, iki devlet arasındaki çatışmanın tipik bir uluslararası silahlı çatışma doğuracağına ilişkindir. İkincisi işgal halinin mevcudiyetidir. İsrail ile Mısır ve Ürdün arasında 1967'de gerçekleşen Altı Gün Savaşı'ndan itibaren Filistin toprakları İsrail işgali altında kalmıştır. Uluslararası silahlı çatışmalara ilişkin kuralların uygulanması başlangıçta tetiklendiğinden ve işgal halen devam ettiğinden, bu topraklarda gerçekleşen tüm silahlı kuvvet kullanımları uluslararası nitelik taşıyacaktır. Nitekim İsrail Yüksek Mahkemesi işgal altındaki bölgelerdeki savaşıtlarla İsrail arasında gerçekleşecek çatışmaların uluslararası silahlı çatışma oluşturduğuna hükmetmiş, işgal altında olmayan bölgelerde dahi Filistinli savaşıtlarla yaşanacak çatışmaların sınır ötesi olduğundan uluslararası bir nitelik taşıyacağına dikkat

çekmiştir.² Üçüncüsü ise işgalin 2005 itibarıyla sona erdiği iddiası kabul edilse dahi Gazze'ye uygulanan deniz ablukasının genellikle uluslararası silahlı çatışmalarda tesis edilebileceğine dayanmakta, çatışmaların uluslararası karaktere sahip olduğunu ifade etmektedir.

Çatışmanın uluslararası olduğunun kabulüyle ikinci temel soru Filistinli savaşçıların muharip sayılıp sayılamayacağıdır. III. CK Madde 4/A çerçevesinde çatışma taraflarına ait 1) silahlı kuvvetler mensupları ile bunlara bağlı birlikler 2) organize direniş hareketleri de dahil olmak üzere diğer milis ve gönüllü birlikleri (a) astlarından sorumlu bir kişi tarafından komuta edilmeleri; (b) uzaktan tanınabilir sabit bir ayırt edici işarete sahip olmaları; (c) silahlarını açıkça taşımaları; (d) hareketlerini savaş hukuku ve teamüllerine uygun olarak yürütmeleri kaydıyla muharip statüsünden yararlanabilirler. İsrail uygulamasında Filistinli savaşçıları Madde 4/A/2 kapsamında yani organize direniş hareketi mensupları olarak değerlendirilmektedir. Fakat dört şartı (a-d) kümülatif olarak yerine getirmeleri gerekliliği, kendilerini sivillerden ayırt etmediği ve operasyonlarını savaş hukuku ve teamüllerine uygun yürütmedikleri gerekçeleriyle İsrail'in Filistinli savaşçıları muharip statüsünden mahrum bırakmasına yol açmaktadır. İsrail bu savaşçıları gayrimeşru muharip (*unlawful combatant*) olarak tanımlayarak birçok temel hukuki teminattan yoksun İsrail Gayrimeşru Muharipler Kanunu kapsamında alıkoymakta ve İsrail ceza hukukuna göre yargılamaktadır.

Burada dikkat edilmesi gerek nokta Madde 4/A/2'de belirtilen şartların kolektif olarak direniş hareketleri tarafından sağlanmasının yeterli olduğu; bu koşulların bazı savaşçıları tarafından yerine getirilmemesinin, tüm direniş hareketini muharip statüsünden yoksun bırakmayacağıdır.³ Açık kaynaklardan da tespit edilebileceği üzere Filistinli direniş hareketlerinin birçoğunun hiyerarşik yapıda teşkilatlandığı, askeri üniforma ve kendi gruplarına has renkte ayırt edici bir unsur giydiği ve silahlarını çatışma esnasında açıkta taşıdığı görülmektedir. İsrail tarafından sıklıkla öne sürülen savaş hukuku ve teamüllerine uygun hareket etme kriterinde ise aranan yaygın veya sistematik şekilde ihlallerin gerçekleştirilmesi, bunun hareket tarafından adeta bir politika olarak benimsenmesidir.⁴ Savaşan tarafların birbirini SÇH'yi ihlal etmekle itham etmesi olağan olduğundan bu bağlamdaki değerlendirmenin somut grup bazında ve delillere

² Supreme Court of Israel, Public Committee Against Torture v. Government, HCJ 769/02, 2006, [18].

³ ICRC, Commentary on the Third Geneva Convention, 2020, [1011-2].

⁴ ibid., [1011, 1026].

dayanarak gerçekleştirilmesi daha doğru olacaktır. İsrail yargı kararlarına bakıldığında genel olarak direniş hareketlerinin terör örgütü olduğu, terör örgütlerinin savaş hukuku ve teamüllerine uyma şartını sağlamadıkları yüzeysel bir biçimde varsayılmaktadır. Bu peşin hükümlü uygulama SÇH ile bağdaşmamaktadır; çünkü SÇH, tarafların terör örgütü gibi politik nitelermelerinden ziyade sahadaki olgulara dayanır.

Mevcut olgulara farklı bir perspektiften bakmak daha adil bir neticeye ulaştırabilir. Oslo II Görüşmeleri ile kurulan Filistin Polisi'nin bir çatı kuruluş niteliği taşıdığı gerek Fetih'e gerekse Hamas'a ait birçok alt güvenlik birimini bünyesinde barındırdığı görülmüştür. Bu birimler olağan polislik görevleri dışında ülke savunmasına hizmet etmekte, direniş hareketleri üyelerini istihdam etmekte veya faaliyet göstermelerine izin vermektedir. Bu durumda Madde 4/A/1'de yer alan taraflarından birinin silahlı kuvvetleri mensupları ile bu silahlı kuvvetlerin bir parçasını oluşturan milis veya gönüllü birliklerin mensupları olup olmadıkları tartışılabilir. Uluslararası hukukta silahlı kuvvetlerin teşekkülü düzenlenmemiş olup devletlerin iç hukukuna bırakılmıştır. Konvansiyonel bir ordusu bulunmayan Filistin'de, Anayasa'nın 84. maddesinde Güvenlik Güçleri ve Filistin Polisi'nin düzenli silahlı kuvvetler olduğu ve kanunla düzenlenecekleri belirtilmiştir. Dolayısıyla İsrail'in yaklaşımının aksine Filistinli savaşçıların Madde 4/A/1 kapsamına girip girmediğinin Filistin hukukuna göre değerlendirilmesi gerekli olup bu değerlendirme yapılırken muharipliği kazanması için Madde 4/A/2'de istenilen dört şartın (a-d) aranmayacağıının da altının çizilmesi gerekir. Ayrıca Madde 4/A/3'te "Kendilerini alıkoyan devletçe tanınmayan bir hükümete veya otoriteye bağlılıklarını bildiren düzenli silahlı kuvvetler mensupları"nın da muharip sayılacağı dikkate alındığında, İsrail'in ne Filistin'in devlet statüsünü ne de Gazze'deki yönetimi tanıması düzenli birliklerden sayılacak savaşçıların muharip statüsünü elde etmelerine engel olmayacaktır.

FİLİSTİN'DEKİ İNSANCIL HUKUK İHLALLERİ VE SOYKIRIMDAN ÇIKIŞ YOLLARI: İNSANİ MÜDAHALE VE MEŞRU MÜDAFAA

Dr. Öğretim Üyesi Muhammet Celal KUL
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

7 Ekim'deki Hamas saldırısından sonra Filistinlileri tamamen ezmek ve tahakkümünü kayıtsız şartsız bir vaziyette tesis etmek isteyen İsrail, önemli bir kısmı bebek ve çocuk olmak üzere 45000'den fazla Filistinliyi öldürmüştür. Filistinli ailelerin tamamı evlerinden sürülmüş, Gazze'de adeta taş üstünde taş bırakılmayarak özel mülkiyet askeri gereklilik ve orantılılık kriterleri gözetilmeksizin harap edilmiştir. 7 Ekim 2023'ten bugüne 148 basın mensubu hayatını kaybetmiştir. Gıda yardımı için kuyruklarda toplanan siviller bombalanmış ve sivillerin bilerek, isteyerek, kasten ve sistematik olarak hedef alındığı defalarca teyit edilmiştir. Bu yönüyle İsrail'in savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçlarının suç tipine uygun eylemler gerçekleştirmiştir. İsrail'in Filistin topraklarına karşı giriştiği saldırılar da Roma Statüsü bağlamında ve 1974 tarihli Tecavüzün Tanımı hakkındaki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı çerçevesinde tecavüz (İng. *aggression*) suçunu oluşturmaktadır.

Bir dizi savaş suçu, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçu fiilleri işleyen İsraili yetkililer, müteaddit kereler tahliye emirleri vermiş ve sivillerin tahliye edildikten sonra gittikleri güvenli bölgeleri hedef alarak vurmuştur. İsrail, Gazze'de sivilleri ve sivil nesnelerin sistematik olarak hedef alarak insancıl hukukun temel yasaklarını ihlal etmiş olup soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının tipe uygun eylemlerini gerçekleştirmiştir.

İsrail'in 7 Ekim 2023'ten sonra giriştiği en önemli uluslararası suç olan soykırım suçunun hareket unsuru ve manevi unsuru olan soykırım kastını gösteren önemli işaretler ve somut deliller mevcuttur. Gazzelileri yaşanması mümkün olmayan koşullarda yaşamaya mahkûm etme, kara ve denizden abluka, apartheid, sivillerin ve sivil nesnelerin sistematik olarak hedef alınması, İsraili yetkililerin Filistinlileri tüketmeye, kökünü kazımaya, merhamet etmemeye ve onları insan dışı göstermek suretiyle hedef haline koyan açıklama ve fiilleri uluslararası ceza hukuku bağlamında soykırım suçunun işlendiğini göstermektedir. İsrail Savunma Bakanı Galant'ın Gazze'de "insansı hayvanlarla" savaştıklarını beyan ettiği açıklaması ve İsrail Başbakanının ve diğer siyasi ve askeri üst düzey yetkililerin söylemleri soykırım suçunun manevi unsuru olan soykırım kastını (İng. *genocidal intent*) göstermede önemli birer delildir. İsraili yetkililerin maksadının 7 Ekim saldırısına bir cevap vermek olmadığı, halkını yok etmek pahasına Gazze'yi tamamen ele geçirmek olduğu gün geçtikçe açığa çıkmıştır.

Yaşanan bu içler acısı manzara karşısında devletler için bağlayıcı karar alma mevkiinde bulunan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, veto sistemi dolayısıyla kilitlenip bir şey yapmadı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki devletler ise İsrail hakkında ikiye bölündükleri için Barış için Birleşme tarzında bir karar alamadılar. Tüm umutların bağlandığı tam da işlenen soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarını yargılamak için kurulmuş olan daimî Uluslararası Ceza Mahkemesi ve konu bakımından genel yetkili Uluslararası Adalet Divanı'nda İsrail aleyhine açılan davalar devam etmekte olan soykırımı ve silahlı çatışmaları durduramamıştır. Birleşmiş Milletler nezdinde Barış için Birleşme Kararı benzeri bir Genel Kurul Kararı da alınmamıştır.

Devam etmekte olan bir katliam karşısında uluslararası mahkemelerden çıkan ihtiyati tedbir kararlarının herhangi bir sonuca etkili katkısı söz konusu maalesef olmamıştır. Zira İsrail için bu soykırım değil bir savaştır. İsrail işgal ettiği topraklarda çekişmesiz bir hakimiyet kurmak istemektedir. Hamas'ın 7 Ekim'deki ilk saldırısından sonra Filistinlilere Gazze'yi terk etmelerini haykıran aksi halde olacaklardan sorumluluk kabul etmeyen gözünü karartmış bir İsrail karşısında neler yapılabilir? Topraklarından sürülmüş mazlum bir milletin bir kez daha İsrail'in savaş makinaları altında ezilmelerini ve yok edilmelerini seyretmek mi? Her şey olup bitikten sonra Mahkemelerden çıkacak sonucu beklemek mi?

Uluslararası hukukun ve uluslararası ilişkilerin çıkmaza girdiği Filistinliler için, Gazzeliler için hangi kitaba bakmak nasıl bir hüküm icra etmek lazımdır? Böyle bir durum hakkında Kuran-ı Kerim' de Allah (cc) insanlara şöyle hitap etmiştir:

Size ne oldu da Allah yolunda ve “Rabbimiz, bizi halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!” diyen çaresiz erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşıyorsunuz? (Nisa: 75)

Bu açık hükümler karşısında yine uluslararası hukuk içinde kalmak suretiyle Filistin için insani müdahale ve Filistin lehine meşru müdafaa hukuki dayanaklarına istinaden kuvvet kullanımı acilen gereklidir. Meşru müdafaa BM Şartında da yerini bulan ancak daha önemlisi teamül hukukunda temelini bulan içkin bir haktır. Bu dayanaklarla Filistin lehine girişilecek askerî müdahale ile topraklarından sürülmüş, evleri yıkılmış, başlarına bomba ve mermi yağdırılmış bu millet için harekete geçilemeyecekse yapılanlar; bir cinayet karşısında cinayete engel olmak için fiziki olarak bir şey yapmayıp cinayeti elindeki makineyle kayda alan (yani cinayete seyirci kalan) kişinin durumundan farksız olacaktır.

Süregiden bir soykırımı durdurmakta uluslararası topluluğun seyirci kalmaktan dolayı sorumluluğu mevcuttur. Bu kapsamda uluslararası topluluğu duyarlı, samimi ve tutarlı çabalara davet ediyorum. Bu anlamda amacım tek bir devleti askeri kapasitesini zorlamak ve heba etmek pahasına Filistin lehine askeri müdahaleye zorlamak değil fakat uluslararası topluma Filistin Devleti lehine meşru müdafaa yahut Filistin için insani müdahalenin hukuki ve nazari mümkünlüğünü ve gerekliliğini açıklamaktır.

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK BAĞLAMINDA YASAKLI SİLAHLAR VE İSRAİL'İN GAZZE'DEKİ SALDIRILARI

Feyza Gül Keskin

Newcastle Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Doktora Öğrencisi)

Uluslararası İnsancıl Hukuk (UİH), silahlı çatışmalar sırasında sivil-lerin korunmasını ve savaş araçları ile yöntemlerinin sınırlandırılmasını¹ amaçlayan hukuki düzenlemeleri içeren bir hukuk dalıdır. Söz konusu hukuki düzenlemeler yapılırken UİH'nin dayandığı temel ilkeler ayırım gözetmeme ilkesi ve gereksiz acı ve ıstırap verme yasağıdır.² Nitekim bu ilkeler, Uluslararası Adalet Divanının (Divan) Nükleer Silahlar Danışma Görüşünde de uluslararası hukukun temel ilkeleri olarak vurgulanmış ve bu ilkelerin uluslararası insancıl teamül hukuku kuralı oluşturduğu ifade edilmiştir.³ Bu ilkeler doğrultusunda silahlı çatışmalarda kullanılan silahlara yönelik sınırlamaların yazılı olarak düzenlendiği ilk hukuki metin, 1868 tarihli St. Petersburg Bildirgesi olmuştur. Bu belgeye göre,

¹ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) (Geneva), (adopted 8 June 1977, entered into force 07.12.1978) (Additional Protocol I), Madde 35/1: "Herhangi bir silahlı çatışmada çatışmanın Taraflarının savaş yöntemleri ve savaş araçları seçme hakkı sınırsız değildir."

Çeviri için bkz. ICRC (International Committee of the Red Cross), 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri (A Emre Öktem and others trs, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 42).

² *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons Advisory Opinion of 8 July 1996* (International Court of Justice (ICJ)) [78].

³ *ibid* 78-79.

gereksiz yere acıya neden olan silahların savaşlarda kullanılması yasaktır. Nitekim tarafların silahlı çatışmalar sırasında “gerçekleştirmeye çalışması” gerekten tek meşru amaç düşmanın askeri gücünü zayıflatmak” olmalıdır.⁴ Daha sonraki metinlerde de aynı minvalde yer alan yasak, nihai olarak 1977 tarihli Ek Protokol I⁵ Madde 35/2’de hükme bağlanmış ve ilgili düzenleme İsveç başta olmak üzere bazı devletler tarafından teamül hukuku kuralı olarak kabul edilmiştir.⁶ Madde 35/2’ye göre; “Gereğinden ağır yaralanmaya veya gereksiz acı çekilmesine yol açacak nitelikte silah, mermi, malzeme ile savaş yöntemlerinin kullanılması yasaktır.”⁷ Nihayetinde Divan’ın da belirttiği gibi, teamül hukuku kuralı olmaları sebebiyle ilgili sözleşmelere taraf olup olmadığına bakılmaksızın, söz konusu temel ilkelere tüm devletler uymakla yükümlüdür.⁸

İsrail’in 7 Ekim 2023 sonrası Gazze’ye yönelik saldırılarına bakıldığında kullanılan yasaklı ve tartışmalı silahlar, yukarıda belirtilen UIH ilkeleri çerçevesinde ciddi ihlallere sebebiyet vermektedir. Yalnızca Kasım ayının başlarına kadar Gazze Şeridi’ne 25.000 tondan fazla patlayıcı atıldığı tespit edilmiştir.⁹ Kullandığı silahların nicel etkisinin yanında niteliği de geçmişten günümüze tartışılmaktadır. Nitekim İsrail’in 1987-2017 yılları arasında dünya genelindeki tüm IHA ihracatının yaklaşık olarak üçte iki-

⁴ Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles Under 400 Grammes Weight. Saint Petersburg 1868.

⁵ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) (Geneva), entered into force 07.12.1978) (Additional Protocol I) 1977.

⁶ Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law: Volume 1: Rules (Customary IHL Rules)*, vol 1 (Cambridge University Press 2005) 238. Volume I: Rules is a comprehensive analysis of the customary rules of international humanitarian law applicable in international and non-international armed conflicts. In the absence of ratifications of important treaties in this area, this is clearly a publication of major importance, carried out at the express request of the international community. In so doing, this study identifies the common core of international humanitarian law binding on all parties to all armed conflicts.”, “event-place”: “Cambridge”, “ISBN”: “978-0-521-00528-9”, “note”: “DOI: 10.1017/CBO9780511804700”, “number-of-volumes”: “2”, “publisher”: “Cambridge University Press”, “publisher-place”: “Cambridge”, “source”: “Cambridge University Press”, “title”: “Customary International Humanitarian Law: Volume 1: Rules (Customary IHL Rules)

⁷ Çeviri için bkz. ICRC (International Committee of the Red Cross), *12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri* (A Emre Öktem and others trs, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 42).

⁸ *Advisory Opinion on Nuclear Weapons* (n 1) para 79.

⁹ Bkz. Hanna Duggal, Mohammed Hussein, and Shakeeb Asrar, ‘Israel’s Attacks on Gaza: The Weapons and Mapping the Scale of Destruction’ (*Al Jazeera*, 9 November 2023) <<https://www.aljazeera.com/news/longform/2023/11/9/israel-attacks-on-gaza-weapons-and-scale-of-destruction>> accessed 2 January 2025.

sinin arkasında yer aldığı değerlendirilmektedir. Bu silahların diğer devletlerin kullanımı için piyasaya sürülmesinden önce test etmek adına Gazze'yi bir laboratuvar gibi kullandığı iddia edilmektedir. Zira uzun yıllardır Gazze'de anlamlandırılmayan silah parçaları tespit edilmektedir.¹⁰

Doktrinde yasaklı silahlar, konvansiyonel silahlar ve konvansiyonel olmayan silahlar (ya da kitle imha silahları) olarak iki sınıfa ayrılarak incelenmektedir. Konvansiyonel silahlar, bazı tür zehirler, mermiler, bazı lazer silahları, yangın çıkarıcı silahlar ve dahası iken kitle imha silahları da kimyasal silahlarla biyolojik silahlar ve nükleer silahlardan oluşmaktadır. Konvansiyonel silahlar sınıfından yangın çıkarıcı silahların, Ek 3 Numaralı Protokol Madde 2 kapsamında, sivil nüfus hedeflenerek kullanılması yasaklanmıştır. Bu bağlamda beyaz fosfor bombası İsrail'in sivillerin bulunduğu bölgelerde geçmişte de mevcut çatışmada da kullandığı silahlardan biridir.¹¹ Ancak yangın çıkarıcı silahların tanımının yapıldığı Ek 3 Numaralı Protokol Madde 1'de getirilen “nesneleri ateşe vermek ya da kişilerin yanarak yaralanmasına neden olmak için tasarlanmış” olması şartı beyaz fosfor bombalarının nitelendirilmesinde tartışmalara yol açmıştır.¹² Bazı devletlere göre beyaz fosfor bombası bu kapsamda değerlendirilemeyecektir. Bu noktada beyaz fosfor bombalarının yangın çıkarıcı silahlarla

¹⁰ Paddy Dowling, 'Dirty Secret of Israel's Weapons Exports: They're Tested on Palestinians' (Al Jazeera,) <<https://www.aljazeera.com/features/2023/11/17/israels-weapons-industry-is-the-gaza-war-its-latest-test-lab>> accessed 2 January 2015.

¹¹ İsrail'in ÜİH'ye aykırı olarak sivillerin bulunduğu bölgelerde beyaz fosfor bombası kullandığı uluslararası örgütlerin raporlarıyla kanıtlanmıştır. Bkz. Amnesty International Evidence Lab, Alan Arms, and Marija Ristic, 'Israel/OPT: Identifying the Israeli Army's Use of White Phosphorus in Gaza' (Amnesty International 2023) <<https://citizenevidence.org/2023/10/13/israel-opt-identifying-the-israeli-armys-use-of-white-phosphorus-in-gaza/>> accessed 2 January 2025; Human Rights Watch (HRW), 'Israel: White Phosphorus Used in Gaza, Lebanon' (Human Rights Watch (HRW) 2023) <<https://www.hrw.org/news/2023/10/12/israel-white-phosphorus-used-gaza-lebanon>> accessed 2 January 2025. Benzer şekilde geçmişte de beyaz fosfor bombalarını kullandığı ispatlanmıştır. Bkz. 'Report of the United Nations Fact-Finding Mission on the Gaza Conflict' (United Nations General Assembly, Human Rights Council 2009) A/HRC/12/48; Amnesty International UK, 'Gaza: "Indisputable Evidence" of Israel's Use of White Phosphorus against Civilians' (Amnesty International 2009) <<https://www.amnesty.org.uk/press-releases/gaza-indisputable-evidence-israels-use-white-phosphorus-against-civilians>> accessed 2 January 2025.

¹² Bu tartışmalara ayrıntılı olarak girmek çalışmanın kapsamını aşmaktadır. İlgili tartışmalara ilişkin daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Dalar, 'İsrail'in Gazze Saldırısının Siyasal Arka Planı ve Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi' (2009) 4 Akademik - Orta Doğu; Kevin S Coble and John C Tramazzo, 'Israel - Hamas 2023 Symposium - White Phosphorus and International Law' (Lieber Institute West Point, 25 October 2023) <<https://lieber.westpoint.edu/white-phosphorus-and-international-law/>> accessed 2 January 2025.

aynı korkunç yakıcı etkilere sahip olması sebep olması¹³ göz ardı edilmektedir. Ayrıca İsrail, Ek 3 Numaralı Protokol'e taraf değildir. Dolayısıyla ancak ilgili maddelerin teamül hukuku kuralı olarak kabul edilmesi durumunda bu düzenlemeler İsrail için yasal olarak bağlayıcı olacaktır. Beyaz fosfor bombasının yangın çıkarıcı silah olup olmadığı tartışmalarından bağımsız olarak da İsrail, beyaz fosfor bombasını sivil bölgelerde kullanarak yukarıda bahsi geçen temel UİH ilkelerinden ayırım gözetmeme ilkesi ve gereksiz acı verme yasağını ihlal etmiştir. Zira bu silahların kullanımı siviller üzerinde önemli psikolojik ve fiziksel etkiler yaratarak ağır yanıklar ve kalıcı sağlık sorunlarıyla sonuçlanmaktadır. Ve tedavisi gelişmiş ve üst düzey bir sağlık hizmeti gerektirmektedir.¹⁴ Konvansiyonel silahlar sınıfında yer alan bazı mermi türlerinin de UİH bağlamında kullanımı yasaktır. Bunlardan genişleyen mermiler ve patlayıcı mermilerin kullanımı uluslararası insancıl teamül hukukuna göre yasaktır.¹⁵ Her iki mermi türünün kullanımı da gereksiz acı yasağına açıkça aykırılık teşkil etmektedir.¹⁶ Nitekim bu mermiler normal bir kurşuna göre içeride patlama

¹³ Bonnie Docherty and Human Rights Watch (HRW), 'Joint Civil Society Statement on Incendiary Weapons at the CCW Meeting of High Contracting Parties | Human Rights Watch' *Human Rights Watch (HRW)* (17 November 2023) <<https://www.hrw.org/news/2023/11/17/joint-civil-society-statement-incendiary-weapons-ccw-meeting-high-contracting>> accessed 2 January 2025.

¹⁴ Beyaz fosfor bombası ve yangın çıkarıcı silahların insan vücudunda yarattığı etkiler için bkz. Human Rights Watch (HRW) and The International Human Rights Clinic (IHRC), Harvard Law School, "They Burn Through Everything", *The Human Cost of Incendiary Weapons and the Limits of International Law* (HRW and IHRC 2020) <<https://www.hrw.org/report/2020/11/09/they-burn-through-everything/human-cost-incendiary-weapons-and-limits>> accessed 2 January 2025.

¹⁵ Henckaerts and Doswald-Beck (n 5) 268 and 272, Rule 77 and 78. Volume I: Rules is a comprehensive analysis of the customary rules of international humanitarian law applicable in international and non-international armed conflicts. In the absence of ratifications of important treaties in this area, this is clearly a publication of major importance, carried out at the express request of the international community. In so doing, this study identifies the common core of international humanitarian law binding on all parties to all armed conflicts.", "event-place": "Cambridge", "ISBN": "978-0-521-00528-9", "note": "DOI: 10.1017/CBO9780511804700", "number-of-volumes": "2", "publisher": "Cambridge University Press", "publisher-place": "Cambridge", "source": "Cambridge University Press", "title": "Customary International Humanitarian Law: Volume 1: Rules (Customary IHL Rules

¹⁶ Genişleyen mermilerin kullanımı aynı zamanda Genişleyen Mermilere İlişkin Lahey Bildirgesinde de yasaklanmıştır. Bkz. The Hague Declaration (IV,3) concerning Expanding Bullets. The Hague 1899. Söz konusu mermilerin düzenlendiği diğer hukuki metinler için bkz. Henckaerts and Doswald-Beck (n 5) 268. Volume I: Rules is a comprehensive analysis of the customary rules of international humanitarian law applicable in international and non-international armed conflicts. In the absence of ratifications of important treaties in this area, this is clearly a publication of major importance, carried out at the express request of the international community. In so

gerçekleştirerek ve/veya genişleyerek çok daha büyük yaralara sebebiyet vermektedir. Filistinli sağlık görevlileri İsrail'in bu silahları kullandığını da geçmişte sıklıkla rapor etmiştir.¹⁷ İkinci yasaklı silah sınıfı olan Kitle İmha Silahları, Kimyasal ve biyolojik silahlar ile nükleer silahlardan oluşmaktadır. Kimyasal ve biyolojik silahların kullanımı gerek 1997 Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretimnin, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Sözleşme ve Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Zehirleyici Silâhların Geliştirilmesi, Yapımı ve Stoklanmasının Yasaklanması ve Bunların İmhasına İlişkin Sözleşme¹⁸ ile gerekse de uluslararası insancıl teamül hukuku gereğince yasaktır.¹⁹ Aynı şekilde İsrail söz konusu anlaşmalara taraf olmasa da ilgili yasakların teamül hukuku kuralı haline gelmesi sebebiyle bu yasaklarla bağlıdır. Süregelen silahlı çatışmada, İsrail'in başta sınır ajanları olmak üzere kimyasal ve biyolojik silahlar kullandığına dair söylemler²⁰ henüz iddia boyutunda kalmış olup ispatlanamamıştır. Ancak kuruluşundan bu yana bu tür silahların üretimi ve depolanması konusuna verdiği ihtimam haklı endişelere yol

doing, this study identifies the common core of international humanitarian law binding on all parties to all armed conflicts.”, “event-place”: “Cambridge”, “ISBN”: “978-0-521-00528-9”, “note”: “DOI: 10.1017/CBO9780511804700”, “number-of-volumes”: “2”, “publisher”: “Cambridge University Press”, “publisher-place”: “Cambridge”, “source”: “Cambridge University Press”, “title”: “Customary International Humanitarian Law: Volume 1: Rules (Customary IHL Rules

¹⁷ Mersiha Gadzo, ‘Palestinians Face “Explosive” Bullets, Dangerous Gas Bombs’ (*Al Jazeera*) <<https://www.aljazeera.com/features/2018/5/3/palestinians-face-explosive-bullets-dangerous-gas-bombs>> accessed 2 January 2025.

¹⁸ Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction (CWC) 1997; Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their Destruction (BWC) 1971.

¹⁹ Henckaerts and Doswald-Beck (n 5) 259, 265, Rule 74 and 76. Volume I: Rules is a comprehensive analysis of the customary rules of international humanitarian law applicable in international and non-international armed conflicts. In the absence of ratifications of important treaties in this area, this is clearly a publication of major importance, carried out at the express request of the international community. In so doing, this study identifies the common core of international humanitarian law binding on all parties to all armed conflicts.”, “event-place”: “Cambridge”, “ISBN”: “978-0-521-00528-9”, “note”: “DOI: 10.1017/CBO9780511804700”, “number-of-volumes”: “2”, “publisher”: “Cambridge University Press”, “publisher-place”: “Cambridge”, “source”: “Cambridge University Press”, “title”: “Customary International Humanitarian Law: Volume 1: Rules (Customary IHL Rules

²⁰ Shereena Qazi, ‘Impending Gaza invasion: What do we know about Israeli chemical weapons’ (*Impending Gaza invasion: What do we know about Israeli chemical weapons*) <<https://www.trtworld.com/middle-east/impending-gaza-invasion-what-do-we-know-about-israeli-chemical-weapons-15574434>> accessed 2 January 2025.

açmaktadır.²¹ İsrail'in nükleer silah kapasitesi de hukuki açıdan önemli bir sorundur. Nitekim Divan, Nükleer Silahlar Danışma Görüşünde nükleer silah tehdidi veya kullanımının genellikle UİH'nin temel ilkeleriyle bağdaşmadığını vurgulamıştır.²² Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na taraf olmayan İsrail'in nükleer kapasitesi hakkındaki belirsizlik, uluslararası güvenliği tehdit etmektedir.²³ İsrail yetkililerinin Gazze'ye yönelik nükleer silah kullanımı olasılığına dair açıklamaları, bu tehdidin ciddiyetini ortaya koymaktadır. Zira örneğin, İsrail Miras Bakanı Amichai Eliyahu, verdiği röportajlarda açıkça Gazze'de nükleer bombaların kullanılmasına yönelik çağrılarda bulundu.²⁴

Sonuç olarak, İsrail'in Gazze'de yürüttüğü askeri operasyonlarda kullandığı yasaklı silahlar, UİH'nin temel ilkeleri olan ayırım gözetmeme ilkesi ve gereksiz acı verme yasağını ciddi şekilde ihlal etmektedir. Bu tür ihlallerin uluslararası hukuk çerçevesinde hesap sorulabilirliğinin sağlanması, sivillerin korunması ve uluslararası barışın tesisi açısından hayati önem taşımaktadır. Bu bildiride, İsrail'in mevcut silahlı çatışmada kullandığı rapor edilen belirli yasaklı silahlar üzerine odaklanılarak bu silahların UİH'deki yeri değerlendirilmiştir.

²¹ İsrail'in geçmişten bugüne yürüttüğü kimyasal ve biyolojik silahlarla ilgili politikası hakkında daha fazla bilgi için bkz. 'Implications of Soviet Use of Chemical and Toxin Weapons for U.S. Security Interests' (Central Intelligence Agency, United States of America (CIA) 1983) SC-1999-00013; Nuclear Threat Initiative (NTI), 'Israel Chemical Overview' *The Nuclear Threat Initiative (NTI)* (29 May 2015) <<https://www.nti.org/analysis/articles/israel-chemical/>> accessed 2 January 2025; Avner Cohen, 'Israel and Chemical/Biological Weapons: History, Deterrence, and Arms Control' (2001) 8 *The Nonproliferation Review* 27; İsrail'in kurucu başkanı David Ben-Gurion, 1948'de "Avrupa'daki Yahudi Ajansı operatörlerinden Ehud Avriel'e bir mektup yazarak, ona Doğu Avrupa'daki Yahudi bilim insanlarını bulup işe almasını emretti. Bu bilim insanlarının "ya öldürme kapasitesini artırması ya da kitleleri iyileştirmesi" gerektiğini belirtti ve her ikisinin de önemli olduğunu vurguladı."

²² *Advisory Opinion on Nuclear Weapons* (n 1) 44.

²³ İsrail'in yürüttüğü nükleer belirsizlik politikası hakkında daha fazla bilgi için bkz. Zuhail Çalık Topuz, 'İsrail'in Nükleer Belirsizlik Politikasının Orta Doğu'nun Güvenliğine Etkisi' (2024) 12 *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 65.

²⁴ Bkz. Anadolu Staff, 'Israeli Minister Renews Call for Striking Gaza with "Nuclear Bomb"' *Anadolu Agency* (24 January 2024) <<https://www.aa.com.tr/en/middle-east/israeli-minister-renews-call-for-striking-gaza-with-nuclear-bomb-/3117351>> accessed 2 January 2025.

SEMPOZYUM ONUR KURULU

Prof. Dr. Mustafa Şentop (TBMM 29. Dönem Başkanı, Ak Parti 24, 25, 26 ve 27 Dönem Milletvekili)

Prof. Dr. Celalettin Vatandaş (Tekirdağ Üniversitesi Rektör Vekili)

Av. Rıza Yorulmaz (Cihannüma Derneği Başkanı)

Av. Ahmet Yılmaz (Hukukçular Derneği Başkanı)

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Vatan Karakaya (Yıldız Teknik Üniversitesi - Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Ahmet Hamdi Topal (Kastamonu Üniversitesi Rektörü)

Doç. Dr. Ali Osman Karaoğlu (Yalova Üniversitesi)

Doç. Dr. Mervan Selçuk (Sakarya Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Tahsin Hazırbulan (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Batuhan Ustabulut (Yalova Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Hasan Basri Bülbül (Boğaziçi Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Olgun (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Dr. Enver Arıkoğlu (İstanbul Üniversitesi)

Av. Rıza Saka (Cihannüma Derneği)

Av. Cavit Tatlı (Cihannüma Derneği)

Av. Ahmet Yılmaz (Hukukçular Derneği)

CİHANNÜMA

CİHANNÜMA DERNEĞİ

